

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ-ΤΜΗΜΑ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΥΓΕΙΑΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

**ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΤΩΝ ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΩΝ
ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΣΕ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΜΗ
ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ

Φανή Κούλιου

ΑΜ:06020721

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

Μαίρη Γκούβα

Ψυχολόγος Ψυχοσωματικής και Κοινωνικής Ψυχιατρικής

Επίκουρος Καθηγήτρια Τ.Ε.Ι. Ηπείρου

ΛΑΡΙΣΑ - Σεπτέμβριος 2010

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ- ΤΜΗΜΑ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΥΓΕΙΑΣ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ
ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΩΝ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΣΕ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ

Φανή Κούλιου

Νοσηλεύτρια

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΜΑΙΡΗ ΓΚΟΥΒΑ (ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ)
Επίκουρος Καθηγήτρια, Τ.Ε.Ι Ηπείρου

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΚΟΤΡΩΤΣΙΟΥ
Καθηγήτρια, Τ.Ε.Ι Λάρισσας

ΕΛΕΝΑ ΔΡΑΓΚΙΩΤΗ
Ψυχολόγος Msc Αντιμετώπιση Πόνου, Γενικό Νοσοκομείο «Η Σωτηρία»

ΛΑΡΙΣΑ 2010

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Οι άνθρωποι συχνά εμπλέκονται σε δραστηριότητες που στοιχίζουν στους ίδιους αλλά κυρίως ωφελούν τους άλλους. Στο κέντρο του εθελοντισμού, όπως προκύπτει από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, εντοπίζεται η προστασία της αξιοπρέπειας του ανθρώπου καθώς μέσα από τον εθελοντισμό φαίνεται να αντανakλάται η εικόνα του εαυτού μας. Ο εθελοντής «δίνεται» ή έστω «προσφέρει». Ωστόσο, λίγα μας είναι γνωστά μέχρι σήμερα για τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των εθελοντών σε ποσοτικό επίπεδο. Οι περισσότερες έρευνες γύρω από τον εθελοντισμό εστιάζονται κυρίως σε μια πιο ποιοτική και θεωρητική προσέγγιση του εθελοντισμού.

Η παρούσα μεταπτυχιακή ερευνητική εργασία σχεδιάστηκε με σκοπό να διερευνήσει ορισμένα ψυχολογικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας (αλτρουισμός, ευτυχία, ναρκισσισμός, θρησκευτικότητα και γενικότερο οικογενειακό περιβάλλον) που σχετίζονται με τον εθελοντισμό στην παροχή πρωτοβάθμιων νοσηλευτικών υπηρεσιών. Πιο συγκεκριμένα, επιχειρήθηκε: α) η σύγκριση της ομάδας των εθελοντών και μη εθελοντών ως προς τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, β) η συσχέτιση των επιμέρους υποκλιμάκων κάθε μεταβλητής τόσο για το σύνολο του δείγματος όσο και για κάθε ομάδα ξεχωριστά.

Για το σκοπό αυτό το δείγμα της μελέτης καθορίστηκε να αποτελέσουν 121 άτομα τα οποία προήλθαν από δύο κύριες δεξαμενές: α) εθελοντές στην νοσηλευτική της ΜΚΟ του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού και β) μη –εθελοντές, μέλη υγιούς πληθυσμού του ευρύτερου χώρου της υγείας. Η ομάδα των εθελοντών αποτελούνταν από 63 άτομα (ποσοστό 52,1%), ενώ η ομάδα ελέγχου αποτελούνταν από 58 άτομα (ποσοστό 47,9%) που ανέφεραν ότι δεν έχουν ασχοληθεί ποτέ με τον εθελοντισμό. Η συγκέντρωση των δεδομένων έγινε με συμπλήρωση γραπτού ερωτηματολογίου σε πλαίσιο και ώρα επιλογής των συμμετεχόντων.

Τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν ήταν: α) Ένα ερωτηματολόγιο κοινωνικοδημογραφικών χαρακτηριστικών, β) Η υπο-κλίμακα του Αλτρουισμού (Ahmed και Jackson, 1979), γ) Η κλίμακα υποκειμενικής ευτυχίας (Lyubomirsky & Lepper, 1997), δ) Η κλίμακα της ναρκισσιστικής προσωπικότητας (Raskin & Hall 1979) και ε) η κλίμακα μέτρησης του οικογενειακού περιβάλλοντος Moos, R. 1987; Moos, R. 1990).

Από την στατιστική ανάλυση προέκυψε ότι οι δύο ομάδες διέφεραν **πάρα πολύ σημαντικά** ως προς τον αλτρουισμό ($P=0,000$). Επίσης, διέφεραν **σημαντικά** ως προς τον ναρκισσισμό ($P=0,012$) και ως προς την ηθική και θρησκευτική έμφαση

του οικογενειακού περιβάλλοντος ($P=0,027$). Τέλος, ως προς την διάσταση της ευτυχίας δεν παρατηρήθηκε **καμία στατιστικά σημαντική** διαφορά ανάμεσα στους εθελοντές και μη εθελοντές ($P=0,517$).

Από τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης αναδεικνύεται η σχέση συγκεκριμένων χαρακτηριστικών της προσωπικότητας με τον εθελοντισμό. Σχετικά με τον αλtruισμό τα επίπεδα στους εθελοντές είναι υψηλά ενώ δεν παρατηρήθηκαν υψηλές τιμές στη διάσταση της ευτυχίας. Επίσης, στους εθελοντές παρατηρούνται χαμηλά επίπεδα ναρκισσισμού. Αναφορικά με την θρησκευτικότητα, τα άτομα που ασχολούνται με τον εθελοντισμό, παρουσιάζουν αυξημένα επίπεδα ενώ στις άλλες διαστάσεις των οικογενειών σχέσεων φαίνεται να λειτουργούν χωρίς διαφορές από τους μη εθελοντές. Τα συμπεράσματά μας ευθυγραμμίζονται με αποτελέσματα ερευνών που έχουν τονίσει ότι η αίσθηση υποχρέωσης απέναντι σε έναν συγκεκριμένο καλό σκοπό, τα συναισθήματα κοινωνικής ευθύνης που βιώνει το άτομο ή ακόμη και η αλtruιστική ενσυναίσθηση προς τον πληγέντα (Amato, 1990), αποτελούν τα εναρκτήρια λακτίσματα της εθελοντικής συμπεριφοράς. Θεωρούμε δε την προβληματική γύρω από το ρόλο των ψυχοκοινωνικών χαρακτηριστικών των εθελοντών σαν έναν από τους πιο ενδιαφέροντες τομείς, ιδιαίτερα για τις επιστήμες υγείας, του οποίου η μελέτη θα συμβάλλει ουσιαστικά στην ανάδειξη του ρόλου της του Εθελοντισμού στην Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας.

Λέξεις-Κλειδιά: εθελοντισμός, αλtruισμός, ευτυχία, θρησκευτικότητα, οικογενειακό περιβάλλον

Abstract

People are often involved in activities which are costly to them but mostly benefit others. In the heart of volunteerism, as derived from the literature review, the protection of human dignity is identified, since through volunteerism the image of **the self is reflected. The volunteer "gives himself/herself" or at least "offers"**. However, little is known today about the personality characteristics of volunteers at a quantitative level. Most studies around volunteerism focus mostly on a more qualitative and theoretical approach of volunteerism.

The present postgraduate research study was designed to investigate specific psychological characteristics of the personality (altruism, happiness, narcissism, religiousness and the overall family environment) which are associated with volunteerism in primary nursing services. More specifically, it was attempted to: a) compare the volunteers and non volunteers groups as far as the specific characteristics are concerned, b) correlate the individual subscale of each variable both for the whole sample and for each group separately.

For this purpose the study sample was decided to consist of 121 people who came from two main sources: a) volunteers in the nursing section of the Humanitarian NGO of the Hellenic Red Cross and b) non- volunteers, members of the healthy population of the wider area of health. The volunteers group consisted of 63 people (52.1%), while the control group consisted of 58 people (47.9%) who reported that they had never been involved in volunteerism. The data collection was conducted through a written questionnaire filled at a place and time chosen by the participants.

The tools used were: a) A questionnaire of sociodemographic characteristics, b) The Altruism subscale (Ahmed & Jackson, 1979), c) The subjective happiness scale (Lyubomirsky & Lepper, 1997), d) The narcissistic personality scale (Raskin & Hall, 1979) and e) The Family environment Scale (Moos, R., 1987; Moor, R., 1990).

From the statistical analysis it was shown that the two groups differentiated **quite significantly** concerning altruism ($P=0.000$). Also, they were **significantly** differentiated concerning narcissism ($P=0.012$) and moral and religious emphasis of the family environment ($P=0.027$). Finally, concerning the happiness dimension **no statistically significant** differentiation between volunteers and non-volunteers was observed.

From the results of the present study the association between specific personality characteristics and volunteerism was shown. Regarding altruism, the levels in volunteers are high while high levels in the happiness dimension were not observed. Additionally, in volunteers low levels of narcissism are observed. Concerning religiousness, the individuals who are involved in volunteerism show high levels, while in the other dimensions of family relationships they seem to function without any differentiations from non-volunteers. Our conclusions are consistent with the ones of other studies which have pointed that the sense of obligation towards a specific good cause, the feeling of social responsibility experienced by the individual or even the altruistic empathy towards the affected (Amato, 1990) are the roots of volunteering behavior. We regard the difficulties around the role of the psychosocial characteristics of volunteers as one of the most intriguing fields, particularly for the health sciences, the study of which will essentially contribute to highlight its role in Volunteerism in Primary Health Care.

Key-words: volunteerism, altruism, happiness, religiousness, family environment

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αρχικά, θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στους επιβλέποντες καθηγητές μου Δρ. Μαίρη Γκούβα, επίκουρο καθηγήτρια Ψυχολογίας του ΤΕΙ Ηπείρου, στη Σχολή Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας, στο τμήμα της Νοσηλευτικής και στο ΠΤΜΣ «Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας», Δρ. Ευαγγελία Κοτρώτσιου, καθηγήτρια Νοσηλευτικής ΤΕΙ Λάρισας και Ελένη Δραγκιώτη, Κλινική Ψυχολόγο, MSc.

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στην Κεντρική Διοίκηση του ΕΕΣ σχετικά με την διευκόλυνση της ερευνητικής εργασίας μου. Στην διεξαγωγή της έρευνας πολύτιμη στάθηκε η συμβολή της προϊσταμένης του τομέα της Νοσηλευτικής κ. Δήμητρας Μαυράκη και της κ. Τζένης Θεοδώρου τις οποίες από τη θέση αυτή ευχαριστώ. Τέλος, σε όλους τους εθελοντές στην νοσηλευτική του ΕΕΣ καθώς και σε όσους συμμετείχαν στην έρευνα εκφράζω τις θερμότερες ευχαριστίες μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	13
ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ.....	13
1.1 Ορισμός εθελοντισμού.....	13
1.2 Λόγοι ύπαρξης εθελοντισμού.....	14
1.3 Οφέλη του εθελοντισμού.....	16
1.4 Προβλήματα του εθελοντισμού.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	20
ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ – ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ (ΜΚΟ)	20
2.1 Κοινωνία των πολιτών.....	20
2.2. Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ)	23
2.2.1 Ορισμός ΜΚΟ	23
2.2.2. Απήχηση των ΜΚΟ.....	24
2.2.3. Χαρακτηριστικά των ΜΚΟ.....	25
2.2.4. Τύποι ΜΚΟ	26
2.2.5. Δράση των ΜΚΟ.....	28
2.2.6. Τρόπος δράσης των ΜΚΟ	28
2.2.7. Πρόσφορα των ΜΚΟ.....	29
2.2.8. Προβλήματα των ΜΚΟ	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	32
ΕΛΛΑΔΑ, ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΚΟ	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	35
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ	35
4.1. Κατηγορίες εθελοντών	35
4.2. Παράγοντες που επηρεάζουν τον εθελοντισμό.....	36
4.3. Προσωπικότητα των εθελοντών.....	39
4.3.1. Χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των εθελοντών	40
4.3.2. Φιλοκοινωνική συμπεριφορά.....	44
4.3.3. Κίνητρα εθελοντών	44
4.4. Στατιστικά στοιχεία	46

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	49
1. Σκοπός και ερευνητικές υποθέσεις της μελέτης	50
1.1 Ερευνητικές υποθέσεις	50
2. Υλικό και Μέθοδος	51
2.1 Δείγμα	53
2.2 Διαδικασία	53
2.3 Ερωτηματολόγιο και Ερευνητικά εργαλεία	53
2.3.1 Κλίμακα Αλτρουισμού – Altruism Scale (Ahmed και Jackson, 1979)	53
2.3.2 Η Κλίμακα Υποκειμενικής Ευτυχίας – Subjective Happiness Scale (SHS; Lyubomirsky & Lepper, 1997)	54
2.3.3 Η κλίμακα της ναρκισσιστικής προσωπικότητας - Narcissistic Personality Inventory (NPI; Raskin & Hall 1979)	54
2.3.4 Κλίμακα Οικογενειακού Περιβάλλοντος - Family Environment Scale (Form R-FES; Moos, R. 1987; Moos, R. 1990)	55
2.3.5 Ερωτηματολόγιο κοινωνικο-δημογραφικών στοιχείων	56
2.4 Στοιχεία Δεοντολογίας	56
2.5. Στατιστική Επεξεργασία	57
3. Αποτελέσματα της μελέτης	59
3.1 Κοινωνικο - Δημογραφικό προφίλ του δείγματος	59
3.2 Ερωτηματολόγιο Αλτρουισμού - Altruism Scale (AS)	63
3.3 Η κλίμακα Υποκειμενικής Ευτυχίας (SHS)	64
3.4 Η κλίμακα της ναρκισσιστικής προσωπικότητας (NPI)	65
3.5 Κλίμακα Οικογενειακού Περιβάλλοντος	66
3.6 Συσχετίσεις ανά δύο μεταξύ των μεταβλητών	72
3.6.1 Συσχέτιση με το συντελεστή συσχέτισης r του Pearson του συνόλου του δείγματος	72
3.6.2 Συσχέτιση με το συντελεστή συσχέτισης r του Pearson της ομάδας των εθελοντών	77
3.6.3 Συσχέτιση με το συντελεστή συσχέτισης r του Pearson της ομάδας των μη-εθελοντών	82
4. Συζήτηση	93
4.1. Οριοθετήσεις	93
4.2 Η διάσταση του αλτρουισμού στους εθελοντές και μη εθελοντές (AS)	94
4.3 Η Υποκειμενική ευτυχία στους εθελοντές και μη εθελοντές (SHS)	94
4.4 Ο ναρκισσισμός στους εθελοντές και μη εθελοντές (NPI)	95
4.5 Κλίμακα Οικογενειακού Περιβάλλοντος	96
5. Συμπεράσματα	101
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	104

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο εθελοντισμός είναι μία αυθόρμητη και αλτρουιστική δραστηριότητα ατόμων ή ομάδων η οποία γίνεται προς όφελος κάποιας ευρύτερης κατηγορίας του πληθυσμού ή κάποιας κοινότητας (τοπικής, εθνικής ή διεθνούς) και δεν συνδυάζεται με την επιδίωξη άμεσου ατομικού κέρδους. Ο εθελοντισμός προσδοκά στην συμμετοχή και στην αλληλεγγύη της κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Πολλοί εθελοντές δραστηριοποιούνται στα πλαίσια Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ). Ο όρος αναφέρεται σε μη κερδοσκοπικές οργανώσεις με διεθνή συνήθως παρουσία οι οποίες δεν αποτελούν διεθνείς οργανισμούς αλλά στηρίζονται στην ιδιωτική πρωτοβουλία και είναι ανεξάρτητες από τα κράτη. Τα τελευταία χρόνια έχει επικρατήσει ο όρος να χρησιμοποιείται για κάθε κοινωφελή οργάνωση που δεν ανήκει στο κράτος. Οι σκοποί των ΜΚΟ είναι κυρίως ανθρωπιστικοί και αφορούν περιβαλλοντικά ή κοινωνικά προβλήματα όπως η φτώχεια, ο ρατσισμός, το περιβάλλον, η υγεία, η εκπαίδευση κ.λ.π. Από τις πρώτες ΜΚΟ ήταν ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός (Σωτηρόπουλος, 2004, Σκλιάς, 1998).

Ο ίδιος ο εθελοντής δεν αρκείται στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων του ως πολίτης αλλά κάνει κάτι διαφορετικό από τον πολίτη. Ο εθελοντής «δίνεται» ή έστω «προσφέρει». Η συμπεριφορά του διέπεται από γενναιοδωρία, αλτρουισμό και δοτικότητα που δεν απαντούν γενικά (Σωτηρόπουλος, 2004). Οι περιπτώσεις όπου οι πράξεις μας στοχεύουν στο όφελος των άλλων δεν είναι σπάνιες. Η εθελοντική συμμετοχή σε μία κοινωφελή οργάνωση αποτελεί παράδειγμα προτεραιότητας στις ανάγκες και τα συμφέροντα των άλλων. Οι εκδηλώσεις ανιδιοτελούς συμπεριφοράς με θετικές συνέπειες για τους άλλους περιγράφονται με τον όρο θετική κοινωνική συμπεριφορά. Πολύ συναφής είναι και η έννοια του αλτρουισμού η οποία αναφέρεται στην επιθυμία μας να ωφελήσουμε άλλους χωρίς να προσβλέπουμε σε προσωπικά οφέλη και ανεξάρτητα από το προσωπικό κόστος.

Σύμφωνα με ορισμένες ερμηνείες, η θετική κοινωνική συμπεριφορά οφείλεται σε εγγενείς προδιαθέσεις των ανθρώπων. Άλλες προσεγγίσεις βλέπουν τη θετική κοινωνική συμπεριφορά ως προϊόν διαδικασιών κοινωνικοποίησης και μάθησης. Υποστηρίζουν ότι παρόλο που η προδιάθεση να βοηθάμε είναι προϊόν της

βιολογικής μας εξέλιξης δεν οδηγεί πάντα σε αλτρουιστική συμπεριφορά. Η επίδραση αυτής της προδιάθεσης στη συμπεριφορά καθορίζεται από γνωστικές διαδικασίες όπως είναι η εσωτερίκευση των κοινωνικών κανόνων μέσω της μάθησης και η ικανότητα για συναισθηματική ταύτιση με τους άλλους (Κοκκινάκη, 2006).

Ωστόσο, στη διεθνή ηλεκτρονική βιβλιογραφία παρατηρούμε, μέσα από ποιοτικές έρευνες, ότι η εθελοντική δράση συνδέεται με ορισμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας. Οι εθελοντές σε Ανθρωπιστικές ΜΚΟ χαρακτηρίζονται από αλτρουισμό (Einolf, 2009), φιλανθρωπία και θρησκευτικότητα (Johnson, 2006; Lodi & Brent, 2007). Τα κύρια κίνητρα για εθελοντισμό αποτελούν η παρορμητικότητα, η πρόκληση καθώς και η επιθυμία να ζήσουν την περιπέτεια του "ήρωα" (Hudson & Inkson, 2006; Yeung, 2004). Επίσης, πολλοί ωθούνται στην ανιδιοτελή εργασία από την ανάγκη για προσωπική μεταμόρφωση και από συναισθήματα επιτυχίας (Dávila de León & Fuertes, 2007). Η εθελοντική εργασία αφορά την προσωπική ικανοποίηση/αποζημίωση, την εργασία για την εμπειρία και την ανάγκη να κάνεις κάτι που αξίζει (Peloza, Hudson & Hassay, 2009). Όταν ο εθελοντισμός συνδέεται και με την εθνική ταυτότητα αποδεικνύεται και πιο αποδοτικός (Karkatsoulis, Michalopoulos & Moustakatou, 2005). Συμπερασματικά, Ο εθελοντισμός συνδέεται με ιδανικά και αξίες καθώς και την ποιότητα της ζωής, υπερβαίνει το άτομο και συνδέεται με την ενεργό συμμετοχή των ανθρώπων σε πράξεις και στάσεις που αφορούν στο κοινό καλό (Λαμπαδαρίου, 2004).

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ

1.1 Ορισμός εθελοντισμού

Ο εθελοντισμός μπορεί να ερμηνευθεί ως μια οργανωμένη προσφορά υπηρεσιών στο κοινωνικό σύνολο χωρίς την απαίτηση ανταλλάγματος (Μπαμπινιώτης, 1998). Αυτή η δραστηριότητα ωστόσο αναπτύσσεται για σκοπούς αλtruιστικούς (Σωτηρόπουλος, 2004), αυθορμήτως ελεύθερα, χωρίς να υπάρχει σκοπός ατομικού κέρδους τόσο από μεμονωμένους πολίτες ατομικά όσο και δια μέσου οργανώσεων στις οποίες αυτοί οι πολίτες μπορεί να ανήκουν. Επίσης, αυτή η προσφορά υπηρεσιών μπορεί να προέρχεται από τρίτα πρόσωπα ή την τοπική, κρατική και διεθνή κοινότητα αποκλειστικά για σκοπούς αλληλεγγύης (Ανθόπουλος, 2000).

Ο εθελοντισμός, βάσει ενός ευρύτερου ορισμού είναι η εκούσια προσφορά χρόνου και δεξιοτήτων που ως σκοπό έχουν την παροχή υπηρεσιών ή την εκπλήρωση συγκεκριμένων καθηκόντων χωρίς την απαίτηση άμεσης οικονομικής αποζημίωσης και αφορά στη συμμετοχή των πολιτών στην διοίκηση ιδιωτικών και δημοσίων υπηρεσιών, σε δραστηριότητες αυτοβοήθειας και αλληλοβοήθειας, καθώς και σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων πληροφόρησης (Chann et al, 1996).

Επίσης ο εθελοντισμός περιλαμβάνει κάθε δράση που:

1. Αναλαμβάνεται με ελεύθερη βούληση χωρίς την παρουσία εξαναγκασμού
2. Αναλαμβάνεται για λόγους που δεν σχετίζονται με το οικονομικό κέρδος
3. Αναλαμβάνεται με γνώμονα το όφελος τόσο της κοινότητας όσο και του ίδιου του εθελοντή (ΟΗΕ, 2005).

Μία από τις μορφές με τις οποίες εμφανίζεται ο εθελοντισμός είναι μέσω μιας προωθημένης μορφής συμμετοχής στα κοινά καθώς οι εθελοντές υπερβαίνουν τα ιδιοτελή και μερικά συμφέροντά τους και αφοσιώνονται ενεργά σε ζητήματα που αφορούν το σύνολο (Σωτηρόπουλος, 2004).

Ο εθελοντισμός συνδέεται με ιδανικά και αξίες καθώς και την ποιότητα της ζωής, υπερβαίνει το άτομο και συνδέεται με την ενεργό συμμετοχή των ανθρώπων σε πράξεις και στάσεις που αφορούν στο κοινό καλό (Λαμπαδαρίου, 2004). Οι μορφές του εθελοντισμού μπορεί να είναι άτυπες ή τυπικές. Ο άτυπος εθελοντισμός έχει τη μορφή παροχής βοήθειας σε γείτονες, φίλους ή συγγενείς (Haski-Leventhal, 2009) και στην παροχή εθελοντικής εργασίας σε νοσοκομεία, σχολεία κλπ και είναι μια δραστηριότητα που υπόκειται στις ηθικές δεσμεύσεις του

ατόμου (Μπιλανάκης, 2006). Ο εθελοντισμός είναι η πράξη με την οποία προσφέρεις στον άνθρωπο της διπλανής πόρτας μέχρι τον άνθρωπο μιας απομακρυσμένης χώρας και δεν αμείβεσαι για τον χρόνο που ξοδεύεις στις εθελοντικές πράξεις (Χρυσχοϊδης, 2010). Ο οργανωμένος εθελοντισμός χαρακτηρίζεται από πολλαπλά πεδία παρέμβασης όπως τον περιβαλλοντικό, πολιτιστικό εθελοντισμό, τον εθελοντισμό πολιτικής άμυνας καθώς και τον εθελοντισμό διεθνούς συνεργασίας και αλληλεγγύης (Μπιλανάκης, 2006).

Ο εθελοντισμός συνδέεται με την ανιδιοτελή προσφορά για την κοινή ευημερία καθώς συνδυάζει τα στοιχεία της ελεύθερης βούλησης και επιλογής με την ένταξη σε ένα πρόγραμμα δράσης με την μορφή του τυπικού εθελοντισμού (Δημάκος -Συνοδινός, 2001). Ο αντικειμενικός σκοπός τόσο του άτυπου όσο και του τυπικού εθελοντισμού είναι να υπηρετήσεις και να βοηθήσεις ανθρώπους χωρίς καμία διάκριση και με σεβασμό στο χρώμα, στη φυλή, στο φύλο, στη θρησκεία και σε οποιονδήποτε άλλο παράγοντα (Kanan, 2001). Επιπλέον η αξία του εθελοντισμού έγκειται στην προϋπόθεση της συμμετοχής του ατόμου στα κοινά, πράξη που συνιστά την εκδήλωση του αγαθού βίου και αποτελεί αυτόβουλη έκφραση αυτονομίας (Βουτσάκη, 2004).

1.2 Λόγοι ύπαρξης εθελοντισμού

Στην σημερινή εποχή η ολοένα και αυξανόμενη τάση δραστηριοποίησης εθελοντικών οργανώσεων είναι απόρροια της αδυναμίας τόσο του κράτους όσο και των μηχανισμών της αγοράς να αντιμετωπίσουν ικανοποιητικά τα κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά προβλήματα, γεγονός που εξηγεί τη δράση των εθελοντικών οργανώσεων στην παραγωγή των «δημόσιων αγαθών» που το κράτος αδυνατεί να προσφέρει σε επαρκή ποσότητα και ποιότητα αλλά και ο ιδιωτικός τομέας δεν διατίθεται να προσφέρει λόγω του ότι τα περιθώρια κέρδους δεν είναι ικανοποιητικά. Οι προτάσεις και οι δράσεις των εθελοντικών οργανώσεων βρίσκουν λύσεις σε κοινωνικά προβλήματα όπως η διαχείριση του ελεύθερου χρόνου, η συνλειτουργία με τα άτομα της τρίτης ηλικίας, η αναβίωση των γειτονιών, η διαφύλαξη των λίγων ελεύθερων χώρων που έχουν απομείνει, η προστασία των δασών, η ενίσχυση των παιδιών όλου του κόσμου καθώς και η καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξеноφοβίας (Δημάκος - Συνοδινός, 2001).

Ένας ακόμη λόγος για την ύπαρξη και την εξάπλωση του εθελοντισμού είναι ότι οι πολίτες κυρίως των ανεπτυγμένων χωρών αρχίζουν και συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο πως δεν πρέπει να περιμένουν από την εκάστοτε πολιτική ηγεσία να δίνει λύσεις σε όλα τα σημαντικά προβλήματα που

αντιμετωπίζει η κοινωνία. Συνειδητοποιούν ότι μπορούν παράλληλα και οι ίδιοι να παράγουν έργο στον τομέα που τους ενδιαφέρει και σύμφωνα με τα προσωπικά ενδιαφέροντα του κάθε ατόμου. Έτσι συμβάλλουν στην κοινωνική ευημερία και πρόοδο σε όλους τους τομείς της ανθρωπίνης δραστηριότητας παρεμβαίνοντας σε όλο το φάσμα των θεμάτων. Βάσει αυτής της κατανόησης τα παγκοσμιοποιημένα κινήματα συγκλίνουν στον τρόπο δράσης τους έχοντας συνισταμένους στόχους και το μέσο που χρησιμοποιείται για την επίτευξη αυτών είναι οι μη-κυβερνητικές, μη-κερδοσκοπικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται σε όλους τους τομείς (Πατσέλης, 2008).

Επιπλέον, το γεγονός ότι ο εθελοντισμός αποτελεί παγκόσμιο και διαχρονικό κοινωνικό φαινόμενο και το ότι συμβάλει σημαντικά στην καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, στην κατάργηση των κοινωνικών ανισοτήτων και στην προαγωγή της κοινωνικής ενσωμάτωσης, στην βελτίωση της υγείας για ένα καλύτερο μέλλον βοηθά στην εξάπλωσή του. Η εθελοντική δράση είναι συνδεδεμένη με ένα πλήθος θετικών χαρακτηριστικών τόσο για το ίδιο το άτομο όσο και για το σύνολο της κοινωνίας, καθώς ικανοποιεί εσωτερικές παρορμήσεις, δημιουργεί φιλίες, παρέχει γνώσεις, προάγει την κοινωνική ομαλότητα και διευρύνει τις κοινωνικές και πολιτικές σχέσεις (Τσέλου, 2008).

Υπάρχουν πολλοί προσωπικοί λόγοι για τους οποίους ένα άτομο ασχολείται με την παροχή εθελοντικών υπηρεσιών. Ένας από αυτούς είναι η αίσθηση υποχρέωσης απέναντι σε έναν συγκεκριμένο καλό σκοπό, τα συναισθήματα κοινωνικής ευθύνης που βιώνει το άτομο ή ακόμη και η αλτρουιστική ενσυναίσθηση προς τον πληγέντα (Amato, 1990). Επίσης αρκετά άτομα ασχολούνται με τον εθελοντισμό για να αποκτήσουν κοινωνικά, ψυχολογικά και πρακτικά οφέλη (Bennett & Kottasz 2000, Bussell & Forbes 2002). Σίγουρα υπάρχουν και λόγοι οι οποίοι προέρχονται από εγωιστικά κίνητρα που συμπεριλαμβάνουν την επιθυμία απόκτησης εμπειρίας και εκπαίδευσης, την δυνατότητα να φύγει κάποιος από την οικογενειακή του εστία, να δημιουργηθούν νέες φιλίες καθώς και να μπορέσουν να βιώσουν εξυψωμένη αυτοεκτίμηση και μια αίσθηση του ανήκειν (Bennett & Kottasz, 2000). Ωστόσο, οι λόγοι για τους οποίους κάποιο άτομο αρχίζει να ασχολείται με τον εθελοντισμό μπορεί να είναι καθαρά αλτρουιστικοί, διαφέρουν όμως από τους λόγους για τους οποίους ένα άτομο συνεχίζει να προσφέρει εθελοντικές υπηρεσίες (Pearce 1983) και αυτοί συσχετίζονται με το γεγονός ότι πλέον οι εξ αρχής αλτρουιστικοί εθελοντές απολαμβάνουν να εκτελούν εθελοντική εργασία επειδή λαμβάνουν τα οφέλη αυτής της εμπειρίας (Starner & Wymer, 1999).

Ο εθελοντισμός ασχολείται κατά το μεγαλύτερο ποσοστό με τα ανθρώπινα δικαιώματα και κατά τις τελευταίες δεκαετίες, όπου και σημειώνεται η εκρηκτική διάδοσή του, η άποψη των πολιτών ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα και η προάσπιση τους δεν είναι μόνο υπόθεση του πολιτικό-διοικητικού συστήματος αλλά και των αυτό-οργανωμένων πολιτών οι οποίοι οφείλουν να διεκδικούν δια μέσου της συμμετοχής τους σε θεσμούς της κοινωνίας των πολιτών έναν αυτόνομο ρόλο στην πραγματοποίηση των κοινωνικών δικαιωμάτων και γενικότερα στην δημιουργία μιας πιο δίκαιης συμπεριφοράς (Ανθόπουλος, 2000).

1.3 Οφέλη του εθελοντισμού

Ο εθελοντισμός αναπτύσσεται σε διάφορους τομείς της κοινωνικής ζωής από την προστασία της άγριας φύσης και την ψυχαγωγία μέχρι την προστασία των κακοποιημένων γυναικών, την επανένταξη των πρώην τοξικομανών ή φυλακισμένων στην κοινωνία έως και τον αθλητισμό (Σωτηρόπουλος, 2004).

Οι λήπτες των εθελοντικών υπηρεσιών είναι οι διαφορετικές μειονεκτικές κοινωνικές ομάδες ως μέρος μια οποιαδήποτε στρατηγικής που στοχεύει στην μείωση της φτώχειας, την στήριξη της ανάπτυξης, την υγεία, την πρόληψη καταστροφών και την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και της διάκρισης (United Nations, 2001).

Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι συνυφασμένα με το φαινόμενο του εθελοντισμού καθώς το κύριο αντικείμενο είναι η υπεράσπιση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων που απολαμβάνουν προστασίας από εθνικά νομικά κείμενα ή διεθνείς συμβάσεις. Σύμφωνα με αυτά, είναι εύλογος ο χαρακτηρισμός του εθελοντισμού ως μια μορφή «κοινωνικής εγγύησης» των θεμελιωδών δικαιωμάτων καθώς η εθελοντική δράση εγγυάται τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα υπέρ τρίτων, μη περιοριζόμενη απλώς στην διεκδίκησή τους αλλά συμβάλλοντας στην πρακτική συγκεκριμενοποίηση τους με την παροχή υλικών ή ηθικών υπηρεσιών (Ανθόπουλος, 2000).

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι ο εθελοντισμός δεν αποτελεί μια απλή εκδήλωση αυτονομίας αλλά μια ισχυρή κοινωνική εγγύηση η οποία είναι το αναγκαίο μέσο για την προστασία και την προαγωγή θεμελιωδών δικαιωμάτων. Οι εθελοντές παρέχουν υπηρεσίες ή επιτελούν λειτουργίες αναγκαίες για την άσκηση των δικαιωμάτων τόσο των ιδίων όσο, κυρίως, των άλλων. Ο εθελοντισμός είναι η εγγύηση της δυνατότητας άσκησης των ατομικών ελευθεριών ως υποκειμενικών δημοσίων δικαιωμάτων.

Οι εθελοντές αποτελούν μια πιο προωθημένη έκφραση δραστηριοποίησης των πολιτών στα κοινά, λειτουργία η οποία εκδηλώνεται σε τρεις κατευθύνσεις :

1. Επιτελούν έργο που ανάγεται στο γενικό συμφέρον
2. Συμβάλλουν στη διατύπωση λόγου σχετικά με τα δημόσια ζητήματα
3. Συμβάλλουν στον έλεγχο της διοίκησης

Οι εθελοντές ενδιαφέρονται να ορίσουν τα τρέχοντα κρίσιμα ζητήματα, να παράσχουν νέες πληροφορίες μέσω συζητήσεων, να διατυπώσουν επιχειρήματα και αντεπιχειρήματα, να συμβάλλουν στην ζύμωση απόψεων σε σχέση με την ανάληψη σωστών δράσεων όσον αφορά στο πεδίο στο οποίο δραστηριοποιούνται καθώς και να ορίσουν ή να τροποποιήσουν τη θεματολογία. Ένας ακόμη σκοπός των εθελοντικών κινήσεων είναι η άσκηση ελεγκτικής, διεισδυτικής και εύστοχης λειτουργίας καθώς και η άσκηση ελέγχου της κρατικής και ιδιωτικής εξουσίας (Σωτηρόπουλος, 2004).

Ο εθελοντισμός, ως μια κοινωνική και κοινοτική δραστηριότητα, αυξάνει το κοινωνικό κεφάλαιο, ενδυναμώνει την κοινότητα και βοηθά στην παροχή υπηρεσιών που διαφορετικά θα ήταν ακριβές ή αδύνατον να προσφερθούν. Οι εθελοντές, ο κύριος πόρος των οργανισμών παροχής υπηρεσιών, είναι ο σημαντικός σύνδεσμος μεταξύ του εθελοντικού οργανισμού και της κοινότητας (Haski - Leventhal, 2009).

Ο εθελοντισμός μειώνει τον κοινωνικό αποκλεισμό και ενδυναμώνει τα άτομα όχι μόνο να λαμβάνουν αλλά και να δίνουν. Οι κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες δείχνουν περισσότερη εμπιστοσύνη στους εθελοντές παρά στους κανονικά αμειβόμενους εργαζομένους και προτιμούν να λαμβάνουν υπηρεσίες από αυτούς διότι τους θεωρούν αλτρουιστές (Ronel et al, 2009).

Ένα ακόμη όφελος του εθελοντισμού είναι η βελτίωση που παρέχει στην οργανωτική και οικονομική αποδοτικότητα. Παράλληλα, προάγει την καλή υγεία διότι ο κάθε εθελοντής λαμβάνει ένα ψυχολογικό όφελος καθώς μπορεί να αποκτήσει αυτό-εκτίμηση, να έχει περισσότερη ενέργεια, χαμηλότερη πιθανότητα προσβολής από κατάθλιψη και περισσότερη αντίσταση στο γηρασμό.

Οι εθελοντικές οργανώσεις έχουν έσοδα που προέρχονται ως επί το πλείστον από συνδρομές και κρατικές επιχορηγήσεις και όχι από εισφορές επιχειρήσεων αλλά ταυτόχρονα αποτελούν παράγοντα δημιουργίας θέσεων εργασίας καθώς εμφανίζουν δείκτες αύξησης απασχόλησης πολύ μεγαλύτερους από αυτούς τον εθνικών οικονομιών. Επίσης, οι εθελοντικές οργανώσεις αποτελούν πόλο άσκησης εξωτερικής πολιτικής και με τις προτάσεις και τη δράση τους επιδρούν στη διαμόρφωση μιας νέας κλίμακας αξιών στη σύγχρονη κοινωνία της γνώσης και της πληροφορίας (Χρυσχοϊδης, 2010).

1.4 Προβλήματα του εθελοντισμού

Παρά τα οφέλη του εθελοντισμού υπάρχουν και κάποιες αρνητικές κοινωνικές πτυχές που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη. Ο εθελοντισμός μπορεί να συμβάλλει στον κοινωνικό διαχωρισμό κυρίως λόγω του γεγονότος ότι οι τυπικοί εθελοντές ανήκουν στην ομάδα ατόμων ανωτέρου εισοδήματος και εκπαίδευσης που παρέχουν υποστήριξη σε άτομα που βρίσκονται σε ανάγκη. Μερικές φορές οι ίδιοι οι εθελοντές φέρνουν τις προκαταλήψεις τους μέσα στην εθελοντική τους εργασία καθώς σπανίως έχουν κάποιου είδους εκπαίδευση που αφορά στον χειρισμό ατόμων με πολύπλοκα μειονεκτήματα. Αν και πολλοί εθελοντικοί οργανισμοί προσπαθούν να συμπεριλάβουν εθελοντές από κοινωνικά αποκλεισμένους πληθυσμούς αυτό δεν είναι εφικτό με αποτέλεσμα ο εθελοντισμός να οδηγήσει σε περαιτέρω κοινωνικό αποκλεισμό διότι τα μέλη τέτοιων πληθυσμών δεν απολαμβάνουν τα οφέλη του εθελοντισμού όπως την αύξηση της σωματικής και ψυχικής ευημερίας, τη δημιουργία ενός ευρύτερου κοινωνικού δικτύου, την αύξηση των ευκαιριών εργασίας καθώς και τη μείωση της μοναξιάς (Haski-Leventhal, 2009).

Οι αρνητικές εμπειρίες των εθελοντών με τα άτομα που λαμβάνουν τις υπηρεσίες φιλανθρωπίας μπορεί να είναι έντονες (Starnes & Wymer 2001). Υπάρχουν λήπτες εθελοντικής υπηρεσίας που είτε δεν νιώθουν είτε δεν μπορούν να εκφράσουν ευγνωμοσύνη για τις κοινωνικές υπηρεσίες που λαμβάνουν από έναν εθελοντή (Rubin & Thorelli, 1984). Τα άτομα που ωφελούνται από τον εθελοντισμό μπορεί να επικεντρωθούν στις αρνητικές επιπτώσεις της λήψης βοήθειας και να την εκλάβουν ως μια εξευτελιστική εμπειρία και ως αρνητική πτυχή των δικών τους ικανοτήτων γεγονός που μπορεί να τους οδηγήσει στην απέχθεια προς τους εθελοντές και να εκδηλώνουν έντονη εχθρότητα προς τους εθελοντές που εργάζονται πιο σκληρά από τους υπόλοιπους. Ως εκ τούτου, οι εθελοντές κοινωνικής κυρίως υπηρεσίας προς τους μειονεκτούντες βιώνουν απόγνωση, πικρία, θυμό και πληθώρα αρνητικών συναισθημάτων (Rubin & Thorelli 1984).

Έχει φανεί ότι αρκετοί εθελοντές που ξεκινούν με τα θετικότερα συναισθήματα και κίνητρα να προσφέρουν εθελοντικά τις υπηρεσίες τους όταν βιώνουν αρνητικά περιστατικά συνειδητοποιούν ότι τελικά δεν θα μπορέσουν να πετύχουν αυτά που περίμεναν και εξοργίζονται όταν, παρά τις εξαντλητικές τους προσπάθειες και τη γνήσια επιθυμία τους να βοηθήσουν, αντιμετωπίζουν άτομα αγενή, μη συνεργάσιμα που αρνούνται να δεχθούν βοήθεια, δεν τηρούν τις υποσχέσεις τους, δεν έρχονται στις προγραμματισμένες συναντήσεις ή με κάποιον

τρόπο καταστρέφουν την αυτοεκτίμηση των εθελοντών (Bitner et al 1990, Gidron, 1983) .

Επίσης, η εργασία των εθελοντών μπορεί να οδηγήσει σε συναισθηματική εξουθένωση ιδιαίτερα σε περιπτώσεις όπου υπάρχουν άτομα που χρήζουν πραγματικής ανάγκης. Έχει βρεθεί ότι το 50% των εθελοντών που ασχολήθηκαν με ασθενή του HIV/AIDS εγκατέλειψαν τον εθελοντισμό ως συνέπεια της ανικανότητάς τους να ανταπεξέλθουν στα συναισθηματικώς ενοχλητικά περιστατικά (Omoto & Snyder ,1995).

Όταν αναφερόμαστε στον τυπικό εθελοντισμό – την παροχή εθελοντικής υπηρεσίας σε οργανώσεις – θα πρέπει να υπάρχει ένα πρόγραμμα εθελοντισμού που θα φέρει την ευθύνη του σχεδιασμού, της προετοιμασίας και της υλοποίησης όλων των απαραίτητων ενεργειών προσέλευσης, επιλογής, ανάθεσης, διατήρησης, εκπαίδευσης και αναγνώρισης ομάδων εθελοντών με κύριο σκοπό την υποστήριξη των κοινωφελών δράσεων και την προσφορά υπηρεσιών με άτομα ικανά, εκπαιδευμένα και ενθουσιώδη. Εάν υπάρξει συγκρότηση ενός σώματος εθελοντών χωρίς να έχει προηγηθεί η επιλογή και ο σχεδιασμός μιας συγκεκριμένης δράσης και ένα πεδίο προσφοράς υπηρεσίας τα εν λόγω προγράμματα θα αποτύχουν διότι η αναμονή και η έλλειψη οργάνωσης αποθαρρύνει τους υποψήφιους εθελοντές οι οποίοι αδρανούν και απομακρύνονται (Λαμπαδαρίου, 2004).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ – ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ (ΜΚΟ)

2.1 Κοινωνία των πολιτών

Δεν υπάρχει κάποιος ευρέως αποδεκτός όρος για την «κοινωνία των πολιτών» και δεν μπορεί να κατοχυρωθεί νομικά κυρίως λόγω της ποικιλομορφίας των στοιχείων που τη συνθέτουν (Πατσέλης, 2008). Ωστόσο, προσδιορίζεται ως ο τρόπος οργάνωσης των ανθρωπίνων σχέσεων καθώς τα άτομα μέσω της προσπάθειας επίτευξης των δικών τους συμφερόντων βιώνουν την σημασία της κοινότητας και της αλληλεξάρτησης (Μπιλανάκης, 2006).

Η κοινωνία των πολιτών χαρακτηρίζεται από τις παρακάτω θεωρητικές προσεγγίσεις:

1. Είναι το αντίθετο του κράτους, άποψη που οδηγεί σε ένα μοντέλο διχοτόμησης κράτους-αγοράς
2. Είναι τα ενδιάμεσα στρώματα μεταξύ κυβερνώντων και κυβερνωμένων, δηλαδή περιλαμβάνει τις οργανώσεις που παρέχουν προστασία στους πολίτες από τον κρατικό αυταρχισμό
3. Αποτελεί τον ενδιάμεσο χώρο μεταξύ κράτους και αγοράς παίρνοντας τον ρόλο του αυτοδιοικούμενου ενδιάμεσου που διαχειρίζεται τα συμφέροντα των κοινωνικών ομάδων και διαπραγματεύεται την ισχύ τους (Τσέλου, 2008).

Η κοινωνία των πολιτών αναφέρεται στο σύνολο των μορφών εθελουσίας κοινωνικής δράσης τόσο των μεμονωμένων ατόμων όσο και των διάφορων ομάδων οι οποίες προέρχονται από την κοινότητα, τη γειτονιά, τους επαγγελματικούς ή άλλους κοινωνικούς χώρους, και αυτό-οργανώνονται με σκοπό την προώθηση των κοινών τους συμφερόντων και την εμπλοκή τους σε δραστηριότητες δημοσίου συμφέροντος (Μπιλανάκης, 2006). Αυτές οι ομάδες αναφέρονται σε ένα σύνολο οργανώσεων που περιλαμβάνουν :

- Τους παράγοντες της αγοράς εργασίας όπως τις συνδικαλιστικές οργανώσεις και τις ομοσπονδίες εργοδοτών
- Τις ενώσεις που αντιπροσωπεύουν οικονομικούς και κοινωνικούς φορείς, όπως οι οργανώσεις καταναλωτών

- Τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, οι οποίες ενώνουν ανθρώπους υπό έναν κοινό σκοπό όπως οι περιβαλλοντικές, εκπαιδευτικές κ.ά. οργανώσεις

- Τις οργανώσεις που βασίζονται στις τοπικές κοινωνίες, δηλαδή αυτές που δημιουργούνται από τη βάση της κοινωνίας και επιδιώκουν στόχους που προσανατολίζονται στα μέλη τους όπως για παράδειγμα οι οργανώσεις νέων, οικογενειακές ενώσεις καθώς και άλλες μέσω των οποίων οι πολίτες μιας τοπικής κοινωνίας συμμετέχουν στην τοπική και δημοτική ζωή

- Τις θρησκευτικές οργανώσεις (Πατσέλης, 2008)

- Τις θεσμοθετημένες οργανώσεις εθελοντών

- Τις οργανώσεις κοινωνικού χαρακτήρα

- Τις ομάδες με ευρύτερους πολιτικούς στόχους

- Τις πολιτιστικές οργανώσεις (Μπιλανάκης, 2006).

Επίσης στην κοινωνία των πολιτών συμπεριλαμβάνονται τόσο τυπικές όσο και άτυπες οργανώσεις καθώς και ομάδες συμφερόντων ή κοινωνικών κινημάτων με συγκεκριμένη θεματική και πολιτικές ομάδες καλύπτοντας έτσι ένα ευρύ φάσμα οργανώσεων κυρίως επειδή η κοινωνία των πολιτών περιλαμβάνει την αγορά των ιδεών και ροή πληροφοριών (Diamond, 1994).

Κάθε κοινωνία των πολιτών έχει το χαρακτηριστικό ενός συγκεκριμένου βαθμού ισχύος καθώς η ισχυρότερη κοινωνία πολιτών συνεπάγεται πληρέστερη δημοκρατία μέσω της οποίας επιτρέπεται και ευνοείται η πολιτική συμμετοχή στους δημόσιους θεσμούς και τις διαδικασίες.

Οι όροι «κοινωνία» και «κοινωνία πολιτών» δεν είναι συνώνυμοι διότι κάποιες οργανώσεις και κάποιες ενέργειες μπορούν αντιστοίχως να υφίστανται ή να εκτυλίσσονται στην γενική κοινωνία αλλά να μην αφορούν την κοινωνία πολιτών.

Η κοινωνία των πολιτών συμπεριλαμβάνει κοινωνικές οργανώσεις και ενέργειες ή δράσεις που έχουν κάποια συλλογικότητα, εκδηλώνονται σε δημόσιο χώρο, είναι εθελοντικές και όχι υποχρεωτικές, δεν συνδέονται με φορείς που ασκούν κρατική εξουσία, επικαλούνται την προαγωγή κάποιας μορφής δημόσιου συμφέροντος, αποσκοπούν στο να επιτύχουν κάποια δημόσια οφέλη και δεν επιδιώκουν το ιδιωτικό κέρδος (Σωτηρόπουλος, 2004).

Η κινητήρια δύναμη για τη δράση στην κοινωνία των πολιτών είναι το προσωπικό συμφέρον, η επίτευξη ατομικών στόχων καθώς και η αυτοπραγμάτωση, διαδικασίες που προκειμένου να υλοποιηθούν προϋποθέτουν την αλληλεπίδραση των ανθρώπων και την αμοιβαία συμβατική αναγνώρισή τους (Μπιλανάκης, 2006).

Η κοινωνία των πολιτών αποτελεί τον δημόσιο χώρο που ξεκινά στο κατώφλι του κάθε σπιτιού μέχρι την είσοδο των κυβερνητικών κτηρίων, χωρίς να

περιλαμβάνει αυτά τα δύο, αντίληψη που πηγάζει από την κλασική ευρωπαϊκή πολιτική θεωρία του Μαρξ ο οποίος ενέτασσε την κοινωνία πολιτών στην οικονομική βάση του κοινωνικού συστήματος.

Αυτή η κοινωνία των πολιτών έγινε δημοφιλής στα τέλη του 20^{ου} αιώνα κυρίως λόγω της αφορμής της κατάρρευσης των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού επειδή αυτό το πλαίσιο ταυτίστηκε με κάποιες ενώσεις πολιτών, ανεξάρτητες από το σοσιαλιστικό κράτος (Σωτηρόπουλος, 2004).

Οι διάφορες απόψεις για την κοινωνία των πολιτών συγκρούονται σε δύο πεδία. Το πρώτο είναι αυτό των σκοπών της πολιτικής δράσης, το πεδίο δηλαδή των αξιών και των ιδεωδών που ορίζουν και θεμελιώνουν τη δράση των οργανωμένων φορέων της πολιτικής εξουσίας, των ατόμων ή των ποικίλων οργανώσεών τους. Το δεύτερο είναι το πεδίο της διοίκησης των κοινών, αυτό στο οποίο διευθετούνται ζητήματα που αφορούν τη συλλογικότητα (Βουτσάκη, 2004).

Στην κοινωνία των πολιτών δεν περιλαμβάνονται μόνο κάποιες αναγνωρίσιμες μη κυβερνητικές οργανώσεις και λίγα κοινωνικά κινήματα αλλά χωρούν τόσο οι κλασικοί φορείς και οι οικείες συμπεριφορές όσο και οι φορείς και οι εκδηλώσεις που δεν είναι καθόλου τυπικοί (Σωτηρόπουλος, 2004).

Ωστόσο, η ύπαρξη εθελοντισμού σε μια χώρα είναι ανάλογη με το επίπεδο ανάπτυξής της (Χρυσχοϊδης, 2010). Κάποιες χώρες κυρίως της Βορειοδυτικής Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής έχουν παραδοσιακά ισχυρές κοινωνίες πολιτών στις οποίες ακμάζει ο εθελοντισμός ενώ κάποιες άλλες κοινωνίες όπως αυτές της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής έχουν παραδοσιακά αδύναμες και ατροφικές κοινωνίες πολιτών (Σωτηρόπουλος, 2004). Οι εθελοντικές οργανώσεις μιας χώρας φαίνεται ότι αποτελούν μια υπολογίσιμη οικονομική δύναμη και είναι κυρίως προσανατολισμένες στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών (Χρυσχοϊδης, 2010).

Τέλος, η κοινωνία των πολιτών διαδραματίζει σημαντικό ρόλο όσον αφορά στην προβολή των ανησυχιών του πολίτη και την παροχή υπηρεσιών που εξυπηρετούν τις ανάγκες του λαού και αποτελεί το ιδανικό βήμα για την αλλαγή των πολιτικών προσανατολισμών και της κοινωνίας, παίρνοντας την μορφή της ευκαιρίας των πολιτών να εμπλακούν πιο ενεργά στην επίτευξη των στόχων τους και να τους προσφερθεί ένα διαρθρωμένο πλαίσιο μέσα στο οποίο θα δρουν, θα ασκούν κριτική και θα διαμαρτύρονται (Πατσέλης, 2008).

2.2. Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ)

2.2.1 Ορισμός ΜΚΟ

Μια οργάνωση είναι μη κυβερνητική εφόσον είναι ιδιωτική και ως εκ τούτου αυτόνομη από το κράτος. Επίσης έχει μια θεσμική οντότητα και μια σταθερή οργάνωση και διάρκεια. Διανέμει τα κέρδη της αποκλειστικά για την επίτευξη των σκοπών της οργάνωσης, προσδιορίζει η ίδια τους κανόνες λειτουργίας της, δηλαδή είναι διοικητικά ανεξάρτητη από άλλους φορείς. Μια μη κυβερνητική οργάνωση αντιπροσωπεύει κοινωνικές ομάδες οι οποίες δραστηριοποιούνται με τη δική τους βούληση για την οργάνωση βοήθειας έναντι τρίτων ή για την προώθηση ορισμένων γενικών αρχών (Μπιλιανάκης, 2006).

Η παρουσία των ΜΚΟ αποτελεί ίσως την πιο δυναμική μορφή έκφρασης της κοινωνίας των πολιτών που αναγνωρίζεται σε παγκόσμιο επίπεδο (Πατσέλης, 2008).

Οι ΜΚΟ διακρίνονται σε τρεις γενιές. Οι πρώτης γενιάς ανθρωπιστικές ΜΚΟ είχαν ως αποκλειστικό στόχο τους την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας κατά τη διάρκεια του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου και σταδιακά στράφηκαν σε ευρύτερα ζητήματα ανάπτυξης. Ο λόγος που προκάλεσε αυτή τη μεταστροφή ήταν η επικράτηση της αντίληψης ότι η ανθρωπιστική βοήθεια από μόνη της δεν αρκεί να παρέχει βιώσιμη λύση στα προβλήματα των φτωχών. Μερικές από αυτές τις οργανώσεις ήταν ο Ερυθρός Σταυρός και η οργάνωση Σώστε τα Παιδιά. (Hirsch, 2003)

Η δεύτερης γενιάς ΜΚΟ, οι οποίες εμφανίστηκαν μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο ανέπτυξαν και εφάρμοσαν διάφορα αναπτυξιακά προγράμματα με κύριο σκοπό την προσφορά μονιμότερων λύσεων στα προβλήματα της φτώχειας, αντίληψη που εξελίχθηκε από τις τρίτης γενιάς ΜΚΟ, οι οποίες στράφηκαν σε ζητήματα διακυβέρνησης αποκτώντας έτσι μια πλήρως πολιτικοποιημένη ατζέντα (Μπιλιανάκης, 2006).

Γενικά μια ΜΚΟ είναι μια τυπικά ιδιωτική οργάνωση που δραστηριοποιείται στην πολιτική, σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο και διακρίνεται από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Έχει μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα και καταγράφεται ως αγαθοεργό ίδρυμα
- Ασχολείται με την προώθηση ή την υπεράσπιση στόχων και όχι με τα ίδια συμφέροντά της

- Είναι οργανωτικά και οικονομικά ανεξάρτητη από το κράτος και τις επιχειρήσεις

- Έχει επαγγελματική επάρκεια και διάρκεια ως οργανισμός (Hirsch, 2003).

Ωστόσο, ο όρος Μη Κυβερνητική Οργάνωση έχει την τάση να καλύπτει πλέον το σύνολο των μη κρατικών οργανώσεων που δεν έχουν κερδοσκοπικό χαρακτήρα και επιδιώκουν κοινωνικά ή συλλογικά σκοπούς ωφελείας, ιδιαίτερα αυτούς που σχετίζονται με την προάσπιση και προώθηση των παλαιών και νέων θεμελιωδών δικαιωμάτων. Αυτοί όμως οι ιδιαίτεροι σκοποί είναι εκείνο το στοιχείο που διαφοροποιεί τις ΜΚΟ από τις υπόλοιπες μη κρατικές και μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, των οποίων η δραστηριότητα δεν έχει κάποια ιδιαίτερη κοινωνική χρησιμότητα, καθώς και από άλλες μη κρατικές και μη κερδοσκοπικές οργανώσεις των οποίων η επιδίωξη αφορά ανελεύθερους και αντιδημοκρατικούς σκοπούς .

Πολλές ΜΚΟ είναι μικρές και χαρακτηρίζονται από τοπική δράση, έχουν ελάχιστα μέλη και ετήσιους προϋπολογισμούς μερικών εκατοντάδων ή χιλιάδων ευρώ. Άλλες όμως αποτελούν πολύπλοκους οργανισμούς με διεθνή δράση, απασχολούν χιλιάδες υπαλλήλους και διαθέτουν ετήσιους προϋπολογισμούς εκατοντάδων εκατομμυρίων ευρώ.

Όσον αφορά στον αριθμό των ΜΚΟ που υπάρχουν σήμερα, αυτό που είναι σαφές είναι ότι δεν υπάρχει συμφωνία για τον ακριβή αριθμό τους, αλλά οι ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται μόνο εντός των συνόρων ενός κράτους είναι αριθμητικά πολύ περισσότερες από τις διεθνείς (Μπιλανάκης, 2006). Αυτό που είναι σίγουρο όμως είναι η αλματώδης αύξηση του συνολικού αριθμού τους. Το 1914 είχε υπολογισθεί ότι υπήρχαν 1.083 ΜΚΟ (Σκλιάς, 2005), ενώ το 2000 ο αριθμός των ΜΚΟ ξεπέρασε τις 37.000. Ο κυρίαρχος λόγος της εντυπωσιακής αύξησης των ΜΚΟ είναι η παγκοσμιοποίηση που αποτέλεσε την κατάρρευση του διπολισμού. Επίσης το τέλος της περιόδου του ψυχρού πολέμου οδήγησε σε μια αύξηση των ΜΚΟ στις πρώην ανατολικές χώρες δίνοντάς τους τη δυνατότητα να μπορέσουν να συνεργαστούν με διεθνείς οργανισμούς καθώς και με άλλα διεθνή δίκτυα στο πλαίσιο ενός ενιαίου διεθνούς συστήματος (Μπιλανάκης, 2006).

2.2.2. Απήχηση των ΜΚΟ

Οι ΜΚΟ αποτελούν εκφράσεις μιας αλλαγής στο πεδίο των κοινωνικο-πολιτικών ταυτοποιήσεων καθώς και των στάσεων των πολιτών του δυτικού κόσμου απέναντι στις παραδοσιακές πολιτικές πραγματικότητας ενώ ταυτόχρονα αποτελούν τμήμα των θεσμικών συνθηκών μέσω των οποίων οργανώνονται οι

αλλαγές στάσεων και συμπεριφορών των πολιτικά ενεργών ατόμων (Παπαμιχαήλ, 2005).

Οι ΜΚΟ αποτελούν μια ακμάζουσα βιομηχανία όσον αφορά τη σημασία τους για τους δημοσιογράφους και τους πολιτικούς αναλυτές καθώς η ιδέα τους είναι τόσο δημοφιλής όσο εκείνη των νέων κοινωνικών κινημάτων ή της κοινωνίας των πολιτών κατά τη διάρκεια των προηγούμενων δεκαετιών. Οι ελπίδες για την πραγματοποίηση απελευθερωτικών κοινωνικών αλλαγών βασίζονται στις ΜΚΟ οι οποίες θεωρούνται ότι εξασφαλίζουν την ανάπτυξη μιας περισσότερο δημοκρατικής και ορθολογικής κοινωνίας, γεγονός που είναι ιδιαίτερα αισθητό στο διεθνές επίπεδο και που αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία στην εποχή της παγκοσμιοποίησης στην οποία ζούμε (Hirsch, 2003).

Η σημασία που έχουν οι ΜΚΟ αυξάνεται συνεχώς γεγονός που αντικατοπτρίζει την πιο συχνή παρέμβαση των τυπικά ιδιωτικών οργανώσεων σε πολιτικές διαδικασίες τόσο σε διεθνές όσο και εθνικό επίπεδο. Παρά το γεγονός ότι αυτές οι οργανώσεις δεν είναι κάτι καινούργιο ή πρωτοπόρο έχουν όμως νέες μορφές και λειτουργίες. Ωστόσο ο όρος «Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις» χρησιμοποιείται παντού αλλά ο κυριότερος ρόλος του είναι όταν αναφέρεται στις εθελοντικές ενώσεις που είναι ανεξάρτητες από το κράτος και τα πολιτικά κόμματα, είναι αγαθοεργές, μη κερδοσκοπικές και αποδέχονται ως μέλη τους άτομα ανεξάρτητα από φυλή, εθνικότητα, θρησκεία και φύλο (Hirsch, 2003).

2.2.3. Χαρακτηριστικά των ΜΚΟ

Για να χαρακτηριστεί μια οργάνωση ως Μη-Κυβερνητική θα πρέπει να έχει τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

1. Πρέπει να είναι μια μη-κερδοσκοπική οργάνωση με κύριο προσανατολισμό την παροχή υπηρεσιών ή αναπτυξιακής βοήθειας είτε προς όφελος των μελών της είτε άλλων ομάδων πληθυσμού
2. Είναι μια οργάνωση ιδιωτών που πιστεύουν σε συγκεκριμένες βασικές κοινωνικές αρχές βάσει των οποίων δομούν τις δραστηριότητες τους προκειμένου να βοηθήσουν στην ανάπτυξη των κοινοτήτων που υπηρετούν
3. Μια ΜΚΟ είναι μια κοινωνική οργάνωση ανάπτυξης που συμβάλλει στην ισχυροποίηση του ανθρώπου και εργάζεται ανεξάρτητα

4. Αποτελεί μια ανεξάρτητη δημοκρατική οργάνωση η οποία εργάζεται για την ενίσχυση των οικονομικά ή κοινωνικά περιθωριοποιημένων ομάδων

5. Είναι μια οργάνωση που δεν είναι εξαρτημένη από πολιτικές παρατάξεις και εργάζεται με μέριμνα για την παροχή βοήθειας, ανάπτυξης και ευημερίας στην κοινωνία

6. Είναι αφοσιωμένη στις βασικές αιτίες των κοινωνικών προβλημάτων και προσπαθεί να συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των φτωχών, των καταπιεσμένων γενικά των περιθωριοποιημένων σε επαρχιακές ή και αστικές περιοχές.

7. Διακρίνεται από την ευελιξία της και την δημοκρατική της δομή, σκοπός της οποίας είναι να προσφέρει υπηρεσία στον άνθρωπο χωρίς να έχει η ίδια κέρδος

8. Τέλος, οποιοσδήποτε οργανισμός ή ίδρυμα αποτελεί Μη-Κυβερνητική Οργάνωση εάν οργανώνεται για να αναλάβει μία ή περισσότερες από τις παρακάτω δραστηριότητες: ανθρωπιστική βοήθεια ή αποστολή ανακούφισης του ανθρώπινου πόνου, υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κοινωνική επανένταξη, φιλανθρωπικό έργο, εκπαίδευση, υγεία, πολιτισμός, προστασία του περιβάλλοντος, προώθηση δημοκρατικών πρακτικών και της ισότητας των φύλων ή οποιαδήποτε άλλη μη κερδοσκοπική δραστηριότητα που υπηρετεί το κοινό συμφέρον (Πατσέλης, 2008).

2.2.4. Τύποι ΜΚΟ

Οι διάφοροι τύποι τους οποίους έχουν οι ΜΚΟ είναι :

- Ανθρωπιστικές: ως σκοπό τους έχουν την παροχή βοήθειας και ανακούφισης στους πρόσφυγες που έχουν πληγεί από φυσικές ή ανθρωπογενείς καταστροφές. Αυτός ο τύπος ΜΚΟ είναι και ο παλαιότερος καθώς συνδέεται με πολέμους
- Αναπτυξιακές: προσφέρουν προσωρινή βοήθεια η οποία όμως δεν μπορεί να δώσει βιώσιμη λύση στα προβλήματα των φτωχών και γι' αυτό το λόγο βοήθησαν στην εμφάνιση της δεύτερης γενιάς ΜΚΟ οι οποίες στοχεύουν στην προσφορά μονιμότερων λύσεων.
- Πολιτικοποιημένες: αυτό το είδος των ΜΚΟ προωθεί συγκεκριμένες πρωτοβουλίες για την αλλαγή των πολιτικών που αφορούν σε μεγάλα διεθνή ζητήματα, κυρίως στις ανεπτυγμένες χώρες, λόγω της πεποίθησης

τους ότι η ανάπτυξη δεν μπορεί να σημειωθεί χωρίς νέες παγκόσμιες πολιτικές για ζητήματα όπως για παράδειγμα το χρέος των φτωχότερων κρατών και οι όροι του διεθνούς εμπορίου

Οι ΜΚΟ κατηγοριοποιούνται ανάλογα με το αντικείμενό τους, τον τρόπο λειτουργίας τους, το μέγεθός τους, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο δρουν. Οι παρακάτω κατηγορίες ΜΚΟ αφορούν στο αντικείμενο τους και άρα δίνουν ΜΚΟ που ασχολούνται με :

- Υγεία: κύριο μέλημά τους είναι η παροχή ενημέρωσης και χρηματοδότησης για την πρόληψη ασθενειών όπως το AIDS και ο καρκίνος. Σε αυτές τις ΜΚΟ υπάγονται οι σύλλογοι εθελοντών αιμοδοτών και δωρητών οργάνων καθώς και οργανώσεις που ασχολούνται με την βελτίωση των συνθηκών ζωής των ατόμων που πάσχουν από ανίατες ασθένειες καθώς και με τα άτομα τρίτης ηλικίας. Αυτή η κατηγορία συμπεριλαμβάνει επίσης τις μεγάλες ΜΚΟ που βοηθούν στην αντιμετώπιση των προβλημάτων των Τρίτων Χωρών
- Πρόνοια: εδώ ο σκοπός είναι η παροχή ψυχολογικής υποστήριξης στις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες μέσω της εθελοντικής βοήθειας κατά τη διάρκεια καταστάσεων κρίσεων, τη διοργάνωση συσσιτίων και την παροχή ειδών πρώτης ανάγκης
- Παιδιά: τα μέλη που ανήκουν σε ΜΚΟ αυτής της κατηγορίας αγωνίζονται κατά της παιδικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης, της παιδικής εργασίας καθώς και της έλλειψης εκπαίδευσης των παιδιών του τρίτου κόσμου.
- Πρόσφυγες-μετανάστες: ο σκοπός αυτής της κατηγορίας είναι η ενίσχυση των διεθνών σχέσεων μεταξύ των κοινοτήτων των μεταναστών-προσφύγων και των πολιτών, η διεκδίκηση των ατομικών δικαιωμάτων των προσφύγων καθώς και η προβολή του πολιτισμού και της κουλτούρας των διαφόρων εθνικών μεταναστευτικών κοινοτήτων
- Ανθρώπινα δικαιώματα: οι ΜΚΟ αυτής της κατηγορίας είναι η προάσπιση των δικαιωμάτων των ευπαθών κυρίως κοινωνικών ομάδων καθώς και η αφύπνιση της κοινής γνώμης για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη διεκδίκησή τους
- Αθλητισμός: αυτές οι ΜΚΟ έχουν κυρίως τοπικό ή περιφερειακό χαρακτήρα και στοχεύουν στην συμμετοχή τόσο των νέων όσο και των μεγαλύτερων ατόμων στον ερασιτεχνικό αθλητισμό.

2.2.5. Δράση των ΜΚΟ

Εδώ θα ήταν χρήσιμο να αναφέρουμε την αρχή λειτουργίας των ΜΚΟ:

- Προώθηση της συμμετοχικής διαδικασίας
- Εκπροσώπηση των απόψεων ειδικών ομάδων πολιτών
- Συμβολή στην εφαρμογή πολιτικής και στη διαχείριση σχεδίων (Πατσέλης, 2008).

Οι δράσεις των σύγχρονων διεθνών ΜΚΟ διακρίνονται στους παρακάτω τύπους:

- Αναπτυξιακή εκπαίδευση: αφορά στην προώθηση μιας δίκαιης, ισορροπημένης και πραγματιστικής άποψης για την διαδικασία της ανάπτυξης ενσωματώνοντας όλες τις δραστηριότητες που στοχεύουν στην κατανόηση του κοινού, την αλληλεξάρτηση και τη συνεργασία
- Άσκηση πίεσης και συνηγορία στη διαδικασία λήψης αποφάσεων: ενέργειες και προσπάθειες με σκοπό να επηρεαστούν οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων και να ασκηθεί πίεσης τόσο στις κυβερνήσεις όσο και στους οργανισμούς να υιοθετήσουν πρακτικές που συμβαδίζουν με την ανθρωποκεντρική ανάπτυξη
- Ανθρωπιστική βοήθεια και έκτακτη βοήθεια: δράσεις με κύριο σκοπό την παροχή βοήθειας ανθρώπων που έχουν πληγεί από πολέμους, φυσικές καταστροφές και φτώχεια.
- Εφαρμογή ολοκληρωμένων αναπτυξιακών προγραμμάτων: εδώ υπάγεται ο σχεδιασμός, η εφαρμογή και η αποτίμηση ολοκληρωμένων αναπτυξιακών προγραμμάτων, μέσω της ενεργοποίησης των τοπικών ΜΚΟ και του ντόπιου πληθυσμού.
- Ενδυνάμωση θεσμών: αφορά στην συμμετοχή των γυναικών και των δικαιούχων καθώς και την προετοιμασία των διαφόρων φορέων με σκοπό την ανάληψη ευθύνης ίδρυσης και λειτουργίας διαφόρων προγραμμάτων (Μπιλανάκης, 2006).

2.2.6. Τρόπος δράσης των ΜΚΟ

Οι ΜΚΟ έχουν στη διάθεσή τους γνώση και αντίληψη που απουσιάζουν από τις κρατικές γραφειοκρατίες και γι' αυτό διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην αναγνώριση και στον προσδιορισμό των κοινωνικών προβλημάτων και απειλών. Οι ΜΚΟ εκπροσωπούν συμφέροντα που δεν έχουν φωνή ή που δεν μπορούν να

ακουστούν από τους υπάρχοντες πολιτικούς θεσμούς. Έτσι, εμπλέκονται στην ατζέντα των πολιτικών διαπραγματεύσεων και τη λήψη αποφάσεων παρακολουθώντας τα πεπραγμένα. Ένας από τους πιο σημαντικούς ρόλους που έχουν αναλάβει οι ΜΚΟ είναι ότι αποτελούν κανάλι επικοινωνίας μεταξύ των περιφερειακών, εθνικών και διεθνών επιπέδων πολιτικών θεσμών, γεγονός όμως που τις φέρνει σε αντίθεση με πολλούς άλλους παράγοντες όπως τους διεθνείς οργανισμούς, τα κράτη ακόμη και με άλλες ΜΚΟ. Επίσης εμπλέκονται σε πρακτικά έργα που οι τοπικές κυβερνήσεις είτε δεν μπορούν ή δεν επιθυμούν να αναλάβουν ή που τα αναθέτουν απευθείας στις ΜΚΟ για λόγους πολιτικής νομιμοποίησης.

Οι ΜΚΟ μπορούν να ασκήσουν επιρροή λόγω των γνώσεων που κατέχουν οι οποίες είναι αποτέλεσμα επιστημονικής και τεχνικής ειδίκευσης αλλά και επειδή οι ΜΚΟ έχουν εξοικειωθεί με τις τοπικές και κλαδικές δομές καθώς και τα προβλήματα. Ο κυριότερος τρόπος όμως με τον οποίο οι ΜΚΟ ασκούν επιρροή είναι η ικανότητα τους να κινητοποιούν την κοινή γνώμη μέσω της οποίας μπορούν να εισέλθουν στο πεδίο της πολιτικής. Η απόσπαση της προσοχής των ΜΜΕ είναι κρίσιμος στόχος της πολιτικής των ΜΚΟ.

Επίσης, το προσωπικό που απασχολείται κυρίως στις διεθνείς ΜΚΟ είναι ως ένα βαθμό κομμάτι μιας παγκόσμιας δραστηρίας τάξης διαχειριστών που μοιράζονται τομείς εργασίας, τρόπους συμπεριφοράς, πολιτισμικό προσανατολισμό και ορολογία, γεγονός που είναι μια προϋπόθεση για τις ΜΚΟ να αποκτήσουν πρόσβαση τόσο στις τυπικές όσο και στις άτυπες διαπραγματεύσεις και διαδικασίες λήψεων αποφάσεων. Η δομή του ίδιου του συστήματος των ΜΚΟ είναι παρόμοιο με αυτών των ιεραρχικών οικονομικών και πολιτικών δομών εξουσίας. Όσον αφορά στις βόρειες πολυεθνικές ΜΚΟ, αυτές όχι διαθέτουν καλύτερο εξοπλισμό, τεχνικούς και οικονομικούς πόρους αλλά διαθέτουν επίσης πολιτισμικό κεφάλαιο που τους επιτρέπει να είναι αποτελεσματικότερες (Hirsch, 2003).

2.2.7. Πρόσφορα των ΜΚΟ

Η προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών των ΜΚΟ είναι πολύ σημαντική καθώς λόγω της ικανότητας των εθελοντών παράγουν μειωμένου κόστους κοινωνικές υπηρεσίες, αξιοποιούν την εθελοντική εργασία των μελών και συνεργατών τους ή πληρώνουν μισθούς χαμηλότερους από αυτούς του δημόσιου τομέα ή της αγοράς. Οι σύγχρονες ανάγκες προστασίας είναι σύνθετες και απαιτούν τεράστια αποθέματα ψυχικής διαθεσιμότητας που δεν μπορούν να καλυφθούν από ένα δημόσιο σύστημα κοινωνικής προστασίας. Ο προσανατολισμός του κοινωνικού

κράτους δεν φαίνεται να μπορεί να αντιμετωπίσει το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού το οποίο έχει τεράστιες επιπτώσεις στις σύγχρονες κοινωνίες .

Πιο συγκεκριμένα για τα συστήματα υγείας οι ΜΚΟ:

- Παρέχουν υπηρεσίες υγείας και διευκολύνουν τη διασύνδεση της κοινότητας με τις παρεχόμενες υπηρεσίες υγείας τις οποίες προμηθεύουν με χρήσιμο υγειονομικό υλικό
- Διανέμουν πληροφορίες σχετικά με την υγεία, διενεργούν έρευνες των οποίων τα αποτελέσματα χρησιμοποιούνται για την υγεία
- Αντιπροσωπεύουν το δημόσιο συμφέρον αλλά και αυτό της κοινότητας, υποστηρίζουν τις αξίες της δημόσιας υγείας, προωθούν την αποδοχή πολιτικών υγείας μέσω της συμμετοχής στο διάλογο και της εκκλήυσης αυτών των πολιτικών
- Προωθούν τις προτιμήσεις της κοινότητας ως προς την κατανομή των πόρων, οργανώνουν συγχρηματοδότηση των υπηρεσιών και προάγουν πολιτικές ισότητας, αντί-φτώχεια και αντί-αποκλεισμού
- Ελέγχουν την ανταποδοτικότητα και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, αποδίδουν τη φωνή σε περιθωριοποιημένες ομάδες και διαμεσολαβούν για τα παράπονα και τις ενστάσεις των ασθενών (Μπιλανάκης, 2006).

2.2.8. Προβλήματα των ΜΚΟ

Κατά τη διάρκεια της προσπάθειας οργάνωσης των εκστρατειών που αναλαμβάνονται από τις ΜΚΟ η παρατηρούμενη έλλειψη συντονισμού οδηγεί σε προβλήματα για διάφορους λόγους. Ένας από αυτούς είναι ο ανταγωνισμός που υπάρχει μεταξύ των ΜΚΟ για την ανεύρεση κεφαλαίων, ιδίως όταν αυτό το κεφάλαιο προέρχεται από τους αποδέκτες της κριτικής τους .

Πολλές μικρές και μεσαίες ΜΚΟ είναι σχεδόν εξαρτημένες από λίγους δωρητές, δεν έχουν ρεαλιστικές επιλογές διότι η δουλειά τους είτε είναι άγνωστη είτε δεν είναι δημοφιλής. Σε αυτή τη θέση βρίσκονται οι περισσότερες ΜΚΟ στην Αφρική και εξαρτώνται εξ' ολοκλήρου από την καλή θέληση και τη χρηματοδότηση άλλων οργανισμών .

Πολλές ΜΚΟ θέλουν να αυξήσουν το μερίδιο της επίσημης χρηματοδότησης τους γεγονός που οδηγεί σε συνδυασμένες πιέσεις από τους δωρητές, διαχειριστές και συχνά από ανώτατα στελέχη για να ωθήσουν τις ΜΚΟ σε έναν συγκεκριμένο τρόπο συμπεριφοράς. Οι ΜΚΟ αισθάνονται όλο και περισσότερο πεισμένες να παίξουν ρόλους και να υποστηρίξουν θέσεις που τις φέρνουν σε δύσκολη θέση

ενώ άλλες μπορούν να βελτιώσουν αυτή την κατάσταση με την διατύπωση κριτικής για το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα που σε καμία περίπτωση δεν υποκαθιστά την ανάλυση και την απόρριψη των σχέσεων εξάρτησης .

Μερικά στελέχη των ΜΚΟ έχουν αναγκαστεί να τις εγκαταλείψουν λόγω της πεποίθησής τους ότι οι αρχές στις οποίες πίστευαν διαβρώθηκαν από την ενσωμάτωση των ΜΚΟ στην παγκόσμια ατζέντα. Οι ΜΚΟ γίνονται πλέον όλο και πιο εξαρτημένες από τις παγκόσμιες προτεραιότητες και τους ομοιόμορφους τρόπους εργασίας, κάτι που απειλεί το ρόλο τους ως ιδρύματα που παρέχουν μια εναλλακτική λύση ως υπερμάχους των φτωχών και ως οργανισμών που δουλεύουν αλληλέγγυα με εκείνους που η παγκόσμια οικονομία έχει περιθωριοποιήσει (Wallas, 2004).

Ένας ακόμη κίνδυνος για τις ΜΚΟ σε σχέση με τη διασύνδεσή τους με το κράτος είναι το γεγονός ότι αυτή η ίδια η διασύνδεση μπορεί να επηρεάσει τους εκπροσώπους τους οι οποίοι μπορεί να μεταπηδήσουν στο κράτος και οι ΜΚΟ να στερηθούν των ικανοτήτων τους. Αυτό αυτόματα οδηγεί στην αμφισβήτηση της αυτονομίας των ΜΚΟ και γίνονται λιγότερο ικανές να ασκήσουν κριτική στο κράτος (Μπιλανάκης, 2006).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΕΛΛΑΔΑ, ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΚΟ

Στην χώρα μας το φαινόμενο του εθελοντισμού έχει μια μακρά ιστορία κατά τη διάρκεια της οποίας ο εθελοντισμός έχει αλλάξει περιεχόμενο και όψη καθώς ακολουθεί τις διαρκώς εξελισσόμενες ανάγκες και απαιτήσεις της ελληνικής κοινωνίας.

Η πρώτη μορφή εθελοντισμού που σημειώθηκε στη χώρα μας είχε τη μορφή ιδιωτικής φιλανθρωπικής δραστηριότητας που αναπτύχθηκε σε ορισμένες πόλεις από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Αυτή η φιλανθρωπική δραστηριότητα προέρχονται από τα φιλανθρωπικά σωματεία και από τους πλούσιους ευεργέτες, πρακτική που δεν έχει χαθεί αλλά διακρίνεται από παρεμβάσεις επανορθωτικού χαρακτήρα με κύριο αποδέκτη των φτωχό πληθυσμό και την εκτόνωση των πιο φανερών και οδυνηρών κοινωνικών αντιθέσεων χωρίς όμως να λαμβάνεται υπόψη η εξουδετέρωση των αιτιών της κοινωνικής δυστυχίας. Για να ελεγχθεί κοινωνικά ο φτωχός πληθυσμός έγινε μια προσπάθεια ηθικοποίησης των απόκληρων μέσω ιδρυμάτων περίθαλψης ατόμων παιδικής και εφηβικής ηλικίας, γυναικών και άλλων αποκλεισμένων στρωμάτων (Μπιλανάκης, 2006).

Υπάρχουν δύο βασικοί λόγοι που διευκόλυναν την ανάπτυξη της φιλανθρωπικής δραστηριότητας στην Ελλάδα. Ο πρώτος είναι η απουσία μιας κοινωνικής πολιτικής για την περίθαλψη του φτωχού πληθυσμού και ο δεύτερος η απουσία ενός ισχυρού σοσιαλιστικού και εργατικού κινήματος που θα υπερασπιζόταν τα δικά του συμφέροντα συμβάλλοντας έτσι στην περιορισμένη βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας και την περιορισμένη δυνατότητα παρέμβασης της εργατικής τάξης (Κορασίδου 2004).

Η εμφάνιση των εθελοντικών οργανώσεων στην Ελλάδα οφείλεται σε λόγους όπως η μετανάστευση προς τις πόλεις, η άνοδος της αστικής τάξης, η διάδοση των πολιτικών δικαιωμάτων και οι δυνατότητες που προσφέρει η σύγχρονη δημοκρατία. (Μπιλανάκης, 2006). Η έρευνα σχετικά με τον αριθμό αλλά και με τη δράση των εθελοντικών οργανώσεων ξεκίνησε στα μέσα της δεκαετίας του '90 και ακολούθησε δύο κατευθύνσεις. Η πρώτη καταγράφει τον αριθμό των οργανώσεων και σκιαγραφεί την οργανωτικής του δομή καθώς και τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Η δεύτερη παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά των ατόμων που είτε είναι είτε επιθυμούν να γίνουν εθελοντές, τα κίνητρα που έχουν για την εθελοντική

δράση καθώς και τις στάσεις και τις αντιλήψεις τους σε σχέση με των εθελοντισμό (Τσέλου, 2008).

Σύμφωνα με μια έρευνα με σκοπό τη διερεύνηση των ΜΚΟ στη χώρα μας το 1997 καταγράφηκαν 1200 εθελοντικές οργανώσεις στην Ελλάδα. Κατά το χρονικό διάστημα 1997-1999 βρέθηκε ότι οι ΜΚΟ ανέρχονταν στις 2.400 (Μπιλανάκης, 2006).

Ο σύγχρονος οργανωμένος εθελοντισμός στην Ελλάδα ξεπερνά τις παλαιές μορφές αλληλεγγύης και διακρίνεται διάφορες ιδιαιτερότητες σε πολλά επίπεδα όπως (Ανθόπουλος, 2001):

- Στους τομείς παρέμβασής τους
- Στα κοινωνικά του κίνητρα
- Την πολιτική του διάσταση
- Τη δημοκρατική του λειτουργία
- Στο προοδευτικά αυξανόμενο οικονομικό του βάρος
- Στον τρόπο παρέμβασής του

Η θεσμική ρύθμιση των ιδιωτικών οργανώσεων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που δραστηριοποιούνται στον τομέα πρόνοιας επικυρώθηκε με τον νόμο 2646/199, ο οποίος αναγνωρίζει το ρόλο των ιδιωτικών φορέων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ως φορέων κοινωνικής προστασίας και ταυτόχρονα προβλέπει τη συνεργασία τους με το κράτος με σκοπό την εφαρμογή της εθνικής πολιτικής κοινωνικής φροντίδας (Μπιλανάκης, 2006).

Ωστόσο υπάρχουν πιο συγκεκριμένοι λόγοι για την εμφάνιση και επικράτηση ενός σημαντικού αριθμού μη κρατικών οργανώσεων με μη κερδοσκοπικούς σκοπούς στη χώρα μας και αυτοί είναι:

- Η συνειδητοποίηση ότι το κράτος έχει όρια όσον αφορά στην ρύθμιση των περισσότερων πτυχών και αναγκών της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής των πολιτών και ότι η συλλογική δράση μπορεί να φέρει αποτελέσματα
- Η ευαισθητοποίηση των πολιτών σε ζητήματα που δεν είχαν ποτέ άλλοτε αναδειχθεί στο επίκεντρο της δημόσιας ζωής
- Η ανάδειξη μέσω των ΜΜΕ της δράσης και της αποτελεσματικότητας τέτοιων οργανώσεων στο εξωτερικό
- Η σημαντική χρηματοδότηση τέτοιων οργανώσεων μέσω κοινοτικών αλλά και εθνικών πόρων

Όμως οι ΜΚΟ που δρουν στον Ελλαδικό χώρο παρουσιάζουν προβλήματα που δίνονται παρακάτω:

- Αυτές οι οργανώσεις είναι σε έναν μεγάλο βαθμό προσανατολισμένες προς το κράτος θέτοντας την επικοινωνία με την κοινωνία σε δεύτερη μοίρα

- Η δράση τους είναι μάλλον αποτρεπτική διότι δεν προτείνουν τι πρέπει να γίνει αλλά τι δεν πρέπει να γίνει

- Η σχέση μεταξύ των οργανώσεων είναι ανταγωνιστική ιδιαίτερα όταν ο σκοπός τους είναι κοινός

- Υπάρχουν προβλήματα εσωτερικής οργάνωσης και διοίκησης

- Υπάρχει ένας αυξημένος ρυθμός χρηματοδότησης κάποιων από αυτών των οργανώσεων γεγονός που τις θέτει στο επίκεντρο της δημόσια προσοχής με αρνητικά αποτελέσματα (Πατσέλης, 2008).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ

4.1. Κατηγορίες εθελοντών

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση της ψυχολογίας των εθελοντών είναι σκόπιμο να αναφέρουμε τις κυριότερες κατηγορίες τους:

- *Κλασσικοί εθελοντές*: είναι άτομα ηλικίας 45 και άνω με το 1/5 να είναι άνω των 60 ετών και συνταξιούχοι. Είναι πολύ ενεργοί εθελοντές και ασχολούνται με την εκπαίδευση, την καθοδήγηση και την παροχή πληροφοριών καθώς και την συμβουλευτική εργασία. Αυτοί οι εθελοντές εμπλέκονται με κάτι που αξίζει τον κόπο και λαμβάνουν προσωπική ικανοποίηση ενώ ταυτόχρονα βοηθούν τους άλλους.
- *Αφοσιωμένοι εθελοντές*: έχουν παρόμοιο μοντέλο με τους κλασσικούς εθελοντές ωστόσο αποτελούνται στο μεγαλύτερο ποσοστό τους από γυναίκες με ανώτερη εκπαίδευση και το 1/3 να μην ανήκει στο εργατικό δυναμικό. Χαρακτηρίζονται από αφοσίωση και πάθος σε σχέση με τον εθελοντισμό και αφιερώνουν τον χρόνο τους σε τουλάχιστον 6 εθελοντικές οργανώσεις με το 55% να ξοδεύει 140 ώρες ετησίως, 27% με 300 ώρες. Επίσης ξοδεύουν αρκετά χρήματα για την εθελοντική τους εργασία λαμβάνοντας πίσω το 40% των εξόδων τους και οι κυριότερες ασχολίες τους είναι διοικητικές, μέλη των επιτροπών, συντονισμός, ανεύρεση χορηγιών και παροχή πληροφοριών. Το ¼ από αυτούς τους εθελοντές ασχολείται με τον εθελοντισμό για πάνω από 10 έτη.
- *Προσωπικοί εθελοντές*: αυτή η ομάδα είναι εντελώς διαφορετική. Προσφέρουν εθελοντική εργασία κυρίως διότι γνωρίζουν ένα άτομο που ασχολείται επίσης με τον εθελοντισμό, πολύ πιθανόν να είναι το παιδί τους και τα 2/3 αυτής της ομάδας είναι ζευγάρια ηλικία 30-44 ετών. Το μεγαλύτερο ποσοστό είναι γυναίκες με παιδιά
- *Εθελοντές για προσωπική ικανοποίηση*: δεν έχουν κάποιο χαρακτηριστικό προφίλ εκτός από το ότι δεν έχουν ανώτερη εκπαίδευση
- *Εξειδικευμένοι εθελοντές*: έχουν μια άτυπη χαμηλή συμμετοχή γυναικών που οδηγεί σε μια ίση συμμετοχή ανδρών και γυναικών. Ένα μεγάλο ποσοστό αυτής της ομάδας ζει μόνο του και το 1/5 εξ αυτών είναι μικρότερο από 24 ετών αποτελώντας την πιο νεαρή ομάδα εθελοντών. Συνήθως συμμετέχουν σε μια μόνο οργάνωση και έχουν πανεπιστημιακή

εκπαίδευση και ξοδεύουν σχετικά λίγες ώρες ετησίως στην εθελοντική τους εργασία (Dolnicar & Randle, 2007).

4.2. Παράγοντες που επηρεάζουν τον εθελοντισμό

Βιολογικοί παράγοντες: Σύμφωνα με την κοινωνιοβιολογική προσέγγιση (Buss & Kenrick, 1998) η ουσία της ζωής βρίσκεται στην επιβίωση των γονιδίων μας τα οποία παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στην συμπεριφορά των ατόμων καθώς αυτή οφείλεται σε ένστικτα και εγγενείς προδιαθέσεις. Οι εγωιστικές μας συμπεριφορές μπορούν να συμβάλουν στην απόφασή μας να προσφέρουμε βοήθεια στους άλλους σε συνδυασμό με την προσαρμοστική λειτουργία της αλτρουιστικής συμπεριφοράς η οποία βελτιώνει τις πιθανότητες επιβίωσης και αναπαραγωγής (Barash, 1977). Αυτή η αλτρουιστική συμπεριφορά συνάδει με την εξελικτική θεωρία καθώς και με την τάση να βοηθάμε τους άλλους μέσω τις προσαρμοστικής αξίας συμβάλλοντας στην επιβίωση των γονιδίων μας ιδιαίτερα όταν οι άλλοι είναι πιθανό να μας ανταποδώσουν τη βοήθεια στο μέλλον. Άρα η προσφορά βοήθειας αποβλέπει στην επιστροφή της από τους άλλους για την κάλυψη των μελλοντικών μας αναγκών και κατά συνέπεια μέσω αυτής της βοήθειας επιβιώνουν τα γονίδια μας (Bierhoff, 2007).

Ωστόσο, η προδιάθεση που έχουμε να προσφέρουμε βοήθεια μπορεί να είναι προϊόν της βιολογικής μας εξέλιξης από τη μία μεριά, από την άλλη πρέπει να καλλιεργηθεί μέσω των γνωστικών διαδικασιών όπως η εσωτερίκευση των κοινωνικών κανόνων μέσω της μάθησης και η ικανότητα συναισθηματικής ταύτισης με τους άλλους .

Κοινωνικοποίηση: Η θετική κοινωνική συμπεριφορά και ο αλτρουισμός καλλιεργούνται μέσω της κοινωνικοποίησης του ατόμου και αυτό φαίνεται στο γεγονός ότι υπάρχουν περισσότερες πιθανότητες να προσφέρουμε την βοήθειά μας σε κάποιον που βρίσκεται σε ανάγκη εάν σε κάποια προηγούμενη περίπτωση που είχαμε προσφέρει βοήθεια εισπράξαμε ευγνωμοσύνη .

Η κοινωνική μάθηση ενισχύεται όταν υπάρχει ένα πρότυπο που προσφέρει βοήθεια και λαμβάνει θετικές συνέπειες ως αποτέλεσμα της συμπεριφοράς τους (Κοκκινάκη, 2006). Επίσης όταν υπάρχει ένα άτομο το οποίο είναι συνεπές και δίνει οδηγίες σε σχέση με την προσφορά βοήθειας στους άλλους η θετική κοινωνική συμπεριφορά μας ενδυναμώνεται (Bierhoff, 2007).

Κοινωνικές αποδόσεις: Είναι η ερμηνεία που δίνει το ίδιο το άτομο στην συμπεριφορά του. Εάν τα αίτια αυτής της συμπεριφοράς είναι σταθερά τότε το

άτομο θα φερθεί με παρόμοιο τρόπο σε μια αντίστοιχη μελλοντική κατάσταση (Κοκκινάκη, 2006).

Κοινωνικό-Δημογραφικοί παράγοντες: Το φύλο του ατόμου καθορίζει εάν αυτό θα παράσχει βοήθεια ή όχι. Έχει παρατηρηθεί ότι οι άνδρες προσφέρονται να βοηθήσουν σε καταστάσεις που απαιτούν ηρωική δράση ενώ σε αντίθεση, οι γυναίκες βοηθούν σε καταστάσεις μακροχρόνιας δέσμευσης και συναισθηματικής σχέσης. Αυτές οι διαφορές οφείλονται στους διαφορετικούς κοινωνικούς ρόλους που παραδοσιακά έχουν οι άνδρες και οι γυναίκες (Κοκκινάκη, 2006). Τα κοινωνικό-δημογραφικά τους στοιχεία όμως δεν υποδηλώνουν μεγάλες αποκλίσεις από τον συνολικό εθελοντικό πληθυσμό με το 1/3 να κυμαίνεται μεταξύ των ηλικιών 40-54 και οι μισοί από αυτούς να είναι μισθωτοί (Dolnicar & Randle, 2007). Στην Αυστραλία για παράδειγμα το 2006 το 36% των πιθανών εθελοντών ήταν γυναίκες ενώ το ποσοστό των ανδρών ανερχόταν στο 32%. Τα άτομα μεταξύ των ηλικιών 35-44 παρουσίαζαν περισσότερες πιθανότητες να εργαστούν εθελοντικά, εκ των οποίων οι περισσότεροι ήταν γονείς. Ιδιαίτερα για τις γυναίκες το 50% των εθελοντών είχαν παιδιά ενώ το 32% όχι (ABS 2001).

Όσον αφορά τις ΗΠΑ το 2009 οι γυναίκες μητέρες που ασχολήθηκαν με τον εθελοντισμό ανέρχονταν στις 13.489 εκ των οποίων το 24,2% σπατάλησε από μία έως 14 ώρες προσφέροντας εθελοντική εργασία. Μεταξύ των ανδρών εθελοντών ανώτερης εκπαίδευσης το 29,6% του συνόλου σπατάλησε από 100 έως 499 ώρες εθελοντικής εργασίας σε όλους τους τύπους των εθελοντικών οργανισμών (BLS, 2009).

Έχει επίσης παρατηρηθεί ότι το περιβάλλον μέσα στο οποίο συμβαίνει ένα περιστατικό που χρήζει βοήθειας παίζει πολύ σημαντικό ρόλο. Στις μικρές πόλεις και στις αγροτικές περιοχές είναι περισσότερο πιθανό να προσφέρουμε βοήθεια από ότι στα μεγάλα αστικά κέντρα (Amato, 1990). Αυτό φαίνεται από μια έρευνα που διεξήχθη στην Αυστραλία το 2006 στην οποία φάνηκε ότι τα άτομα που εργάζονταν ως εθελοντές στα αστικά κέντρα έφταναν το ποσοστό του 32% ενώ οι εθελοντές εκτός αστικών κέντρων το 38% (ABS, 2001).

Επίσης όταν το πολιτισμικό περιβάλλον του ατόμου είναι ατομικιστικό αλλά και κολεκτιβιστικό υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα να δοθεί βοήθεια κυρίως όταν το άτομο που τη χρειάζεται θεωρείται μέλος της ομάδας στην οποία ανήκει κάποιος (Κοκκινάκη, 2006).

Πολλές μελέτες έχουν υποστηρίξει ότι οι εθελοντές βασίζονται σε απλές δημογραφικές μεταβλητές. Συγκεκριμένα χαρακτηριστικά έχουν συνδεθεί με την εθελοντική συμπεριφορά όπως η εκπαίδευση (McPherson & Rotolo, 1996), η επαγγελματική κατάσταση (Curtis et al, 1992) και το εισόδημα (Menchik & Weisbrod, 1987). Υπάρχουν επίσης και άλλες δημογραφικές και συμπεριφοριστικές

μεταβλητές όπως η θρησκεία που έχουν συσχετισθεί με την εθελοντική συμμετοχή (Berger, 2006).

Το προφίλ των εθελοντών διαφέρει σημαντικά σε σχέση με το είδος της φιλανθρωπίας με την οποία ασχολούνται (Shelley & Polonsky, 2002) καθώς έχει φανεί ότι τα άτομα με έντονο κοινωνικό κύρος έχουν περισσότερες πιθανότητες να προσφέρουν εθελοντική εργασία αφού το κύρος συνδυάζεται με την ανώτερη εκπαίδευση. Τα άτομα αυτά συνήθως είναι μέσης ηλικίας (Lemon et al, 1972).

Το εκπαιδευτικό επίπεδο συμβάλλει στην παροχή εθελοντικής εργασίας όπως για παράδειγμα στην Αυστραλία όπου τα άτομα με ανώτερο εκπαιδευτικό επίπεδο ασχολούνται με τον εθελοντισμό (45%). Σε συνδυασμό με την καλή υγεία των ατόμων (38% των εθελοντών στην Αυστραλία) και το υψηλό εισόδημα (39% στην Αυστραλία) (ABS, 2001) βοηθά στην παροχή εθελοντικής εργασίας όπως φαίνεται και από διεθνείς μελέτες των οποίων τα στοιχεία δείχνουν ότι η εκπαίδευση και το υψηλό εισόδημα σχετίζονται με την παροχή εθελοντικής εργασίας ιδιαίτερα σε τυπικό επίπεδο εθελοντισμού με μεγάλη πιθανότητα ανάληψης ηγετικών καθηκόντων (Wilson & Pimm, 1996).

Κοινωνικοί κανόνες: Οι κοινωνικοί κανόνες που ευνοούν την αλληλοβοήθεια μεταξύ των ατόμων βοηθούν στην ερμηνεία του αλτρουισμού ως αποτέλεσμα κανονιστικής επιρροής που βασίζεται σε δύο κανόνες. Ο πρώτος είναι η αρχή της αμοιβαιότητας βάσει της οποίας φερόμαστε στους άλλους ανάλογα με το πώς μας φέρονται, άρα βοηθάμε όσους μας βοήθησαν και αγνοούμε όσους μας αγνόησαν. Ο δεύτερος κανόνας είναι αυτός της κοινωνικής ευθύνης βάσει του οποίου οφείλουμε να βοηθάμε κάποιον ανεξάρτητα από την δική του συμπεριφορά (Κοκκινάκη, 2006).

Ωστόσο αυτές οι κανονιστικές πεποιθήσεις, παρόλο που ανήκουν στην διαδικασία της κοινωνικοποίησης, αντιπαρά τίθεται με τους προσωπικούς κανόνες που διαφοροποιούνται μεταξύ των πολιτιστικών κανόνων και προσωπικών συναισθημάτων. Επειδή τα άτομα διαφέρουν όσον αφορά στην κοινωνική μάθηση των πολιτιστικών αξιών και κανόνων το κάθε άτομο χαρακτηρίζεται από ένα μοναδικό νοητικό σύνολο ατομικών αξιών και κανονιστικών πεποιθήσεων (Bierhoff, 2007).

Επίσης, ο κανόνας της κοινωνικής ευθύνης ορίζει ότι τα άτομα πρέπει να βοηθούν τους άλλους που εξαρτώνται από τη βοήθειά τους, γεγονός που υποδηλώνει ότι η φιλοκοινωνική συμπεριφορά είναι άμεσα συνδεδεμένη με την αίσθηση ευθύνης μέσα σε μια κοινωνική κατάσταση. Αυτή η εξάρτηση προκαλεί τον κανόνα της κοινωνικής ευθύνης η οποία προκαλεί ψυχοκοινωνικές δραστηριότητες, οι οποίες όμως απαιτούν θυσίες που μπορεί να αποφευχθούν με

την μεταβίβαση της ευθύνης στους άλλους καθώς η παρουσία άλλων επιτρέπει τη διάχυση της ευθύνης (Κοκκινάκη, 2006).

Καλή διάθεση: Η παροχή βοήθειας ενθαρρύνεται από μια θετική διάθεση, η οποία μπορεί να είναι αποτέλεσμα μιας επιτυχίας ή μιας σκέψης σχετικής με μια ευχάριστη εμπειρία. Τα παιδιά που έχουν ευχάριστη διάθεση τείνουν να συμβάλλουν περισσότερο στην φιλανθρωπία ή να μοιραστούν περισσότερα με τα άλλα παιδιά σε σχέση με τα παιδιά που έχουν ουδέτερη διάθεση (Bierhoff, 2007).

Η σχέση μεταξύ της καλής διάθεσης και της παροχής βοήθειας επιβεβαιώθηκε σε μια μετα-ανάλυση βασιζόμενη στη σύγκριση 61 ατόμων θετικής διάθεσης απέναντι σε άτομα ουδέτερης. Κατά τη διάρκεια της ανάλυσης εξετάστηκε η θετική διάθεση η οποία προκλήθηκε με τη χρήση διαφόρων μεθόδων που συμπεριλάμβαναν την επιτυχία σε σχέση με την επίτευξη ενός στόχου, εύρεση ενός χρηματικού ποσού και την παραλαβή ενός δώρου (Carlson et al, 1988).

4.3. Προσωπικότητα των εθελοντών

Ο εθελοντής παρακινείται από την αφοσίωσή του σε ορισμένα ιδανικά και γι' αυτόν η αποτίμηση σε χρήμα δεν έχει κυρίαρχη σημασία. Η έννοια του εθελοντή σαφώς και δεν ταυτίζεται με την έννοια του πολίτη διότι ο εθελοντής δεν αρκείται στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων που έχει ως πολίτης αλλά κάνει κάτι διαφορετικό, κάτι παραπάνω από τον πολίτη. Η συμπεριφορά του εθελοντή χαρακτηρίζεται από γενναιοδωρία, αλtruισμό και δοτικότητα, δηλαδή προσφέρει περισσότερα από όσα οφείλει ως πολίτης ή περισσότερα από αυτά που νόμιμα αξιώνουν οι άλλοι (Μπιλανάκης, 2006).

Ο περισσότερο χρήσιμος εθελοντισμός που ουσιαστικά βοηθά στην επίλυση κοινωνικών, οικονομικών, πολιτισμικών, ανθρωπιστικών και ερμηνευτικών ζητημάτων είναι η ατομική συμπεριφορά που δεν σχετίζεται με το κέρδος και την αμοιβή αλλά στοχεύει στην ευημερία του συνόλου της κοινωνίας. Δεν είναι τυχαίο ότι ο εθελοντισμός αποτελεί μια από τις επτά αρχές του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού μαζί με τον ανθρωπισμό, την αμεροληψία, την ουδετερότητα, την ανεξαρτησία, την ενότητα και την καθολικότητα (Haski-Leventhal, 2009). Αυτοί οι εθελοντές ξεπερνούν τα όρια της πληρωμένης απασχόλησης και των τυπικών ευθυνών και έχουν ως στόχο την προώθηση της ευημερίας της κοινωνίας αλλά και την προσωπική ευχαρίστηση (Ανθόπουλος, 2000).

4.3.1. Χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των εθελοντών

Έχουν εντοπισθεί ορισμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των ατόμων που σχετίζονται με την αλτρουιστική συμπεριφορά όπως η εσωτερική έδρα ελέγχου, η ωριμότητα ηθικής κρίσης, η ανάγκη κοινωνικής αποδοχής καθώς και η τάση ανάληψης ευθύνης για την τύχη των άλλων (Eisenberg, 1979) οι οποίες σε συνδυασμό με τις ιδιαιτερότητες μιας συγκεκριμένης κατάστασης ή ενός συγκεκριμένου αιτήματος για βοήθεια καθορίζουν εάν τελικά κάποιος θα βοηθήσει ή όχι (Κοκκινάκη, 2006).

Οι επιδράσεις της προσωπικότητας στη φιλοκοινωνική συμπεριφορά είναι ιδιαίτερα πιθανές όταν υπερσχύουν μακροπρόθεσμες δεσμεύσεις όπως συμβαίνει με τους εθελοντές που εργάζονται σε οργανώσεις κοινωνικής πρόνοιας (Allen & Rushton, 1983) και τους εθελοντές αιμοδότες. Στην περίπτωση όμως της αυθόρμητης φιλοκοινωνικής συμπεριφοράς, τα γνωρίσματα της προσωπικότητας που την καθιστούν φιλοκοινωνική θεωρούνται σημαντικός παράγοντας (Piliavin & Callero, 1991).

Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των εθελοντών που συνδέονται με την προσφορά των υπηρεσιών τους είναι τα παρακάτω:

Αλτρουισμός: Ο αλτρουισμός σε συνδυασμό με τη γενναιοδωρία αποτελούν αγαθά που συμβάλλουν στο γενικό καλό (Σωτηρόπουλος, 2004). Ο όρος του αλτρουισμού συμπεριλαμβάνει το κίνητρο αυτού που παρέχει τη βοήθεια και χαρακτηρίζεται από την προοπτική της αποδοχής και την ενσυναίσθηση.

Υπάρχουν βασικά δύο μορφές ατομικιστικών θεωριών του αλτρουισμού. Η μία ερμηνεύει την αλτρουιστική συμπεριφορά με βάση την κατάσταση των διαθέσεων ενώ η άλλη υποστηρίζει ότι ο αλτρουισμός καθορίζεται από μόνιμα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας.

Η θεωρία του αμοιβαίου αλτρουισμού υποστηρίζει ότι η θετική κοινωνική συμπεριφορά θα ευνοηθεί από τη φυσική επιλογή εάν ακολουθηθεί η αρχή της αμοιβαιότητας και εάν το κόστος για το άτομο που παρέχει τη βοήθεια είναι χαμηλότερο από τα οφέλη για τον αποδέκτη της. Εάν το κόστος είναι χαμηλό και το όφελος υψηλό, ο αμοιβαίος αλτρουισμός μπορεί να είναι επωφελής. Ωστόσο αυτή η μορφή αλτρουισμού διευκολύνει την εκμετάλλευσή της από τους άλλους. Επομένως ο αμοιβαίος αλτρουισμός μπορεί να περιοριστεί σε ορισμένες περιστάσεις δηλαδή όταν υπάρχει ένα υψηλό επίπεδο εμπιστοσύνης μεταξύ αυτού που παρέχει και αυτού που δέχεται τη βοήθεια, μια σταθερότητα της συμμετοχής στην ομάδα, η μεγάλη διάρκεια ύπαρξης της ομάδας καθώς και ένας υψηλός βαθμός αναγνωρισιμότητας μεταξύ των μελών της ομάδας. Η δημιουργία εμπιστοσύνης είναι αποτέλεσμα της οικειότητας και της ομοιότητας των στάσεων, που είναι οι

συνθήκες, οι οποίες αυξάνουν την πιθανότητα ύπαρξης αμοιβαίας υποστήριξης και μειώνουν τον κίνδυνο να γίνουν οι κοινωνικές απαντήσεις αντικείμενο εκμετάλλευσης.

Όταν πρόκειται για αλληλοεξαρτώμενα άτομα υπάρχει η πιθανότητα να μετατραπεί η σχέση ανταλλαγής που βασίζεται στην απόδοση ανταμοιβών και στο κόστος σε μια φιλοκοινωνική σχέση. Μπορεί αυτό να είναι αμοιβαία επιθυμητό για τα αλληλοεξαρτώμενα άτομα που επιδιώκουν την πραγματοποίηση φιλοκοινωνικών μετασχηματισμών, γεγονός που σημαίνει ότι το άτομο δεν ενεργεί για μεγάλο χρονικό διάστημα με βάση τις προσωπικές του συνέπειες αλλά υποκαθιστά την εγωιστική αρχή της απόφασης με ένα φιλοκοινωνικό κανόνα απόφασης (Κοκκινάκη, 2006).

Έχει υποστηριχθεί ότι ο αλτρουισμός για να εκδηλωθεί περνάει από πέντε διαδοχικά στάδια τα οποία περιγράφονται παρακάτω:

- Προσοχή: το στάδιο της προσοχής συμπεριλαμβάνει την αναγνώριση της δυσφορίας του άλλου, την επιλογή μιας αλτρουιστικής δράσης και την αυτοαπόδοση της επάρκειας.
- Κίνητρο: είναι η κατασκευή ενός προσωπικού κανόνα βάση των κοινωνικών αξιών και η επακόλουθη παραγωγή αισθημάτων ηθικής υποχρέωσης
- Αξιολόγηση: αφορά στην αξιολόγηση των προσδοκώμενων συνεπειών των αλτρουιστικών αποκρίσεων που επικεντρώνεται στην αξιολόγηση του πιθανού κόστους και οφέλους.
- Άμυνα: το άτομο ενδέχεται να δημιουργήσει αιτίες για άρνηση της ευθύνης και να δώσει προτεραιότητα στο προσωπικό του συμφέρον ή μπορεί να αντικρούσει την ανάληψη ευθύνης απέναντι στους άλλους ως άδικη απαίτηση. Η ευθύνη ίσως γίνει αισθητή ως συγκρουόμενη με άλλες υποχρεώσεις ή το άτομο να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχουν οι ανάλογες δυνατότητες ή οι πόροι για την επέμβαση.
- Συμπεριφορά: είναι το αποτέλεσμα της διαδικασίας απόφασης που οδηγεί είτε στην δράση είτε στην αδράνεια (Bierhoff, 2007).

Συναισθήματα: Τα συναισθήματα μεταφέρουν μια πληροφορία που μπορεί να υποκαταστήσει τον προσεκτικό αναλυτικό συλλογισμό. Τα θετικά συναισθήματα πληροφορούν το άτομο ότι το περιβάλλον μέσα στο οποίο βρίσκεται είναι ένας ασφαλής χώρος (Bierhoff, 2007). Συνεπώς, οι άνθρωποι εκλαμβάνουν τη διάθεσή τους ως δείκτη ασφαλείας της δεδομένης κατάστασης. Όταν ενεργοποιείται το συναίσθημα των ατόμων η διάθεση έχει έναν πληροφοριακό ρόλο και ερμηνεύεται ως επιλεκτική ενεργοποίηση που ενισχύει τη δυνατότητα πρόσβασης των συναφών με τη διάθεση περιεχομένων της μνήμης. Έτσι η καλή διάθεση μπορεί να

προκαλέσει θετικές σκέψεις οι οποίες περιλαμβάνουν δραστηριότητες θετικού χαρακτήρα όπως η θετική κοινωνική συμπεριφορά (Bower, 1981). Ωστόσο, αυτή η συμπεριφορά μπορεί να ανασταλεί από σήματα κινδύνου, συνεπώς η έλλειψή τους που προκύπτει από την ύπαρξη της καλής διάθεσης ενθαρρύνει την κοινωνική συμπεριφορά (Cacioppo & Gardner, 1993).

Συνεπώς, τα αποτελέσματα μιας θετικής διάθεσης είναι ισχυρότερα και συνεπέστερα από αυτών της αρνητικής διάθεσης και επομένως όταν ένα άτομο βρίσκεται σε κατάσταση υψηλής αυτοεστίασης, η κακή διάθεση υπονομεύει τις αλτρουιστικές προθέσεις αυξάνοντας την αίσθηση του κόστους επέμβασης.

Όταν προκαλούνται συναισθήματα καταστασιακής δυσφορίας, η οποία ορίζεται ως ένα προσανατολισμένο στον εαυτό υποκατάστατο συναίσθημα, που περιγράφεται με επίθετα όπως ταραγμένος, πικραμένος, αναστατωμένος ή ενοχλημένος η παροχή βοήθειας μπορεί να το μειώσει. Η μείωση αυτή βεβαίως μπορεί να προκληθεί και από την εγκατάλειψη της κατάστασης, δεδομένου ότι η φυγή μειώνει τις επιπτώσεις του πόνου τους πάσχοντος πάνω σε αυτόν που πρόκειται να βοηθήσει.

Τα άτομα που αισθάνονται την καταστασιακή δυσφορία ως απάντηση προς ένα άτομο που βρίσκεται σε κατάσταση ανάγκης δρουν πάνω στη συγκεκριμένη κατάσταση (Bierhoff, 2007).

Φιλοκοινωνική προσωπικότητα: η προσωπικότητα που χαρακτηρίζεται από μια φιλοκοινωνική συμπεριφορά συμπεριλαμβάνει τα εξής στοιχεία (Bierhoff, 2007):

- *Κοινωνική ευθύνη:* τα άτομα που χαρακτηρίζονται από έναν υψηλό βαθμό κοινωνικής ευθύνης προσφέρουν τη βοήθειά τους σε μεγαλύτερο βαθμό (Bierhoff, 2007). Όταν υπάρχει ένας εσωτερικός τόπος ελέγχου που συνδυάζεται με την κοινωνική ευθύνη τα άτομα αισθάνονται την υποχρέωση να βοηθήσουν σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης και εάν διαθέτουν υψηλή ενσυναίσθηση κατανοούν καλύτερα την ανάγκη των άλλων ανθρώπων (Davis, 1994).

- *Πίστη σε έναν δίκαιο κόσμο:* εδώ υπάγεται η γενικευμένη προσδοκία ότι οι άνθρωποι παίρνουν αυτό που αξίζουν. Οι άνθρωποι που άδικα υποφέρουν αποτελούν μια σοβαρή απειλή για αυτή την πίστη και έτσι ενεργοποιούνται στρατηγικές για την αποκατάστασή της. Αυτές οι στρατηγικές περιλαμβάνουν είτε τη μείωση της δυστυχίας του πάσχοντος με την προσφορά βοήθειας είτε την απαξίωσή του (Bierhoff, 2007). Εάν η φιλοκοινωνική συμπεριφορά φέρει αποτελέσματα, η πίστη σε έναν δίκαιο κόσμο ενισχύει την προθυμία για βοήθεια αλλά όταν η δυστυχία του

πάσχοντος συνεχίζεται υπάρχουν αρνητικές επιδράσεις στην φιλοκοινωνική συμπεριφορά.

- *Ενσυναίσθηση*: η ενσυναίσθηση περιλαμβάνει ένα σύνολο μεμονωμένων εννοιολογικών κατασκευών οι οποίες αφορούν στην πρόσληψη της οπτικής, το ενδιαφέρον ενσυναίσθησης, την φαντασία και την προσωπική δυσφορία (Davis, 1994). Η πρόσληψη οπτικής μαζί με το ενδιαφέρον ενσυναίσθησης μπορούν να θεωρηθούν μέτρα προδιαθεσικής ενσυναίσθησης ενώ η προσωπική δυσφορία σχετίζεται άμεσα με τον φόβο και η φαντασία με την ευαισθησία απέναντι στους άλλους (Batson, et al, 1986). Η καταστασιακή ενσυναίσθηση που περιγράφεται με επίθετα όπως ο συμπάσχων, συγκλονισμένος, συμπονετικός, εγκάρδιος ή ευσυγκίνητος προκαλείται από την αντίληψη της ανάγκης στην οποία βρίσκεται ο άλλος. Αυτού του είδους η ενσυναίσθηση διευκολύνεται από την προσκόλληση η οποία αναπτύσσεται στις οικογενειακές, φιλικές ή αισθηματικές σχέσεις (Batson, 1991). Τα άτομα που εμφανίζουν το ενδιαφέρον της ενσυναίσθησης δρουν αλτρουιστικά και ανεξάρτητα από τις συνθήκες τις οποίες επιβάλλει μια κατάσταση.

Προθυμία: Η θέληση να προσφέρεις εθελοντική εργασία επηρεάζεται από τους κοινωνικούς κανόνες, τις ατομικές στάσεις και αξίες, τα ψυχολογικά κίνητρα και την αντίληψη ότι ο εθελοντισμός είναι εφικτός και προσφέρει ανταμοιβές. Επίσης, μπορεί να ενισχυθεί από διαφορετικά κίνητρα κυρίως από τη βελτίωση της φήμης του εθελοντή στην κοινωνία. Η προθυμία να προσφέρει κάποιος εθελοντική εργασία επηρεάζεται σαφώς από τα κίνητρα του κάθε ατόμου που μπορεί να είναι αλτρουιστικά δηλαδή η θέληση να βοηθήσεις τους άλλους, εγωιστικά να θέλεις να αισθάνεσαι εσύ καλύτερα ή να βελτιώσεις την καριέρα σου ή κοινωνικά, να θέλεις να συναντήσεις καινούργια άτομα ή να απομακρύνεις την κοινωνική πίεση (Bierhoff, 2007).

Ικανότητα: Ένα άτομο μπορεί να είναι ικανό να προσφέρει εθελοντική εργασία εάν και εφόσον διαθέτει τις ικανότητες και τις γνώσεις που απαιτούνται για τον τομέα στον οποίο θα προσφέρει τις υπηρεσίες τους. Όλοι οι άνθρωποι είναι ικανοί να προσφέρουν εθελοντική εργασία σε κάποιον τομέα ωστόσο η εκπαίδευση και η καθοδήγηση μπορεί να είναι ένα ουσιαστικό στοιχείο για τη βελτίωση της ικανότητας παροχής εθελοντικής εργασίας (Bierhoff, 2007).

Διαθεσιμότητα: Ένα συνηθισμένο εμπόδιο για την παροχή εθελοντικής εργασίας είναι η έλλειψη χρόνου. Στην σύγχρονη εποχή ο αγώνας μεταξύ της εργασίας, της οικογενειακής ζωής, της εκπαίδευσης και του ελεύθερου χρόνου δεν αφήνει σχεδόν καθόλου διαθέσιμο χρόνο για εθελοντική εργασία. Επίσης, υπάρχει

και η συναισθηματική διαθεσιμότητα η οποία εάν δεν υπάρχει τότε το άτομο απέχει από τον εθελοντισμό (Sundeen, et al, 2007).

4.3.2. Φιλοκοινωνική συμπεριφορά

Οι άνθρωποι συχνά εμπλέκονται σε δραστηριότητες που στοιχίζουν στους ίδιους αλλά κυρίως ωφελούν τους άλλους. Ψηφίζουν, δίνουν εθελοντικά τον χρόνο τους, βοηθούν αγνώστους, δίνουν χρήματα σε πολιτικές ή φιλανθρωπικές οργανώσεις, γίνονται αιμοδότες, συμμετέχουν σε ομάδες διάσωσης και μερικές φορές ακόμη ρισκάρουν ή θυσιάζουν τις ζωές τους για την ζωή αγνώστων. Υπάρχουν πολλές έρευνες που επιβεβαιώνουν ότι τέτοια άτομα έχουν αλtruιστική ή αμοιβαία συμπεριφορά (Benabou & Tirole, 2004).

Οι όροι συμπεριφορά βοήθειας, φιλοκοινωνική συμπεριφορά και αλtruισμός περιγράφουν τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ αυτών που προσφέρουν και αυτών που δέχονται βοήθεια. Ενώ αυτοί που παρέχουν τη βοήθεια υποβάλλονται σε έξοδα, οι αποδέκτες της εισπράττουν ανταμοιβές που συνήθως είναι υψηλότερες από τα έξοδα. Δεδομένου ότι η βοήθεια είναι ευρύτερος όρος, ο ορισμός της φιλοκοινωνικής συμπεριφοράς είναι πιο περιοριστικός καθώς η παροχή βοήθειας έχει ως στόχο της να βελτιώσει την κατάσταση του αποδέκτη ο οποίος είναι πρόσωπο και όχι οργανισμός και το άτομο που την προσφέρει δεν έχει ως κίνητρο την εκπλήρωση των επαγγελματικών του υποχρεώσεων. Σε πολλές περιπτώσεις η κοινωνική συμπεριφορά μπορεί να βασίζεται σε ένα μείγμα εγωιστικών και αλtruιστικών αφετηριακών κινήτρων (Batson, et al, 1981).

4.3.3. Κίνητρα εθελοντών

Οι εθελοντές για να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους παρακινούνται από διάφορα φαινόμενα και καταστάσεις που παρουσιάζονται παρακάτω:

Συναισθηματική ταύτιση: Το αν θα βοηθήσουμε κάποιον εξαρτάται από το εάν τα ταυτιστούμε συναισθηματικά μαζί του δηλαδή εάν θα νιώσουμε συμπόνια ή να αισθανθούμε σα να ήμασταν στη θέση του βιώνοντας προσωπική δυσφορία, η οποία παρακινεί την προσφορά εγωιστικής βοήθειας, ή ενδιαφέρον λόγω της συναισθηματικής ταύτισης που μας ωθεί στην μείωση των δικών μας αρνητικών συναισθημάτων. Αυτή η συμπεριφορά οδηγεί στην πραγματική αλtruιστική προσφορά με στόχο την ανακούφιση του ατόμου που βρίσκεται σε ανάγκη παρά το

γεγονός ότι αυτή η κατάσταση θα μπορούσε να αποφευχθεί εντελώς (Batson, 1991).

Διάχυση ευθύνης: Η διάχυση ευθύνης ωθεί το άτομο να επέμβει σε ένα επείγον περιστατικό ιδιαίτερα όταν είναι ο μοναδικός παριστάμενος ενώ όταν υπάρχουν και άλλοι παρευρισκόμενοι αυτή η πιθανότητα μειώνεται (Darley & Latane, 1968) κυρίως λόγω της αναστολής λόγω ακροατηρίου, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε συναισθήματα γελοιοποίησης. Ωστόσο υπάρχει και η κοινωνική επιρροή, δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο θα αντιδράσουν οι λοιποί παρευρισκόμενοι. Όταν αυτοί αντιδράσουν με απάθεια δίνουν την εντύπωση ότι ένα περιστατικό δεν χρήζει άμεσης επέμβασης και βοήθειας. Στην περίπτωση ύπαρξης παρισταμένων έχει παρατηρηθεί επίσης, η παροχή βοήθειας λόγω της αίσθησης δυσφορίας που βιώνουν τα άτομα και προκειμένου να απαλλαγούν από αυτή, προσφέρουν τη βοήθειά τους γεγονός που αναγάγει στην αλτρουιστική συμπεριφορά σε εξυπηρέτηση προσωπικής σκοπιμότητας (Piliavin & Callero, 1991).

Ψυχολογικές & κοινωνικές ανάγκες: Σύμφωνα με τη λειτουργική θεωρία τα άτομα προσφέρουν εθελοντικές υπηρεσίες με κύριο σκοπό την ικανοποίηση των υποβοσकुσών ψυχολογικών και κοινωνικών αναγκών και στόχων τους δηλαδή προσπαθούν να ικανοποιήσουν συγκεκριμένες ανάγκες, να πετύχουν συγκεκριμένους σκοπούς και να ικανοποιήσουν συγκεκριμένα κίνητρα (Clary, et al, 1992).

Οι εθελοντικές δραστηριότητες εμπεριέχουν πολύ δέσμευση και αξιολογήσιμο προσωπικό κόστος (Omoto & Snyder 1995). Ωστόσο τα θετικά οφέλη των εθελοντικών επαφών με τους επωφελούντες είναι πιθανόν να δημιουργήσουν αισθήματα ικανοποίησης ρόλου (De Rivera, et al 1989) και έντονη αίσθηση επίτευξης (Shin & Kleiner, 2003). Μια θετική εθελοντική εμπειρία κάνει τον εθελοντή να αισθάνεται χρήσιμος, εκτιμημένος και ικανός. Επίσης ενισχύει την πεποίθηση ότι το άτομο έχει σημειώσει μια αισθητή διαφορά (Starnes & Wymer 2001). Οι θετικές εμπειρίες συμβάλουν στην ικανοποίηση, την αυτοεκτίμηση και παρακινούν τους εθελοντές να συνεχίσουν την προσφορά τους (Gidron, 1983).

Τα άτομα προσφέρουν εθελοντική βοήθεια για να δείξουν στους υπολοίπους ότι είναι γενναιόδωροι, δίκαιοι και θαρραλέοι. Στην προσπάθειά τους να διατηρήσουν μια εικόνα για το τι είδους άτομα είναι και παρακινούμενοι από τις ανησυχίες τους για την συσχέτιση αυτής της εικόνας με την κοινωνική τους συμπεριφορά προσφέρουν τη βοήθειά τους. Σε ένα πείραμα φάνηκε ότι όταν δίνεται η ευκαιρία στα άτομα να αδιαφορήσουν για το πώς οι επιλογές τους επηρεάζουν τους άλλους ή για τον ακριβή ρόλο που έπαιξαν πάνω στο αποτέλεσμα πολλοί επιλέγουν να μην γνωρίζουν και εμμένουν στις εγωιστικές επιλογές τους (Benabou & Tirole, 2004).

Όσον αφορά στον εθελοντισμό σε χώρες του Τρίτου Κόσμου, οι εθελοντές χαρακτηρίζονται από την συμπεριφορά του ήρωα και την αναζήτηση της περιπέτειας του ήρωα. Οι συγκεκριμένοι εθελοντές όπως φάνηκε από μια έρευνα παρουσίαζαν υψηλά ποσοστά ανοικτού χαρακτήρα και καλή συνεργασία με τους υπόλοιπους καθώς και αφοσίωση προς τον σκοπό τους και γνήσια αίσθηση πρόκλησης. Οι πλειονότητά τους ωστόσο είχε το χαρακτηριστικό του ήρωα, το οποίο ενισχύεται από το κίνητρο της περιπέτειας αλλά και του αλτρουισμού, των συναισθημάτων επιτυχίας και την απόκτηση νέων ικανοτήτων με ταυτόχρονη προσωπική μεταμόρφωση (Hudson & Inkson, 2006).

4.4. Στατιστικά στοιχεία

Σύμφωνα με δειγματοληπτικές έρευνες του 2001 και του 2002 στον γενικό πληθυσμό της Ελλάδος οι περισσότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες δήλωσαν ότι δεν ενδιαφέρονται να προσφέρουν εθελοντική βοήθεια στους Ολυμπιακούς Αγώνες τους 2004 και σε μια έρευνα του 2001 που διεξήχθη μεταξύ των νέων της Ευρωπαϊκής Ένωσης δύο στους τρεις Έλληνες δήλωσαν ότι δεν μετέχουν σε κανενός είδους οργάνωση ή σωματείο με τον μέσο όρο της ΕΕ να είναι ένας στους δύο (Σωτηρόπουλος, 2004).

Κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, όταν και άρχισε να δημιουργείται μια σχετική κίνηση υπέρ του εθελοντισμού, τα αποτελέσματα δεν διαφοροποιήθηκαν. Σε ένα τυχαίο δείγμα 1000 ατόμων στην Αττική το 70% των ερωτηθέντων απάντησε ότι δεν έχουν συμμετάσχει ούτε μια φορά σε εθελοντικές ομάδες για την επίτευξη ενός σκοπού και μόλις το 3,8% δήλωσε ότι είναι μέλος μιας οργανωμένης ομάδας. Ένα ποσοστό ύψους 40% δήλωσε ότι δεν επιθυμεί να συμμετάσχει προσωπικά σε οποιαδήποτε κίνηση εθελοντών ενώ μόνο το 16 % απάντησε ότι γνωρίζει το ζήτημα της εθελοντικής προσφοράς (Χρυσοχοϊδης, 2010).

Ωστόσο, όσον αφορά τις ΜΚΟ στην Ελλάδα και τη συμμετοχή των Ελλήνων σε αυτές σύμφωνα με μια καταγραφή κατά το χρονικό διάστημα 1997-1999 φάνηκε ότι ο συνολικός αριθμός των εθελοντικών ΜΚΟ ανήλθε στις 2.400 οργανώσεις ταξινομούμενες σε δώδεκα κατηγορίες, ανάλογα με το σκοπό δράσης τους. Σύμφωνα με μια δειγματοληπτική έρευνα 585 περιπτώσεων γύρω στο 14% των μελών δήλωσαν ενεργά μέλη ενώ το 0,2% κατέχουν αμειβόμενη θέση. Από το σύνολο των οργανώσεων το 79,3% προσφέρει υπηρεσίες στο τοπικό επίπεδο, το 10,7% σε περιφερειακό και το 10% σε πανελλαδικό ή και διεθνές. (Παναγιωτίδου, 1999).

Σε έναν διαχωρισμό αυτών των ΜΚΟ οι αμιγώς εθελοντικές οργανώσεις (135 περιπτώσεις) είχαν ενεργά μέλη στο ύψος του 30% του συνόλου των μελών, το 0,3% ήταν αμειβόμενα και οι υπηρεσίες που προσφέροντα ήταν 41,5% σε τοπικό επίπεδο, 30,5% σε περιφερειακό και το 28% σε πανελλαδικό ή/και διεθνές (Παναγιωτίδου, 1999).

Το 2006 στην Αυστραλία το 34% του ενήλικου πληθυσμού ασχολήθηκε σε τυπικό εθελοντισμό, ποσοστό το οποίο παρέμεινε σταθερό για 6 έτη. Αυτός ο πληθυσμός έχει αφιερώσει συνολικά 713 ώρες εθελοντικής εργασίας που ανέρχεται στο ποσό των \$15 δις. Οι Αυστραλοί εργάζονται εθελοντικά για πολλές διαφορετικές μη κερδοσκοπικές, ιδιωτικές ή κρατικές οργανώσεις, με τον χώρο του αθλητισμού να είναι ο πιο δημοφιλής για την παροχή εθελοντικής εργασίας (Haski-Leventhal, 2009). Το 2006 το 11% των εθελοντών συμμετείχαν σε αθλητικές οργανώσεις, το 9% σε εκπαιδευτικές, το 7% σε κοινοτικές κοινωφελείς οργανώσεις και το 7% σε θρησκευτικές (ABS, 2007).

Στις ΗΠΑ το ποσοστό εθελοντισμού αγγίζει το 56% ενώ ο μέσος αριθμός ωρών που διαθέτει ένας εθελοντής ανά εβδομάδα είναι 3,5 ώρες. Επίσης υπάρχει μεγάλο ποσοστό δωρεών για φιλανθρωπικούς σκοπούς (Bierhoff, 2007). Στην Μ. Βρετανία πάνω από 15.000 μαθητές προσφέρουν εθελοντική εργασία 600.000 ωρών βοηθώντας παιδιά στις σπουδές τους κάτω από την καθοδήγηση των καθηγητών. Στις ΗΠΑ το 1998 ο αριθμός των εθελοντών μαθητών ανερχόταν στις 63.000 ενώ οι λήπτες στις 200.000 (Πατσέλης, 2008).

Το 2009 το ποσοστό των γυναικών εθελοντών αυξήθηκε στο 30,1% σε σχέση με το ποσοστό του 2008 που ήταν στο 29,4% ενώ το ποσοστό των ανδρών παρέμεινε σταθερό στο 23,3%. Όσον αφορά την ηλικία τα άτομα μεταξύ 35-44 ετών και 45-54 ετών είχαν τις περισσότερες πιθανότητες να εργαστούν εθελοντικά και το ποσοστό τους κυμάνθηκε στο 31,5 και 30,8% αντιστοίχως (BLS, 2009). Τα ποσοστά μεταξύ των έγγαμων ατόμων ήταν αυξημένα φτάνοντας το 32,3% σε σχέση με τα ανύπαντρα άτομα ή με αυτά που συζούσαν. Τα άτομα με ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης σημείωσαν μεγαλύτερα ποσοστά πιθανότητας παροχής εθελοντικής υπηρεσίας όπως φαίνεται από το ποσοστό ύψους 42,8% μεταξύ ατόμων πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και ηλικίας άνω των 25 ετών. Σε αντίθεση τα άτομα βασικής εκπαίδευσης έδωσαν ποσοστό ύψους 8,6% (BLS, 2009).

Στην Σλοβακία σύμφωνα με στοιχεία του 2004 μεταξύ του 13 και 46% του πληθυσμού ασχολήθηκε με τον εθελοντισμό με τις γυναίκες να συνιστούν το 52% έναντι του 41% των ανδρών. Όσον αφορά την ηλικία των εθελοντών τα νέα άτομα ηλικίας κάτω των 30 αντιπροσωπεύουν το 70% των εθελοντών στη Σλοβακία ενώ το 30% των εθελοντών ήταν μέσης ηλικίας ή μεγαλύτερα άτομα. Όσον αφορά το είδος των εθελοντικών εργασιών οι εθελοντές στη Σλοβακία

προτιμούν τις μακροπρόθεσμες δραστηριότητες σε ποσοστό 73% παρά τις μικρότερης διάρκειας (23%) (Nikodemova, 2009).

Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία από τα Ηνωμένα Έθνη για το έτος 2008 η προέλευση των εθελοντών σε ποσοστό 79% προήλθε από τις αναπτυσσόμενες χώρες ενώ από τις υπόλοιπες το ποσοστό ανήλθε στο 21%. Όσον αφορά το φύλο το 36% ήταν γυναίκες ενώ το 64% άνδρες. Όσον αφορά τον τομέα παροχής εθελοντικής εργασίας οι εθελοντές σε ποσοστό 66% ασχολήθηκαν με διεθνείς τομείς ενώ το 34% με εθνικούς. Όσον αφορά ξεχωριστά τις χώρες το 48% των εθελοντών προήλθαν από την υπο-σαχάρια Αφρική, το 16% από τα Αραβικά κράτη, το 20% από την Ασία και την περιοχή του Ειρηνικού, το 5% από την Ευρώπη και το 11% από την Λατινική Αμερική και την Καραϊβική (UNV, 2008).

Σε σχέση με το πεδίο προσφοράς εθελοντικής βοήθειας το 27% προσέφερε υπηρεσίες σε σχέση με θέματα δημοκρατικής διακυβέρνησης, το 28% για την εξάλειψη της φτώχειας, το 3% για το περιβάλλον και το 42% για την πρόληψη και ανακούφιση κρίσεων (UNV, 2008).

Στο Ηνωμένο Βασίλειο το 2007, το 43% των ατόμων προσέφεραν τυπικές εθελοντικές υπηρεσίες τουλάχιστον μια φορά το χρόνο και το 27% τουλάχιστον μια φορά το μήνα. Τα εμπόδια για την προσφορά εθελοντικών υπηρεσιών κατά τη διάρκεια του έτους 2005 ήταν οι επαγγελματικές υποχρεώσεις 42%, η ενασχόληση με άλλες δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του ελεύθερου χρόνου 35%, η φροντίδα των παιδιών και του σπιτιού 29% και η έλλειψη ενημέρωσης για τον εθελοντισμό σε ποσοστό 15%. Τα άτομα που είχαν περισσότερες πιθανότητες να ασχοληθούν με τον εθελοντισμό ήταν αυτοί που τους ζητήθηκε απευθείας σε ποσοστό 42%, τα άτομα των οποίων τουλάχιστον ένας γνωστός ασχολείτο με τον εθελοντισμό 35% , σε ποσοστό 23% υπήρχε ήδη κάποιος γνωστός σε έναν οργανισμό που μπορούσε να τους βοηθήσει, το 20% θα είχε οφέλη στην καριέρα του και στις επαγγελματικές του ευκαιρίες, επίσης το 20% μπορούσε να ασχοληθεί με τον εθελοντισμό από το σπίτι του (VE, 2008).

Όσον αφορά στον άτυπο εθελοντισμό δηλαδή την προσφορά εθελοντικών υπηρεσιών σε άτομα που δεν είναι συγγενείς το 2007 στο Ηνωμένο Βασίλειο το 64% των ατόμων το έκανε τουλάχιστον μία φορά το χρόνο, το 2005 το 68%, το 2003 το 63% και το 2001 το 67%. Τα ποσοστά προσφοράς άτυπου εθελοντισμού τουλάχιστον μία φορά το μήνα ήταν 35%, 37% 37% 34% αντιστοίχως (VE, 2008).

Σε μια έρευνα που διεξήχθη μεταξύ εθελοντών σε πανεπιστήμια φάνηκε ότι τα κοινωνικά και ηθικά κίνητρα ήταν υψηλά και δεν ξεπέρασαν το κίνητρο για την επίτευξη επαγγελματικών στόχων μέσω των εθελοντικών υπηρεσιών σε όλα τα επίπεδα σπουδαστών (Fritschie, 2009).

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1. Σκοπός και ερευνητικές υποθέσεις της μελέτης

Η σχετική απουσία ερευνητικών δεδομένων από τον Ελλαδικό χώρο τα οποία να αφορούν τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των εθελοντών και τη σχέση τους τόσο με κοινωνικοδημογραφικές μεταβλητές όσο και με ψυχολογικές-οικογενειακές παραμέτρους καθώς και η απουσία ερευνητικών ποσοτικών δεδομένων, διεθνώς, αναφορικά με την αξιολόγηση των εν λόγω μεταβλητών στην συγκεκριμένη αυτή ομάδα ανθρώπων έδωσαν το έναυσμα για το σχεδιασμό της παρούσας μελέτης.

Ως εκ τούτου, γενικός στόχος της παρούσας ερευνητικής μελέτης είναι η ανίχνευση πλευρών της προσωπικότητας των ατόμων που εμπλέκονται στην εθελοντική προσφορά εργασίας σε ΜΚΟ. Πιο συγκεκριμένα, ο σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση ορισμένων ψυχολογικών παραμέτρων (αλτρουισμός, ευτυχία, ναρκισσισμός και οικογενειακό περιβάλλον) σε εθελοντές στην παροχή νοσηλευτικών υπηρεσιών και σε μη εθελοντές. Πιο συγκεκριμένα θα γίνει:

- Σύγκριση της ομάδας των εθελοντών και της ομάδας των μη εθελοντών ως προς τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.
- Συσχέτιση των επιμέρους υποκλιμάκων κάθε μεταβλητής τόσο για το σύνολο του δείγματος όσο και για κάθε ομάδα ξεχωριστά.

1.1 Ερευνητικές υποθέσεις

Συγκεκριμένα, οι ερευνητικές υποθέσεις που εξετάστηκαν, στα πλαίσια της εκπόνησης αυτής της μελέτης είναι:

- Ο εθελοντισμός συνδέεται με συνθήκες που ενεργοποιούν αλτρουιστικά κίνητρα τα οποία έχουν αποδειχθεί πυρηνικά στο να οδηγούν στην ανιδιοτελή κοινωνική προσφορά (Ανθόπουλος, 2001; Σωτηρόπουλος, 2004; Amato, 1990; Starnes & Wymer, 1999). Ως προς τον αλτρουισμό, λοιπόν, η υπόθεσή μας είναι ότι οι εθελοντές θα παρουσίαζαν υψηλά επίπεδα εθελοντισμού και υψηλότερα σε σχέση με τα άτομα που δεν είναι εθελοντές
- Ως προς την ευτυχία, η υπόθεσή μας είναι ότι οι εθελοντές θα παρουσίαζαν υψηλά επίπεδα υποκειμενικής ευτυχίας και υψηλότερα σε σχέση με τους μη εθελοντές καθώς μια εθελοντική εμπειρία κάνει τον εθελοντή να αισθάνεται χρήσιμος, εκτιμημένος και ικανός και να αποκτά μια θετική αυτοεικόνα, και αφετέρου αυτή η αισθητή διαφορά στην αυτοεκτίμηση συνδέεται με την

καλλιέργεια θετικών συναισθηματιών όπως χαρά, καλή διάθεση και ευτυχία (Bierhoff, 2007; Starnes & Wymer 2001; Gidron, 1983; Cacioppo & Gardner 1993).

- Τα αποτελέσματα πολλών ποιοτικών μελετών έχουν δείξει ότι ο εθελοντισμός, αν και μπορεί να βασίζεται σε ένα μείγμα εγωιστικών και αλτρουιστικών αφετηριακών κινήτρων (Batson, et al, 1981), σαν στάση ζωής, είναι ένα αντίδοτο στον ατομισμό και στην εσωστρέφεια (Piliavin & Callero, 1991) γεγονός που συνδέεται με μετατόπιση της επικέντρωσης από τον ναρκισσιστικό εαυτό μας, δηλαδή στις επιθυμίες και τις ανάγκες μας, στην κοινωνική ευημερία μέσω της προσφοράς βοήθειας (Benabou & Tirole, 2004). Ο εθελοντισμός συνδέεται με ιδανικά και αξίες καθώς και την ποιότητα της ζωής, υπερβαίνει το άτομο και συνδέεται με την ενεργό συμμετοχή των ανθρώπων σε πράξεις και στάσεις που αφορούν στο κοινό καλό (Λαμπαδαρίου, 2004). Κατά συνέπεια και σύμφωνα με τις προαναφερθείσες μελέτες ως προς τον ναρκισσισμό, η υπόθεσή μας είναι ότι οι εθελοντές θα παρουσίαζαν χαμηλά επίπεδα ναρκισσισμού και χαμηλότερα σε σχέση με τους μη εθελοντές.
- Οι εθελοντές σε Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) εκτός από αλτρουισμό (Einolf, 2009) και φιλανθρωπία, χαρακτηρίζονται και από συμπεριφοριστικές μεταβλητές όπως η θρησκεία (Johnson, 2006). Αυτή η ηθική και θρησκευτική-πνευματική διάσταση της ανθρώπινης προσωπικότητας, που ευνοεί την αλληλοβοήθεια μεταξύ των ατόμων, φαίνεται να αναπτύσσεται σε τέτοιες οικογενειακές σχέσεις (Batson, 1991) που μεταγγίζουν τα θρησκευτικά ιδεώδη, μέσω της κοινωνικοποίησης και της εσωτερικεύσης των ηθικών κοινωνικών κανόνων, στα παιδιά τους (Κοκκινάκη, 2006; Berger, 2006). Σύμφωνα με τα ανωτέρω, ως προς το οικογενειακό περιβάλλον, η υπόθεσή μας είναι ότι οι εθελοντές θα παρουσίαζαν υψηλά επίπεδα ηθικής και θρησκευτικής έμφασης και υψηλότερα σε σχέση με τους μη εθελοντές ενώ δεν θα υπάρχουν διαφορές στις άλλες διαστάσεις του οικογενειακού περιβάλλοντος (συνοχή, ανεξαρτησία, εκφραστικότητα, προσανατολισμός για διανοήση, ψυχαγωγία, επιτεύγματα, οργάνωση και έλεγχος του οικογενειακού συστήματος).

2. Υλικό και Μέθοδος

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού προγράμματος «Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας» του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας,

Τμήμα Ιατρικής, από τον Φεβρουάριο του 2010 έως τον Σεπτέμβριο του 2010. Το δείγμα της παρούσας μελέτης καθορίστηκε να αποτελέσουν άτομα που ασχολούνται με τον εθελοντισμό. Την ομάδα ελέγχου αποτέλεσαν άτομα μέλη υγιούς πληθυσμού οι οποίοι δεν έχουν επιτελέσει ποτέ εθελοντικό έργο. Πιο συγκεκριμένα, τα άτομα που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα προήλθαν από δύο δεξαμενές: Η πρώτη ήταν εθελοντές που προσφέρουν τις υπηρεσίες στην ΜΚΟ του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού ύστερα από σχετική έγγραφη άδεια εκπόνησης της έρευνας. Η δεύτερη δεξαμενή ήταν εργαζόμενοι στον ευρύτερο χώρο της υγείας καθώς και συγγενείς αυτών. Οι προϋποθέσεις για τη συμμετοχή της ομάδας των εθελοντών στη μελέτη ήταν οι παρακάτω:

1. Τα άτομα να είναι ενήλικα (άνω των 18 ετών), εθελοντές στη νοσηλευτική του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού.
2. Μορφωτικό επίπεδο τουλάχιστον αποφοίτου δημοτικού σχολείου έτσι ώστε να γίνονται αντιληπτές οι ερωτήσεις των ψυχομετρικών εργαλείων. Έτσι, θα γινόταν δυνατό να αποφύγουμε τη διαδικασία μέτρησης του δείκτη νοητικής ικανότητας (IQ) των εξεταζόμενων, κάτι που θα επιβάρυνε ακόμη περισσότερο την διαδικασία μελέτης των εξεταζόμενων, η οποία θα ήταν ήδη σημαντικά επιβαρυμένη λόγω της μεγάλης έκτασης των ερωτηματολογίων.
3. Η επιθυμία των ατόμων να συμμετέχουν στην παρούσα μελέτη.
4. Την απόφαση για το αν πληρούνταν οι προϋποθέσεις για τη συμμετοχή στην έρευνα θα την έπαιρναν οι ερευνητές της παρούσας εργασίας.

Για την ομάδα ελέγχου κριτήριο εισαγωγής στην μελέτη αποτέλεσε η αρνητική απάντηση στην ερώτηση «Έχετε ασχοληθεί ποτέ με τον εθελοντισμό;» εκτός των υπολοίπων τριών τελευταίων προϋποθέσεων που προαναφέρθηκαν.

Ο σχεδιασμός της μελέτης περιελάμβανε την αξιολόγηση ψυχολογικών χαρακτηριστικών που θα αφορούσαν τη διάσταση του αλτρουισμού, την υποκειμενική ευτυχία, το ναρκισσισμό και το οικογενειακό περιβάλλον. Τα ερωτηματολόγια θα συμπληρώνονταν από τα ίδια τα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα σε πλαίσιο επιλογής τους. Ταυτόχρονα, θα κατέγραφαν και τα δημογραφικά τους στοιχεία.

Τα άτομα που θα συμμετείχαν στη μελέτη θα είχαν ενημερωθεί για το σκοπό της και θα είχαν διαβεβαιωθεί για το απόρρητο και την ανωνυμία της διαδικασίας. Το κάθε άτομο θα δημιουργούσε έναν απόρρητο, ατομικό κωδικό και με αυτόν θα συμμετείχε στην έρευνα (αντί του ονοματεπωνύμου του). Εξάλλου, όλη τη διαδικασία θα τη διεκπεραίωνε το ίδιο άτομο, οπότε μειώνονταν οι πιθανότητες για διαρροή πληροφοριών και διασφαλιζόταν πλαίσιο με αυξημένο κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ των ερευνητών και των ατόμων που θα έπαιρναν μέρος στην έρευνα.

2.1 Δείγμα

Συνολικά τα άτομα που πληρούσαν τις προϋποθέσεις και δέχθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα ήταν 121. Αυτά τα 121 άτομα, χωρίστηκαν σε δύο ομάδες με βάση την προσφορά εθελοντικών υπηρεσιών. Η πρώτη (ομάδα εθελοντών) αποτελούνταν από 63 άτομα (ποσοστό 52,1%) και η δεύτερη (μη εθελοντές) αποτελούνταν από 58 άτομα (ποσοστό 47,9%) μέλη υγιούς πληθυσμού που απάντησαν αρνητικά σε σχετική ερώτηση αναφορικά με την εθελοντική προσφορά.

2.2 Διαδικασία

Οι ερευνητές χορήγησαν σε ενήλικα άτομα, εθελοντές του Ερυθρού Σταυρού και μη εθελοντές (μέλη υγιούς πληθυσμού), τα αυτο-συμπληρούμενα ερωτηματολόγια της μελέτης εντός φακέλου τον οποίο το άτομο παρέδιδε κλειστό (αυτοπροσώπως ή ταχυδρομικά) μετά τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων προκειμένου να διαφυλαχτεί το απόρρητο.

Οι ερευνητές βρίσκονταν στη διάθεση των ατόμων για διευκρινιστικές ερωτήσεις όπου χρειάστηκε.

Μετά την ολοκλήρωση της συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων γινόταν από τους ίδιους τους ερευνητές η διαδικασία αξιολόγησης των ψυχομετρικών ερωτηματολογίων και σε ειδικούς πίνακες καταγράφονταν και προσδιορίζονταν τα αποτελέσματα του κάθε ψυχομετρικού εργαλείου ξεχωριστά για το κάθε άτομο.

Αναλυτικότερα, για την πραγματοποίηση της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν τα παρακάτω ερευνητικά εργαλεία:

2.3 Ερωτηματολόγιο και Ερευνητικά εργαλεία

2.3.1 Κλίμακα Αλτρουισμού – Altruism Scale (Ahmed και Jackson, 1979)

Για την μέτρηση της διάστασης του Αλτρουισμού χρησιμοποιήθηκε ειδικό ερωτηματολόγιο, το οποίο βασίστηκε στο ερωτηματολόγιο των Ahmed και Jackson, (1979) οι οποίοι ανέπτυξαν την κλίμακα “αποδοχής της πρόνοιας”. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από επτά δηλώσεις τύπου Likert (Διαφωνώ απολύτως 1 – 5 Συμφωνώ Απολύτως), που περιγράφουν την αλτρουιστική συμπεριφορά (προσαρμοσμένα στα ελληνικά, με βάση την υποκλίμακα του αλτρουισμού όπως αυτή αποτυπώνεται στο ερωτηματολόγιο των Ahmed και Jackson, 1979) και ζητά από τους ερωτώμενους να δηλώσουν τον βαθμό στο οποίο συμφωνούν ή διαφωνούν. Η συνολική βαθμολογία προκύπτει από την άθροιση των βαθμών των

απαντήσεων των ατόμων στις επτά ερωτήσεις, με τις υψηλότερες τιμές να αντιστοιχούν σε υψηλότερα επίπεδα αλτρουισμού (Ahmed & Jackson, 1979). Ο δείκτης Cronbach's του ερωτηματολογίου στο ελληνικό δείγμα είναι 0,70.

2.3.2 Η Κλίμακα Υποκειμενικής Ευτυχίας – Subjective Happiness Scale (SHS; Lyubomirsky & Lepper, 1997)

Η Κλίμακα Υποκειμενικής Ευτυχίας μετρά την ευτυχία όπως αυτή βιώνεται από το ίδιο το άτομο. Η κλίμακα ζητά από τους ερωτώμενους να δηλώσουν τον βαθμό στον οποίο είναι ευτυχισμένοι απαντώντας σε 4 ερωτήσεις. Το ερωτηματολόγιο έχει μελετηθεί για την εγκυρότητα του σε 14 διαφορετικά δείγματα στις ΗΠΑ και στην Ρωσία (Lyubomirsky & Lepper, 1997).

Η κλίμακα χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό εσωτερικής συνέπειας (με δείκτες Cronbach's α άνω του .79 για όλα τα δείγματα), επιδεικνύει αξιοπιστία επαναληπτικών μετρήσεων και μετρήσεων μεταξύ διαφορετικών δειγμάτων (με δείκτες Pearson's r που κυμαίνονται από .55 με 1 έτος διάστημα μεταξύ των δύο μετρήσεων έως .90 με 1 μήνα διάστημα μεταξύ των δύο μετρήσεων). Η Κλίμακα Υποκειμενικής Ευτυχίας επίσης επιδεικνύει επαρκή συμφωνία ανάμεσα στην μέτρηση αυτοαναφοράς (self ratings) και την μέτρηση από τρίτους (other ratings) με συνάφειες που κυμαίνονται μεταξύ του .41 και .66 (Lyubomirsky, 2001).

2.3.3 Η κλίμακα της ναρκισσιστικής προσωπικότητας - Narcissistic Personality Inventory (NPI; Raskin & Hall 1979)

Η κλίμακα της ναρκισσιστικής προσωπικότητας (NPI) είναι ένα αυτοσυμπληρούμενο ερωτηματολόγιο το οποίο δημιουργήθηκε από τους Raskin & Hall το 1979, με σκοπό τη μελέτη των ατομικών διαφορών στο ναρκισσισμό ως σταθερού χαρακτηριστικού της προσωπικότητας, με βάση την απουσία της ναρκισσιστικής διαταραχής προσωπικότητας κατά DSM-III (Raskin & Terry, 1988). Στην αρχική του μορφή το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 40 ζεύγη προτάσεων αναγκαστικής επιλογής, όπου από κάθε ζεύγος δυνατών απαντήσεων σε κάθε ερώτηση το άτομο επιλέγει εκείνη τη φράση που περιγράφει καλύτερα τον εαυτό του. Μπορούν, επίσης, οι προτάσεις να ενταχθούν σε επτά παράγοντες (εξουσιαστικότητα, αυτάρκεια, υπεροχή, επιδειξιομανία, τάση για εκμετάλλευση, ματαιοδοξία, απαιτητικότητα) (Σταλίκας και συν., 2002). Στην ελληνική εκδοχή, μετά από επιβεβαιωτική ανάλυση παραγόντων, απομακρύνθηκαν 10 ζεύγη προτάσεων έτσι ώστε η τελική μορφή του NPI να περιλαμβάνει 30 ζεύγη (Κοκκώση, Βασιλαματζής, Αναγνωστόπουλος & Μαρκίδης, 1998).

Το ερωτηματολόγιο χρησιμοποιείται ευρέως σε έρευνες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό καθώς παρουσιάζει σημαντικές συσχετίσεις με τις κλίμακες NPDS (Narcissistic Personality Disorder Scale) και του ερωτηματολογίου προσωπικότητας (MMPI) (Morey et al, 1985). Στην κωδικοποίηση των απαντήσεων και τη βαθμολόγησή τους από τους ερευνητές η επιλογή από το άτομο εκείνης της εναλλακτικής εκ των δύο σε κάθε ζεύγος προτάσεων ερωτημάτων, που υποδηλώνει την παρουσία στο άτομο του χαρακτηριστικού της ναρκισσιστικής προσωπικότητας, βαθμολογείται με 1 ενώ η επιλογή της άλλης εναλλακτικής, που αποτελεί ένδειξη της απουσίας του, βαθμολογείται με 0 (Κοκκώση και συν, 1998). Η συνολική βαθμολογία προκύπτει από την άθροιση των βαθμών στις προτάσεις που υποδηλώνουν την παρουσία του χαρακτηριστικού της ναρκισσιστικής προσωπικότητας και λαμβάνει τιμές από 0 έως 30. Η προσαρμογή της κλίμακας στον ελληνικό πληθυσμό παρουσίασε καλή εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής και ο δείκτης αξιοπιστίας Cronbach's alpha για όλο το ερωτηματολόγιο των 40 ζευγών προτάσεων βρέθηκε ίσος με 0.85. Στην Ελλάδα έγινε προσπάθεια να διερευνηθεί η ύπαρξη ενός κοινού, γενικού παράγοντα ναρκισσισμού και όχι η ύπαρξη των επτά επιμέρους παραγόντων ναρκισσισμού (επ' αυτού βρίσκεται σε εξέλιξη ανάλυση δεδομένων από δείγμα 943 φοιτητών) (Κοκκώση και συν, 1998).

2.3.4 Κλίμακα Οικογενειακού Περιβάλλοντος - Family Environment Scale (Form R-FES; Moos, R. 1987; Moos, R. 1990)

Η Κλίμακα Οικογενειακού Περιβάλλοντος των Moos and Moos (1987) μετρά την οικογενειακή ατμόσφαιρα διερευνώντας τρεις διαστάσεις του οικογενειακού περιβάλλοντος σε όλους τους τύπους των οικογενειών. Συγκεκριμένα, μετρά τις διαστάσεις των διαπροσωπικών σχέσεων, το βαθμό ενθάρρυνσης της προσωπικής ανάπτυξης και τη βασική οργανωτική δομή της οικογένειας. Είναι μια έγκυρη και αξιόπιστη Κλίμακα με ευρεία εφαρμογή κι ο ίδιος ο Moos (Moos, R. 1990) έχει παρουσιάσει λεπτομερείς περιγραφές της αξιοπιστίας, της εγκυρότητας και των αλληλοσυσχετίσεων μεταξύ των υποκλιμάκων της.

Η Κλίμακα Οικογενειακού Περιβάλλοντος αποτελείται από 90 ερωτήσεις και είναι οργανωμένη σε τρεις τομείς καθένας από τους οποίους περιλαμβάνει 3, 5 και 2 αντίστοιχα υποκλίμακες ως εξής:

- *Σχέσεις (Relationship Dimensions)*
 - Συνοχή (Cohesion)
 - Εκφραστικότητα (Expressiveness)
 - Σύγκρουση (Conflict)
- *Προσωπική ανάπτυξη και ωρίμανση (Personal Growth Dimensions)*

- Ανεξαρτησία (Independence)
- Προσανατολισμός για επιτεύγματα (Achievement Orientation)
- Πνευματικός - πολιτιστικός προσανατολισμός (Intellectual - Cultural Orientation)
- Προσανατολισμός προς ενεργό ψυχαγωγική δραστηριότητα (Active-Recreational Orientation)
- Ηθική και θρησκευτική έμφαση (Moral-Religious Emphasis)
 - *Συντήρηση του συστήματος (System Maintenance Dimensions)*
- Οργάνωση (Organization)
- Έλεγχος (Control)

Η βαθμολόγηση της Κλίμακας γίνεται με βάση τον πίνακα που παρέχεται από τους κατασκευαστές της. Σε κάθε στήλη του πίνακα αθροίζεται ο αριθμός των κύκλων που περιέχουν ένα (X). Το άθροισμα κάθε στήλης γράφεται στο αντίστοιχο τετραγωνίδιο στο κάτω μέρος της Κλίμακας.

Η κλίμακα Οικογενειακού Περιβάλλοντος έχει μεταφραστεί στην Ελληνική γλώσσα και προσαρμοστεί από την Κ. Μάτσα. Χρησιμοποιήθηκε στον Ελληνικό φυσιολογικό πληθυσμό, σε τοξικομανείς και σε μέλη της οικογένειάς τους (Μάτσα, 1997).

2.3.5 Ερωτηματολόγιο κοινωνικο-δημογραφικών στοιχείων

Εκτός από τα ανωτέρω ψυχομετρικά εργαλεία, στα άτομα του δείγματος δόθηκε ερωτηματολόγιο το οποίο περιλάμβανε ερωτήσεις για τα κοινωνικοδημογραφικά στοιχεία τους (οικογενειακή κατάσταση, αδέρφια, παιδιά, επίπεδο εκπαίδευσης, επαγγελματική κατάσταση και διαμονή) και την ταυτότητά τους (φύλο και ηλικία). Επίσης, τους ζητήθηκε να απαντήσουν σε ερωτήσεις σχετικές με τα χρόνια προϋπηρεσίας τους, τις οικονομικές τους απολαβές καθώς και την κοινωνικότητά τους. Τέλος, για την ανίχνευση της ομάδας ελέγχου, ζητήθηκε από τα άτομα της κοινότητας να απαντήσουν σε μια κλειστή ερώτηση σχετική με τον Εθελοντισμό.

2.4 Στοιχεία Δεοντολογίας

Η παρούσα ερευνητική μελέτη ανταποκρίθηκε στις θεμελιώδεις δεοντολογικές αρχές οι οποίες διέπουν τη διεξαγωγή ψυχολογικής έρευνας. Ειδικότερα:

1. Τηρήθηκε πλήρης εχεμύθεια ως προς τις πληροφορίες που αφορούν τους εξεταζόμενους και διαφυλάχτηκε η ασφάλεια του σχετικού υλικού.
2. Κατοχυρώθηκε η ανωνυμία των εξεταζόμενων.
3. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν χρησιμοποιήθηκαν αποκλειστικά και μόνον για τους σκοπούς της συγκεκριμένης έρευνας και αποκλειστικά και μόνον από τη συγκεκριμένη ερευνητική ομάδα.
4. Η καταπόνηση ή η συγκίνηση των εξεταζόμενων περιορίστηκε στο ελάχιστο.

Η αξιοπιστία των πορισμάτων που προέκυψαν διασφαλίστηκε με την ακριβή και πλήρη περιγραφή των μεθόδων, του δείγματος, του υλικού και των γενικότερων συνθηκών διεξαγωγής της έρευνας.

2.5. Στατιστική Επεξεργασία

Μια σειρά από διεργασίες στατιστικής ανάλυσης εφαρμόστηκαν για την επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων της έρευνας. Χρησιμοποιήθηκε το Στατιστικό Πρόγραμμα για τις Κοινωνικές Επιστήμες SPSS for Windows 14.0 (SPSS, 2005). Οι στατιστικές αναλύσεις που αφορούσαν τα περιγραφικά χαρακτηριστικά των μεταβλητών έγιναν στα προγράμματα Excel και SPSS (SPSS, 2005; Γναρδέλλης, 2006) ενώ οι στατιστικές αναλύσεις που αφορούσαν τις συγκρίσεις των ποσοτικών και κατηγορικών μεταβλητών καθώς και τις συσχετίσεις των μεταβλητών εφαρμόστηκαν στο στατιστικό πακέτο SPSS, 14.0 (SPSS, 2005; Γναρδέλλης, 2006). Συγκεκριμένα:

A) Κατά την ανάλυση για την περιγραφή των κοινωνικοδημογραφικών και ψυχομετρικών χαρακτηριστικών του δείγματος, χρησιμοποιήθηκαν περιγραφικά στοιχεία των κατανομών (μέσος όρος, διάμεσος, σταθερή απόκλιση (SD), τυπικό σφάλμα μέσης τιμής) των εθελοντών και μη εθελοντών ως προς τις απαντήσεις τους σε κάθε Κλίμακα καθώς και σε κάθε υποκλίμακα.

B) Κατόπιν έγινε σύγκριση των διαμέσων των αποτελεσμάτων των εξής παραμέτρων: του ερωτηματολογίου του αλτρουισμού, της κλίμακας της υποκειμενικής ευτυχίας, της κλίμακας του ναρκισσισμού (NPI) και της κλίμακας του οικογενειακού περιβάλλοντος (Form R-FES) ανάμεσα στις δύο ομάδες. Για τη σύγκριση των δύο κατανομών (απαντήσεις εθελοντών και μη εθελοντών) που αφορούσαν τις ποσοτικές μεταβλητές χρησιμοποιήθηκε η δοκιμασία *t test* διότι οι έλεγχοι για την κανονικότητα των κατανομών με τον έλεγχο της κυρτότητας και λοξότητας της καμπύλης της κατανομής (Skewness & Kyrtsosis) πιστοποίησαν ότι

υπόθεση της κανονικότητας των μεταβλητών γίνεται δεκτή. Δηλαδή οι κατανομές ήταν κανονικές (Γναρδέλλης, 2006). Τα κριτήρια ήταν: η τιμή $\geq \pm 2,00$ για τη λοξότητα (Skewness) και η τιμή $\geq \pm 5,00$ για την κυρτότητα (Kurtosis) (Skordilis & Stavrou, 2005; Δαφέρμος, 2005).

Γ) Στις περιπτώσεις σύγκρισης κατηγορικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η δοκιμασία χ^2 . Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκε (Κατσουγιαννόπουλος, 1990; Παπαϊωάννου & Φερεντίνος, 2000; Ιωαννίδης, 2000).

- το χ^2 του Pearson για πίνακες 3x2 στις περιπτώσεις που λιγότερο από το 25% των αναμενόμενων τιμών ήταν <5 , καμία από τις αναμενόμενες τιμές ήταν <1 και το σύνολο των παρατηρήσεων ήταν >24 (Παπαϊωάννου & Φερεντίνος, 2000)
- το χ^2 του Pearson για πίνακες 2x2 στις περιπτώσεις που όλες οι αναμενόμενες τιμές ήταν >10 (Παπαϊωάννου & Φερεντίνος, 2000)
- το χ^2 του Yates για πίνακες 2x2 στις περιπτώσεις που έστω και μία από τις αναμενόμενες τιμές ήταν μεταξύ του 5 και 10 (Παπαϊωάννου & Φερεντίνος, 2000)
- Στις περιπτώσεις που έστω και μία από τις αναμενόμενες τιμές ήταν <1 ή δεν πληρούνταν οι προϋποθέσεις για την εφαρμογή του χ^2 χρησιμοποιήθηκε η ακριβής δοκιμασία κατά Fisher (Fisher's Exact Test). Οι υπολογιστικοί τύποι της δοκιμασίας αυτής είναι πολύπλοκοι αλλά η δοκιμασία είναι εύκολο να εφαρμοστεί σε στατιστικά προγράμματα λογισμικού (Ιωαννίδης, 2000; Γναρδέλλης, 2006).

Δ) Για τη διερεύνηση της στατιστικής συσχέτισης των ποσοτικών μεταβλητών (Ahlbom & Norell, 1992) μεταξύ της ομάδας των εθελοντών και μη εθελοντών χρησιμοποιήθηκε ο παραμετρικός συντελεστής συσχέτισης r του Pearson, (Ρούσσος-Τσαούσης, 2006; Παρασκευόπουλος, 1993) μια και η κατανομή συχνοτήτων των τιμών τους ήταν κανονική (μόνο και σε ελάχιστες μεταβλητές υπήρχε απόκλιση). Συγκεκριμένα, με το συντελεστή συσχέτισης r του Pearson προσδιορίστηκε:

- η στατιστική συσχέτιση όλων των ποσοτικών μεταβλητών ανά δύο τόσο για την ομάδα των εθελοντών, την ομάδα των μη εθελοντών, όσο και για το σύνολο του δείγματος (άτομα που ασχολούνται με τον εθελοντισμό και άτομα που δεν ασχολούνται).

Οι διαφορές (P) για όλους τους δείκτες που χρησιμοποιήθηκαν θεωρήθηκαν στατιστικά σημαντικές από το επίπεδο του 5% ($p < 0,05$).

3. Αποτελέσματα της μελέτης

3.1 Κοινωνικο - Δημογραφικό προφίλ του δείγματος

Το κοινωνικο-δημογραφικό προφίλ των ατόμων και των δύο ομάδων καθώς και οι απαντήσεις τους στις επιπλέον ερωτήσεις που τους τέθηκαν στο Ερωτηματολόγιο κοινωνικοδημογραφικών δεδομένων, παρουσιάζεται αναλυτικά στους πίνακες 1, 2 και 3.

Η μέση *ηλικία* των εθελοντών του δείγματος ήταν $51,83 \pm 15,23$, με εύρος 20-78 και διέφερε στατιστικά πολύ σημαντικά από τη μέση ηλικία των ατόμων που δεν είναι εθελοντές, η οποία ήταν $37,69 \pm 7,50$, με εύρος 20-55, σε όλες τις συγκρίσεις που έγιναν (Fisher Exact Test, $P=0,000$, χ^2 στη σύμπτυξη κλάσεων, $P=0,000$, t- Test, $P=0,496$). Τα περισσότερα άτομα που ασχολούνται με τον εθελοντισμό ήταν από 30 έως 69 ετών και συγκεκριμένα το μεγαλύτερο ποσοστό (74,6%) βρίσκεται στο ηλικιακό εύρος ανάμεσα στα 40 έως τα 79 έτη.

Σχεδόν 9 από τα 10 άτομα από την ομάδα των εθελοντών ήταν γυναίκες (ποσοστό 96,8%), αναλογία που δεν ισχύει και για την ομάδα των μη εθελοντών (ποσοστό 70,7%). Στη σύγκριση με το χ^2 του Pearson παρατηρήθηκε στατιστικά πολύ σημαντική διαφορά της κατά *φύλο* σύνθεσης των δύο αυτών ομάδων ($P=0,000$).

Όσον αφορά την *οικογενειακή τους κατάσταση*, τα μεγαλύτερα ποσοστά των εθελοντών ήταν έγγαμοι (ποσοστό 50,8%), ενώ τα μεγαλύτερα ποσοστά των μη εθελοντών ήταν άγαμοι (ποσοστό 60,3%). Η σύγκριση με το Fisher Exact Test ανέδειξε στατιστικά πολύ σημαντική διαφορά ($P=0,000$). Το 88,9% των εθελοντών και αντίστοιχα το 91,4% των μη εθελοντών είχαν αδέρφια ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των εθελοντών είχε παιδιά ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των μη εθελοντών δεν είχε παιδιά (ποσοστό 55,6% και 67,2% αντίστοιχα, $P=0,012$ με τη σύγκριση με το χ^2 του Pearson).

Υπήρξε ενδεικτικά στατιστικά σημαντική διαφορά όσον αφορά το *εκπαιδευτικό επίπεδο* των δύο ομάδων όπως παρατηρήθηκε με τη σύγκριση με το Fisher Exact Test ($P=0,064$). Το μεγαλύτερο ποσοστό των εθελοντών (ποσοστό 46,0%) ήταν απόφοιτοι Λυκείου, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των μη εθελοντών (ποσοστό 53,4%) ήταν απόφοιτοι ΑΕΙ/ΤΕΙ. Συνολικά, λοιπόν, τα μεγαλύτερα ποσοστά

(αντίστοιχα 85,7% και 79,3%) και των δύο ομάδων (εθελοντών και μη) ανήκαν στην δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Πίνακας 1. Κατανομή 63 εθελοντών και 58 μη-εθελοντών, κατά ηλικία, φύλο, οικογενειακή κατάσταση, αδέρφια και παιδιά.

Εθελοντισμός				
	Εθελοντές N(%)	Μη Εθελοντές N(%)	Σύνολο N(%)	Διαφορά
Σύνολο	63 (52,1)	58 (47,9)	121 (100,0)	
Ηλικία				
Ελαχίστη - μεγίστη	20-78	20-55	20-78	
10-19 ετών	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	Fisher's Exact Test=37,998 P= 0,000
20-29 ετών	5 (7,9)	10 (17,2)	15 (12,4)	
30-39 ετών	11 (17,5)	25 (43,1)	36 (29,8)	
40-49 ετών	12 (19,0)	19(32,8)	31(25,6)	
50-59 ετών	13 (20,6)	4 (6,9)	17 (14,0)	
60-69 ετών	13 (20,6)	0 (0,0)	13 (10,7)	
70-79 ετών	9 (14,3)	0(0,0)	9 (7,4)	
10-39 ετών	16 (25,4)	35 (60,3)	51 (42,1)	Χ ² _p =15,126
40-79 ετών	47 (74,6)	23 (39,7)	70 (57,9)	P=0,000
Μέση τιμή (x ± SD)	51,83 ± 15,23	37,69 ± 7,50	45,05 ± 14,03	t =6,554 P= 0,000
Φύλο				
Άνδρες	2 (3,2)	17 (29,3)	19(15,7)	Χ ² _p =15,584
Γυναίκες	61 (96,8)	41 (70,7)	102 (84,3)	P= 0,000
Οικογενειακή κατάσταση				
Άγαμος	17 (27,0)	35 (60,3)	52 (43,0)	Fisher's Exact Test=17,304 P= 0,000
Έγγαμος	32 (50,8)	21(36,2)	53(43,8)	
Διαζευγμένος	10 (15,9)	2 (3,4)	12 (9,9)	
Χήρος	4 (6,3)	0 (0,0)	4 (3,3)	
Αδέρφια				
Ναι	56 (88,9)	53 (91,4)	109(90,1)	Χ ² _p =0,040
Όχι	7 (11,1)	5 (8,6)	12 (9,9)	P= 0,841
Παιδιά				
Ναι	35 (55,6)	19 (32,8)	54(44,6)	Χ ² _p =6,351
Όχι	28 (44,4)	39 (67,2)	67 (55, 4)	P= 0,012

x= μέση τιμή (Mean), SD=σταθερή απόκλιση (Standard deviation), $\chi^2_p= \chi^2$ του Pearson, t=T -Test

Τέλος, ως προς την *επαγγελματική κατάσταση* των δύο ομάδων παρατηρήθηκε στατιστικά πολύ σημαντική διαφορά με τη σύγκριση με το Fisher Exact Test ($P=0,000$). Το μεγαλύτερο ποσοστό των εθελοντών (ποσοστό 30,2%) και το μεγαλύτερο ποσοστό των μη εθελοντών ήταν δημόσιοι υπάλληλοι. Από τους υπόλοιπους, στην ομάδα των εθελοντών τα λοιπά ποσοστά ισοκατανέμονταν ενώ το 32,8% των μη εθελοντών ήταν ιδιωτικοί υπάλληλοι.

Οι δύο ομάδες συγκρίθηκαν και ως προς την *οικονομική κατάσταση* τους. Η σύγκριση με το χ^2 του Pearson ανέδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά ($P=0,004$) μεταξύ τους. Τα μεγαλύτερα ποσοστά των ατόμων και στις δύο ομάδες είχαν μηνιαίες απολαβές από 1000- 1999€ (ποσοστό 49,2% και 75,9% αντίστοιχα). Από τους υπόλοιπους, στην ομάδα των εθελοντών το 15,9% είχε απολαβές πάνω από 2000€ το μήνα, ενώ αρκετοί ήταν το ποσοστό και στις δύο ομάδες (αντίστοιχα 34,9% και 22,4%) που είχαν μισθό κάτω από 1000€.

Πίνακας 2. Κατανομή 63 εθελοντών και 58 μη-εθελοντών, κατά επίπεδο εκπαίδευσης, επαγγελματική και οικονομική κατάσταση.

Εθελοντισμός				
	Εθελοντές N(%)	Μη Εθελοντές N(%)	Σύνολο N(%)	Διαφορά
Σύνολο	63 (52,1)	58 (47,9)	121 (100,0)	
Επίπεδο εκπαίδευσης				
Απόφοιτος Δημοτικού	2(3,2)	1(1,7)	3 (2,5)	Fisher's Exact Test=10,356 P= 0,064
Απόφοιτος Γυμνασίου	2 (3,2)	0(0,0)	2 (1,7)	
Απόφοιτος Λυκείου	29 (46,0)	15 (25,9)	44 (36,4)	
Απόφοιτος ΑΕΙ/ΤΕΙ	25 (39,7)	31 (53,4)	56 (46,3)	
Μεταπτυχιακά	4 (6,3)	5 (8,6)	9 (7,4)	
Διδακτορικό	0 (0,0)	2 (3,4)	2 (1,7)	
Φοιτητής ΑΕΙ/ΤΕΙ	1 (1,6)	4 (6,9)	5 (4,1)	
Επαγγελματική κατάσταση				
Άνεργος	2 (3,2)	0(0,0)	2 (1,7)	Fisher's Exact Test=33,684 P= 0,000
Οικιακά	10(15,9)	0(0,0)	10 (8,3)	
Αυτοαπασχολούμενος	8 (12,7)	2(3,4)	10 (8,3)	
Ιδιωτικός Υπάλληλος	14 (22,2)	19(32,8)	33 (27,3)	
Δημόσιος Υπάλληλος	19 (30,2)	37(63,8)	56 (46,3)	
Συνταξιούχος	10 (15,9)	0(0,0)	10 (8,3)	

Οικονομική κατάσταση(μηνιαίως)

Κάτω από 1000€	22(34,9)	13(22,4)	35(28,9)	$\chi^2_p = 10,846$ $P = 0,004$
Από 1000-1999€	31 (49,2)	44 (75,9)	75 (62,0)	
Από 2000€ και πάνω	10 (15,9)	1 (1,7)	11 (9,1)	

=====

$\chi^2_p = \chi^2$ του Pearson.

=====

Έξοδος με φίλους

Στην ερώτηση εάν πραγματοποιούν εξόδους με φίλους δεν εντοπίστηκε στατιστικά ενδεικτικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στις δύο ομάδες του δείγματος ($P=0,720$) με τη σύγκριση με το Fisher's Exact Test. Συνολικά, το μεγαλύτερο ποσοστό και των εθελοντών και το σύνολο των μη εθελοντών, απάντησαν θετικά (ποσοστό 98,4% και 100% αντίστοιχα).

Ερώτηση περί κοινωνικότητας

Τα άτομα και των δύο ομάδων ερωτήθηκαν εάν θεωρούν γενικά τον εαυτό τους κοινωνικό άτομο. Δεν εντοπίστηκε σημαντική διαφορά ανάμεσα σε όσους ασχολούνται με τον εθελοντισμό και όσους δεν ασχολούνται με τη σύγκριση με το χ^2 του Pearson ($P=0,841$). Και στις δύο ομάδες του δείγματος η θετική απάντηση ήταν η επικρατέστερη (ποσοστό 88,9% των εθελοντών και 91,4% των μη εθελοντών).

=====

Πίνακας 3. Κατανομή 63 εθελοντών και 58 μη-εθελοντών, κατά έξοδο με φίλους και περί κοινωνικότητας.

	Εθελοντισμός			Διαφορά
	Εθελοντές N(%)	Μη Εθελοντές N(%)	Σύνολο N(%)	
Σύνολο	63 (52,1)	58 (47,9)	121 (100,0)	

Έξοδο με φίλους

Ναι	22 (34,9)	17(29,3)	39 (32,2)	Fisher's Exact Test=1,610 $P = 0,720$
Κάποιες φορές	31 (49,2)	30(51,7)	61 (50,4)	
Συχνά	9 (14,3)	11(19,0)	20 (16,5)	
Καθημερινά	1 (1,6)	0(0,0)	1 (0,8)	

Κοινωνικό Άτομο

Ναι	56 (88,9)	53 (91,4)	109(90,1)	$\chi^2_p=0,040$
Όχι	7 (11,1)	5 (8,6)	12(9,9)	$P= 0,841$

=====

$\chi^2_p= \chi^2$ του Pearson.

=====

3.2 Ερωτηματολόγιο Αλτρουισμού - Altruism Scale (AS)

Στον πίνακα 4, παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα της κλίμακας του αλτρουισμού, στις δύο ομάδες του δείγματος, όπως αυτή μετράται από το ειδικό ερωτηματολόγιο για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας και στηρίχθηκε στην υποκλίμακα του αλτρουισμού από το ερωτηματολόγιο της Αποδοχής της πρόνοιας των Ahmed & Jackson (1979).

=====

Πίνακας 4. Κατανομή και σύγκριση μεταξύ των εθελοντών και μη εθελοντών, ως προς την κλίμακα αλτρουισμού.

Εθελοντισμός				
	Εθελοντές N(%)	Μη Εθελοντές N(%)	Σύνολο N(%)	Διαφορά
Σύνολο	63 (52,1)	58 (47,9)	121 (100,0)	
Altruism				
Ελαχίστη - μέγιστη	13-35	13-35	13-35	
>=1-<=15	3 (4,7)	3 (5,1)	6 (4,9)	Fisher's Exact Test =9,185 P=0,006
>=16-<=25	10(15,9)	23 (39,7)	33 (27,3)	
>=26-<=35	50 (79,4)	32 (55,2)	82 (67,8)	
>=1-<=15	3(4,8)	3 (5,2)	6(4,8)	$\chi^2_p=0,284$ P=0,594
>=16-<=35	60 (95,2)	55 (94,8)	115 (95,2)	
Μέση τιμή (x ± SD)	29,02 ± 4,90	25,38 ± 5,80	27,26 ± 5,64	t = 3,715 P = 0,000

X= μέση τιμή (Mean), SD=σταθερή απόκλιση (Standard deviation), $\chi^2_p= \chi^2$ του Pearson, t=T-Test.

=====

Στην κλίμακα του αλτρουισμού των δύο ομάδων, οι μέσες τιμές για την ομάδα των εθελοντών και των μη εθελοντών ήταν αντίστοιχα 29,02 ± 4,90, με εύρος 13-

35 και $25,38 \pm 5,80$, με εύρος 13-35, με στατιστικά πολύ σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0,000$). Επίσης, παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά ($P= 0,006$) μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκριση της κατανομής με το Fisher Exact Test μετά τη σύμπτυξη της κατανομής σε τρεις κλάσεις. Εντούτοις, η σύγκριση των κατανομών μετά τη σύμπτυξη της κατανομής σε δύο κλάσεις με το χ^2 του Pearson δεν ανέδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά ($P= 0,594$) μεταξύ των δύο ομάδων.

3.3 Η κλίμακα Υποκειμενικής Ευτυχίας (SHS)

Στον πίνακα 5, παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα της κλίμακας υποκειμενικής ευτυχίας (Subjective Happiness Scale; SHS), στις δύο ομάδες του δείγματος (εθελοντές και μη εθελοντές) και στο σύνολο του δείγματος, όπως αυτή μετράται από το ερωτηματολόγιο των Lyubomirsky & Lepper, (1997).

Πίνακας 5. Κατανομή και σύγκριση μεταξύ των εθελοντών και μη εθελοντών, ως προς την κλίμακα της ευτυχίας.

	Εθελοντισμός			Διαφορά
	Εθελοντές N(%)	Μη Εθελοντές N(%)	Σύνολο N(%)	
Σύνολο	63 (52,1)	58 (47,9)	121 (100,0)	
SHS				
Ελαχίστη - μεγίστη	10-28	8-25	8-28	
>=4-<=12	3 (4,8)	1 (1,7)	4 (3,3)	Fisher's Exact Test =12,135 P=0,542
>=13-<=22	52(82,5)	52 (89,7)	104 (86,0)	
>=23-<=32	8 (12,7)	5 (8,6)	13 (10,7)	
>=4-<12	3(4,8)	1 (1,7)	4(3,3)	$\chi^2_p=0,384$ P=0,574
>=13-<=35	60 (95,2)	57(98,3)	117 (96,7)	
Μέση τιμή (x ± SD)	17,76 ± 3,80	18,17 ± 3,06	17,96 ± 3,46	t = -0,650 P = 0,517

X= μέση τιμή (Mean), SD=σταθερή απόκλιση (Standard deviation), t=T-Test.

Στην κλίμακα της υποκειμενικής ευτυχίας του SHS των δύο ομάδων, οι μέσες τιμές για την ομάδα των εθελοντών και των μη εθελοντών ήταν αντίστοιχα $17,76 \pm 3,80$ $29,02 \pm 4,90$, με εύρος 10-28 και $\pm 18,17 \pm 3,06$, με εύρος, 8-25 χωρίς

στατιστικά πολύ σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0,517$). Αλλά και στη σύγκριση της κατανομής με το Fisher Exact Test μετά τη σύμπτυξη της κατανομής σε τρεις κλάσεις δεν παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά ($P= 0,542$) μεταξύ των δύο ομάδων. Επίσης, η σύγκριση των κατανομών μετά τη σύμπτυξη της κατανομής σε δύο κλάσεις με το χ^2 του Pearson δεν ανέδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά ($P= 0,574$) μεταξύ των δύο ομάδων.

3.4 Η κλίμακα της ναρκισσιστικής προσωπικότητας (NPI)

Στον πίνακα 6, παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα της κλίμακας ναρκισσιστικής προσωπικότητας, όπως αυτή μετράται από το ερωτηματολόγιο των Raskin & Hall (1979; NPI).

=====				
Πίνακας 6. Κατανομή και σύγκριση μεταξύ των εθελοντών και μη εθελοντών, ως προς την κλίμακα ναρκισσιστικής προσωπικότητας (NPI).				

	Εθελοντισμός			Διαφορά
	Εθελοντές N(%)	Μη Εθελοντές N(%)	Σύνολο N(%)	

Σύνολο	63 (52,1)	58 (47,9)	121 (100,0)	

NPI				
Ελαχίστη - μεγίστη	0-17	0-26	0-26	
>=0-<=10	53 (84,1)	43 (74,1)	96 (79,3)	Fisher's Exact Test =4,609 P=0,040
>=11-<=20	10 (15,9)	11 (19,0)	21 (17,4)	
>=21-<=30	0 (0,0)	4 (6,9)	4 (3,3)	
>=0-<10	53 (84,1)	43 (74,1)	96 (79,3)	$\chi^2_p=1,838$ P=0,175
>=10-<=30	10 (15,9)	15 (25,9)	25 (20,7)	
Μέση τιμή ($x \pm SD$)	5,94 \pm 4,32	8,38 \pm 6,15	7,11 \pm 5,39	t = -2,543 P = 0,012

X= μέση τιμή (Mean), SD=σταθερή απόκλιση (Standard deviation), $\chi^2_p= \chi^2$ του Pearson, t=T-Test.				
=====				

Στην κλίμακα ναρκισσιστικής προσωπικότητας του NPI των δύο ομάδων οι μέσες τιμές για την ομάδα των εθελοντών και των μη εθελοντών ήταν αντίστοιχα

5,94 ± 4,32 με εύρος 0-17 και, 8,38 ± 6,15 με εύρος 0-26, με στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test (P=0,012). Επίσης, στη σύγκριση της κατανομής με το Fisher Exact Test μετά τη σύμπτυξη της κατανομής σε τρεις κλάσεις, παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά (P= 0,040) μεταξύ των δύο ομάδων. Τέλος, η σύγκριση των κατανομών μετά τη σύμπτυξη της κατανομής σε δύο κλάσεις με το χ^2 του Pearson δεν ανέδειξε στατιστικά σημαντική διαφορά (P= 0,175) μεταξύ των δύο ομάδων.

3.5 Κλίμακα Οικογενειακού Περιβάλλοντος

3.5.1. Οικογενειακές Σχέσεις (Relationship Dimensions)

Στον πίνακα 7, παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα από τις 3 υποκλίμακες που αφορούν στις οικογενειακές σχέσεις δηλαδή τη συνοχή, την εκφραστικότητα και τη σύγκρουση που βιώνουν τα μέλη της οικογένειας ανάμεσά τους τόσο για την ομάδα των εθελοντών όσο και για την ομάδα των ατόμων που δεν ασχολούνται με τον εθελοντισμό.

Συνοχή (Cohesion)

Η συνοχή που αισθάνονται τα άτομα της ομάδας των εθελοντών στην οικογένειά τους βρέθηκε από 0 μέχρι 9 βαθμούς της Κλίμακας του Moos και κατά μέσο όρο 6,83 ± 2,12, ενώ η συνοχή που αισθάνονται τα άτομα της ομάδας των μη εθελοντών κυμάνθηκε στο ίδιο εύρος περίπου (0-9) με μέσο όρο 6,16 ± 2,41, χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test (P=0,107).

Εκφραστικότητα (Expressiveness)

Η δυνατότητα που έχουν τα άτομα της ομάδας των εθελοντών να εκφράζουν τα συναισθήματά τους στην οικογένειά τους βρέθηκε από 1 μέχρι 9 βαθμούς της Κλίμακας του Moos και κατά μέσο όρο 5,87 ± 1,58, ενώ για τα άτομα που δεν ασχολούνται με τον εθελοντισμό κυμάνθηκε στο ίδιο εύρος περίπου (1-9) με μέσο όρο 5,22 ± 2,11, χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test (P=0,849).

Σύγκρουση (Conflict)

Η σύγκρουση που αισθάνονται να βιώνουν στην οικογένειά τους οι εθελοντές, βρέθηκε από 0 μέχρι 8 βαθμούς της Κλίμακας του Moos και κατά μέσο όρο 2,33 ±

2,18 ενώ η σύγκρουση που αισθάνονται οι μη εθελοντές βρέθηκε στο ίδιο εύρος, από 0 μέχρι 8 βαθμούς της Κλίμακας του Moos και κατά μέσο όρο $2,67 \pm 2,26$, χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0,404$).

Πίνακας 7. Κατανομή, σύγκριση και συσχέτιση των οικογενειακών σχέσεων (συνοχή οικογένειας, εκφραστικότητα και σύγκρουση της οικογένειας) μεταξύ των εθελοντών και μη εθελοντών

Εθελοντισμός				
	Εθελοντές N(%)	Μη Εθελοντές N(%)	Σύνολο N(%)	Διαφορά
Σύνολο	63 (52,1)	58 (47,9)	121 (100,0)	
Συνοχή (Cohesion)				
Ελαχίστη - μεγίστη	0-9	0-9	0-9	
Μέση τιμή ($x \pm SD$)	$6,83 \pm 2,12$	$6,16 \pm 2,41$	$6,50 \pm 2,28$	$t = 1,626$ $P = 0,107$
Εκφραστικότητα (Expressiveness)				
Ελαχίστη - μεγίστη	1-9	1-9	1-9	
Μέση τιμή ($x \pm SD$)	$5,16 \pm 1,65$	$5,22 \pm 2,11$	$5,19 \pm 1,88$	$t = -0,190$ $P = 0,849$
Σύγκρουση (Conflict)				
Ελαχίστη - μεγίστη	0-8	0-8	0-8	
Μέση τιμή ($x \pm SD$)	$2,33 \pm 2,18$	$2,67 \pm 2,26$	$2,50 \pm 2,22$	$t = -0,838$ $P = 0,404$
X= μέση τιμή (Mean), SD=σταθερή απόκλιση (Standard deviation), t=T-Test.				

3.5.2 Προσωπική ανάπτυξη και ωρίμανση (Personal Growth Dimensions)

Στον πίνακα 8, μπορούμε να παρατηρήσουμε τα αποτελέσματα της προσωπικής ανάπτυξης και ωρίμανσης όπως αυτά παρουσιάζονται στις 5 επιμέρους υποκλίμακες.

Ανεξαρτησία (Independence)

Η ανεξαρτησία που αισθάνονται τα άτομα που προσφέρουν εθελοντικό έργο στην οικογένειά τους βρέθηκε από 2 μέχρι 8 βαθμούς της Κλίμακας του Moos και κατά μέσο όρο $5,73 \pm 1,69$ ενώ η ανεξαρτησία που αισθάνονται τα άτομα που δεν προσφέρουν εθελοντικό έργο βρέθηκε σε μεγαλύτερο εύρος από 1 μέχρι 8 βαθμούς της Κλίμακας του Moos και μέσο όρο $5,78 \pm 2,15$, χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0,897$).

Προσανατολισμός για επιτεύγματα (Achievement Orientation)

Ο προσανατολισμός για επιτεύγματα που αισθάνονται να υπάρχει στην οικογένειά τους τα άτομα της ομάδας των εθελοντών βρέθηκε από 2 μέχρι 9 βαθμούς της Κλίμακας του Moos και κατά μέσο όρο $6,05 \pm 1,57$, ενώ ο προσανατολισμός για επιτεύγματα που αισθάνονται να υπάρχει στην οικογένειά τους τα άτομα της ομάδας των μη εθελοντών βρέθηκε από 2 μέχρι 9 βαθμούς της Κλίμακας του Moos και μέσο όρο $6,03 \pm 1,73$, χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0,965$).

Προσανατολισμός για πολιτισμό και διανόηση (Intellectual - Cultural Orientation)

Ο προσανατολισμός, λοιπόν, για πολιτισμό και διανόηση, που αισθάνονται να υπάρχει στην οικογένειά τους οι εθελοντές, βρέθηκε από 0 μέχρι 9 βαθμούς της Κλίμακας του Moos και κατά μέσο όρο $6,08 \pm 2,30$ ενώ ο προσανατολισμός για πολιτισμό και διανόηση για τα άτομα που δεν είναι εθελοντές κυμάνθηκε στο ίδιο εύρος (0-9), με μέσο όρο $5,43 \pm 2,28$ χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0,123$).

Προσανατολισμός για ενεργό ψυχαγωγική δραστηριότητα (Active-Recreational Orientation)

Ο προσανατολισμός για ψυχαγωγία που αισθάνονται να υπάρχει τα άτομα της ομάδας των εθελοντών στην οικογένειά τους βρέθηκε από 0 μέχρι 9 βαθμούς της κλίμακας του Moos και κατά μέσο όρο $5,08 \pm 2,39$ ενώ ο προσανατολισμός για ψυχαγωγία που αισθάνονται να υπάρχει στην οικογένειά τους τα άτομα της ομάδας των μη εθελοντών βρέθηκε σε μικρότερο εύρος από 0 μέχρι 8 βαθμούς της Κλίμακας του Moos και μέσο όρο $4,93 \pm 2,38$ χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0,733$).

Ηθική και θρησκευτική έμφαση (Moral-Religious Emphasis)

Στην τελευταία υποκλίμακα της προσωπικής ανάπτυξης και ωρίμανσης παρατηρούμε ότι η ηθική και θρησκευτική έμφαση που αισθάνονται να δίνεται στην οικογένειά τους οι εθελοντές βρέθηκε από 0 μέχρι 8 βαθμούς της Κλίμακας του Moos και κατά μέσο όρο $4,62 \pm 2,12$, ενώ για τα άτομα που δεν προσφέρουν εθελοντικό έργο κυμάνθηκε σε μικρότερο εύρος (0-7) και ο μέσος όρος ήταν $3,74 \pm 2,18$ με στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0,027$).

=====

Πίνακας 8. Κατανομή, σύγκριση και συσχέτιση της οικογενειακής ανάπτυξης και ωρίμανσης (ανεξαρτησία, προσανατολισμός για επιτεύγματα, προσανατολισμός για πολιτισμό και διανόηση, προσανατολισμός για ενεργό ψυχαγωγία, ηθική και θρησκευτική έμφαση) μεταξύ των εθελοντών και μη εθελοντών

Εθελοντισμός				
	Εθελοντές N(%)	Μη Εθελοντές N(%)	Σύνολο N(%)	Διαφορά
Σύνολο	63 (52,1)	58 (47,9)	121 (100,0)	
Ανεξαρτησία (Independence)				
Ελαχίστη - μεγίστη	2-8	1-8	1-8	
Μέση τιμή ($x \pm SD$)	$5,73 \pm 1,69$	$5,78 \pm 2,15$	$5,75 \pm 1,92$	$t = -0,130$ $P = 0,897$
Προσανατολισμός για επιτεύγματα (Achievement Orientation)				
Ελαχίστη - μεγίστη	2-9	2-9	2-9	
Μέση τιμή ($x \pm SD$)	$6,05 \pm 1,57$	$6,03 \pm 1,73$	$6,04 \pm 1,64$	$t = 0,044$ $P = 0,965$
Προσανατολισμός για πολιτισμό και διανόηση (Intellectual - Cultural Orientation)				
Ελαχίστη - μεγίστη	0-9	0-9	0-9	
Μέση τιμή ($x \pm SD$)	$6,08 \pm 2,30$	$5,43 \pm 2,28$	$5,77 \pm 2,30$	$t = 1,552$ $P = 0,123$
Προσανατολισμός προς ενεργό ψυχαγωγία (Active-Recreational Orientation)				
Ελαχίστη - μεγίστη	0-9	0-8	0-9	
Μέση τιμή ($x \pm SD$)	$5,08 \pm 2,39$	$4,93 \pm 2,38$	$5,01 \pm 2,37$	$t = 0,341$ $P = 0,733$

Ηθική και Θρησκευτική έμφαση (Moral-Religious Emphasis)

Ελαχίστη - μεγίστη	0-8	0-7	0-8	
Μέση τιμή ($\bar{x} \pm SD$)	4,62 \pm 2,12	3,74 \pm 2,18	4,20 \pm 2,19	t = 2,235 P = 0,027

X= μέση τιμή (Mean), SD=σταθερή απόκλιση (Standard deviation), t=T-Test.
=====

3.5.3 Διατήρηση του οικογενειακού συστήματος (System Maintenance Dimensions)

Στον πίνακα 9, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα για τη διατήρηση του οικογενειακού συστήματος. Η διατήρηση του συστήματος παρατηρείται στις δύο τελευταίες υποκλίμακες της Κλίμακας Οικογενειακού Περιβάλλοντος του Moos, την οργάνωση και τον έλεγχο.

Οργάνωση (Organization)

Η οργάνωση που αισθάνονται στην οικογένειά τους οι εθελοντές βρέθηκε από 0 μέχρι 9 βαθμούς της Κλίμακας του Moos και κατά μέσο όρο $5,78 \pm 1,93$ ενώ η οργάνωση που αισθάνονται τα άτομα που δεν ασχολούνται με την προσφορά εθελοντικού έργου κυμάνθηκε σε μικρότερο εύρος από 1 μέχρι 8 βαθμούς της Κλίμακας του Moos και μέσο όρο $5,22 \pm 1,75$ χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0,103$).

Έλεγχος (Control)

Ο έλεγχος που αισθάνονται στην οικογένειά τους τα άτομα που προσφέρουν εθελοντική εργασία βρέθηκε από 0 μέχρι 7 βαθμούς της Κλίμακας του Moos και κατά μέσο όρο $4,34 \pm 1,76$ ενώ για τα άτομα που δεν έχουν ασχοληθεί ποτέ με τον εθελοντισμό βρέθηκε από 0 μέχρι 8 βαθμούς της κλίμακας του Moos και κατά μέσο όρο $4,57 \pm 1,69$ χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0,783$).

Πίνακας 9. Κατανομή, σύγκριση και συσχέτιση μεταξύ των εθελοντών και μη εθελοντών, ως προς τη διατήρηση του συστήματος (οργάνωση και έλεγχος).

Εθελοντισμός				
	Εθελοντές N(%)	Μη Εθελοντές N(%)	Σύνολο N(%)	Διαφορά
Σύνολο	63 (52,1)	58 (47,9)	121 (100,0)	
Οργάνωση (Organization)				
Ελαχίστη - μεγίστη	0-9	1-8	0-9	
Μέση τιμή ($\bar{x} \pm SD$)	5,78 \pm 1,93	5,22 \pm 1,75	5,51 \pm 1,86	t = 1,641 P = 0,103
Έλεγχος (Control)				
Ελαχίστη - μεγίστη	0-7	0-8	0-8	
Μέση τιμή ($\bar{x} \pm SD$)	4,65 \pm 1,55	4,57 \pm 1,69	4,61 \pm 1,62	t = 0,277 P = 0,783
X= μέση τιμή (Mean), SD=σταθερή απόκλιση (Standard deviation), t=T-Test.				

3.5.4. Συνολική βαθμολογία της Κλίμακας Οικογενειακού Περιβάλλοντος (Family Incongruence Score)

Τέλος, στη συνολική βαθμολογία της οικογένειας, όπως αυτή παρουσιάζεται στον πίνακα 10, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι ο μέσος όρος της συνολικής βαθμολογίας της κλίμακας του Οικογενειακού Περιβάλλοντος για τους εθελοντές ήταν $52,30 \pm 10,22$, με εύρος 21-71 ενώ για τα άτομα που δεν ασχολούνται με τον εθελοντισμό το εύρος κυμάνθηκε από 21-64 με μέσο όρο $49,76 \pm 9,99$ χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0,552$).

Πίνακας 10. Κατανομή, σύγκριση και συσχέτιση της συνολικής βαθμολογίας της οικογένειας μεταξύ των εθελοντών και μη εθελοντών.

Εθελοντισμός				
	Εθελοντές N(%)	Μη Εθελοντές N(%)	Σύνολο N(%)	Διαφορά
Σύνολο	63 (52,1)	58 (47,9)	121 (100,0)	

Σκορ οικογένειας (Family Incongruence Score)

Ελαχίστη - μεγίστη	21-71	21-64	21-71	
Μέση τιμή ($\bar{x} \pm SD$)	52,30 \pm 10,22	49,76 \pm 9,99	51,08 \pm 10,15	t = 1,382 P = 0,170

X= μέση τιμή (Mean), SD=σταθερή απόκλιση (Standard deviation), t=T-Test.

3.6 Συσχετίσεις ανά δύο μεταξύ των μεταβλητών

Κατά πρώτον, έγινε έλεγχος για την ύπαρξη συσχετίσεων των δημογραφικών δεδομένων με τα ερωτηματολόγια του αλτρουισμού, της ευτυχίας, του ναρκισσισμού και του οικογενειακού περιβάλλοντος στο σύνολο του δείγματος (πίνακας 11) και σε κάθε ομάδα χωριστά (πίνακες 12, 13) καθώς και των ερωτηματολογίων μεταξύ τους, τόσο για το σύνολο του δείγματος (πίνακας 14) όσο και για τις δύο ομάδες ξεχωριστά δηλαδή την ομάδα των εθελοντών (πίνακας 15) και την ομάδα των μη εθελοντών (πίνακας 16).

3.6.1 Συσχέτιση με το συντελεστή συσχέτισης r του Pearson του συνόλου του δείγματος

3.6.1.1 Συσχετίσεις των δημογραφικών δεδομένων με τα ερωτηματολόγια

- Συσχετίσεις της ηλικίας

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της ηλικίας και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 11, προέκυψε στατιστικά πάρα πολύ σημαντική ($P \leq 0,001$) συσχέτιση μεταξύ της ηλικίας και του ναρκισσισμού ($r = -0,313$ και $P = 0,000$). Στατιστικά πολύ σημαντική ($P < 0,01$) συσχέτιση προέκυψε ανάμεσα στην ηλικία και των παρακάτω μεταβλητών: συνοχή του FES ($r = 0,242$

και $P=0,007$) και προσανατολισμός για πολιτισμό και διανοήση του FES ($r.=0,245$ και $P=0,007$). Στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P<0,05$) παρατηρήθηκε μεταξύ της ηλικίας και του αλτρουισμού ($r.=0,219$ και $P=0,016$). Επίσης, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P<0,10$) προέκυψε μεταξύ της ηλικίας και των: οργάνωση του FES ($r.=0,170$ και $P=0,062$) και του συνολικού βαθμού του FES ($r.=0,153$ και $P=0,094$).

- **Συσχετίσεις του φύλου**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ του *φύλου* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 11, προέκυψε στατιστικά πάρα πολύ σημαντική ($P\leq 0,001$) συσχέτιση μεταξύ του φύλου και του ναρκισσισμού ($r.=-0,308$ και $P=0,001$). Στατιστικά πολύ σημαντική ($P<0,01$) συσχέτιση προέκυψε ανάμεσα στο φύλο και στον αλτρουισμό ($r.=0,240$ και $P=0,008$). Στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P<0,05$) παρατηρήθηκε μεταξύ του φύλου και της εκφραστικότητας του FES ($r.=-0,187$ και $P=0,040$). Επίσης, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P<0,10$) προέκυψε μεταξύ του φύλου και των: ευτυχία ($r.=-0,163$ και $P=0,074$), ανεξαρτησία του FES ($r.=-0,175$ και $P=0,055$) και προσανατολισμό για πολιτισμό και διανοήση του FES ($r.=0,154$ και $P=0,091$).

- **Συσχετίσεις της οικογενειακής κατάστασης**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της *οικογενειακής κατάστασης* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 11, προέκυψε στατιστικά πάρα πολύ σημαντική ($P\leq 0,001$) συσχέτιση μεταξύ της οικογενειακής κατάστασης και των: αλτρουισμός ($r.=0,293$ και $P=0,001$) και ναρκισσισμός ($r.=-0,341$ και $P=0,000$). Στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P<0,05$) παρατηρήθηκε μεταξύ της οικογενειακής κατάστασης και των: ευτυχία ($r.=-0,222$ και $P=0,014$) και συνοχή του FES ($r.=0,185$ και $P=0,042$). Επίσης, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P<0,10$) προέκυψε μεταξύ της οικογενειακής κατάστασης και των: προσανατολισμό για πολιτισμό και διανοήση του FES ($r.=0,162$ και $P=0,076$), προσανατολισμό για ενεργό ψυχαγωγία του FES ($r.=0,160$ και $P=0,080$) και συνολικός βαθμός του FES ($r.=0,158$ και $P=0,083$).

- **Συσχετίσεις των παιδιών και των αδελφών**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ των *παιδιών* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 11, προέκυψε στατιστικά πάρα πολύ σημαντική ($P \leq 0,001$) συσχέτιση μεταξύ των παιδιών και του ναρκισσισμού ($r = 0,352$ και $P = 0,000$). Στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P < 0,05$) παρατηρήθηκε μεταξύ των παιδιών και του προσανατολισμού για ενεργό ψυχαγωγία του FES ($r = -0,193$ και $P = 0,034$). Επίσης, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P < 0,10$), προέκυψε μεταξύ των παιδιών και του προσανατολισμού για πολιτισμό και διανοήση του FES ($r = -0,177$ και $P = 0,052$).

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ των *αδελφών* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 11, προέκυψε στατιστικά σημαντική ($P \leq 0,05$) συσχέτιση μεταξύ των αδελφών και των: ναρκισσισμός ($r = 0,195$ και $P = 0,033$) και έλεγχος στην οικογένεια ($r = 0,222$ και $P = 0,015$). Επίσης, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P < 0,10$) προέκυψε μεταξύ των αδελφών και του συνολικού βαθμού του FES ($r = 0,160$ και $P = 0,081$).

- **Συσχετίσεις του εκπαιδευτικού επιπέδου**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ του *εκπαιδευτικού επιπέδου* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 11, προέκυψε στατιστικά πολύ σημαντική ($P < 0,01$) συσχέτιση μεταξύ του εκπαιδευτικού επιπέδου και των: ευτυχία ($r = 0,280$ και $P = 0,002$) και προσανατολισμό για ενεργό ψυχαγωγία του FES ($r = 0,248$ και $P = 0,006$). Επίσης, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P < 0,10$) προέκυψε μεταξύ του εκπαιδευτικού επιπέδου και των: προσανατολισμός για επιτεύγματα του FES ($r = 0,248$ και $P = 0,006$) και προσανατολισμός για πολιτισμό και διανοήση του FES ($r = 0,178$ και $P = 0,051$).

- **Συσχετίσεις της επαγγελματικής κατάστασης**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της *επαγγελματικής κατάστασης* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 11, δεν προέκυψε καμία στατιστικά σημαντική ($P \leq 0,001$ ή $P < 0,01$ ή $P < 0,05$ ή $P < 0,10$) συσχέτιση μεταξύ της επαγγελματικής κατάστασης και των παραγόντων των ερωτηματολογίων.

- **Συσχετίσεις της οικονομικής κατάστασης**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της *οικονομικής κατάστασης* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 11, προέκυψε στατιστικά σημαντική ($P \leq 0,05$) συσχέτιση μεταξύ της οικονομικής κατάστασης και της εκφραστικότητας του FES ($r = 0,183$ και $P = 0,045$).

- **Συσχετίσεις της εξόδου με φίλους**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της *εξόδου με φίλους* και των άλλων μεταβλητών των ερωτηματολογίων, όπως φαίνεται και στον πίνακα 11, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P < 0,10$) προέκυψε μεταξύ της εξόδου με φίλους και των: ναρκισσισμός ($r = 0,160$ και $P = 0,079$), προσανατολισμός για πολιτισμό και διανοήση του FES ($r = -0,152$ και $P = 0,096$) και της οργάνωσης του FES ($r = -0,159$ και $P = 0,082$).

- **Συσχετίσεις της κοινωνικότητας**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της κοινωνικότητας και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 11, προέκυψε στατιστικά πάρα πολύ σημαντική ($P \leq 0,001$) συσχέτιση μεταξύ της κοινωνικότητας και των: σύγκρουση του FES ($r = 0,396$ και $P = 0,000$) και ανεξαρτησία του FES ($r = -0,334$ και $P = 0,000$). Στατιστικά πολύ σημαντική ($P < 0,01$) συσχέτιση προέκυψε μεταξύ της κοινωνικότητας και του προσανατολισμού για ενεργό ψυχαγωγία του FES ($r = -0,236$ και $P = 0,009$). Επίσης, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P < 0,10$) προέκυψε μεταξύ της κοινωνικότητας και της συνοχής του FES ($r = -0,170$ και $P = 0,063$).

3.6.1.2 Συσχετίσεις των παραγόντων των ερωτηματολογίων

- **Συσχετίσεις του Αλτρουισμού (AS)**

Από τον στατιστικό έλεγχο για την ύπαρξη συσχετίσεων μεταξύ της διάστασης *του αλτρουισμού* και κάθε μιας ξεχωριστά από τις άλλες μεταβλητές προέκυψε πάρα πολύ στατιστικά σημαντική ($P < 0,001$) συσχέτιση ανάμεσα στον αλτρουισμό και των: ναρκισσισμός ($r = -0,290$ και $P = 0,001$), προσανατολισμός για πολιτισμό

και διανόηση του FES ($r.=0,402$ και $P=0,000$), προσανατολισμός για ενεργό ψυχαγωγία του FES ($r.=0,292$ και $P=0,001$), θρησκευτική έμφαση του FES ($r.=0,382$ και $P=0,000$) και συνολικός βαθμός του FES ($r.=0,381$ και $P=0,000$).

Στατιστικά πολύ σημαντική ($P<0,01$), συσχέτιση προέκυψε μεταξύ του αλτρουισμού και του ελέγχου του FES ($r.=0,262$ και $P=0,004$). Επίσης, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P<0,05$) παρατηρήθηκε μεταξύ του αλτρουισμού και των: συνοχή του FES ($r.=0,180$ και $P=0,049$) και οργάνωση στην οικογένεια ($r.=0,187$ και $P=0,041$). Τέλος, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P<0,10$), προέκυψε μεταξύ του αλτρουισμού και της ανεξαρτησίας στην οικογένεια ($r.=0,153$ και $P=0,095$) (πίνακας 14).

- **Συσχετίσεις της υποκειμενικής ευτυχίας (SHS)**

Από τον στατιστικό έλεγχο για την ύπαρξη συσχετίσεων μεταξύ της υποκειμενικής *ευτυχίας* και κάθε μιας ξεχωριστά από τις άλλες μεταβλητές προέκυψε πάρα πολύ στατιστικά σημαντική ($P<0,001$) συσχέτιση ανάμεσα στην ευτυχία και των: εκφραστικότητα στην οικογένεια ($r.=0,352$ και $P=0,000$) και προσανατολισμός προς ενεργό ψυχαγωγία του FES ($r.=0,329$ και $P=0,000$). Στατιστικά πολύ σημαντική ($P<0,01$) συσχέτιση προέκυψε μεταξύ της ευτυχίας και των: συνοχή του FES ($r.=0,247$ και $P=0,006$), ανεξαρτησία στην οικογένεια ($r.=0,258$ και $P=0,004$) και συνολικός βαθμός του FES ($r.=0,261$ και $P=0,004$).

Επίσης, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P<0,05$) παρατηρήθηκε μεταξύ της ευτυχίας και του προσανατολισμού για πολιτισμό και διανόηση στην οικογένεια ($r.=0,225$ και $P=0,013$). Τέλος, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P<0,10$) προέκυψε μεταξύ της ευτυχίας και της σύγκρουσης στην οικογένεια ($r.= -0,164$ και $P=0,072$) (πίνακας 14).

- **Συσχετίσεις του ναρκισσισμού (NPI)**

Από τον στατιστικό έλεγχο για την ύπαρξη συσχετίσεων μεταξύ του *ναρκισσισμού* και κάθε μιας ξεχωριστά από τις άλλες μεταβλητές παρατηρήθηκε πολύ σημαντική ($P<0,01$), συσχέτιση μεταξύ του ναρκισσισμού και των: συνοχή του FES ($r.= -0,245$ και $P=0,007$), προσανατολισμός για πολιτισμό και διανόηση του FES ($r.= -0,249$ και $P=0,006$), ηθική και θρησκευτική έμφαση του FES ($r.= -0,244$ και $P=0,007$). Επίσης, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P<0,05$)

παρατηρήθηκε μεταξύ του ναρκισσισμού και της σύγκρουσης του FES ($r.=0,179$ και $P=0,049$). Τέλος, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P<0,10$) προέκυψε μεταξύ του ναρκισσισμού και του συνολικού βαθμού του FES ($r.=-0,166$ και $P=0,070$) (πίνακας 14).

- **Συσχετίσεις του οικογενειακού περιβάλλοντος (FES)**

Από τον στατιστικό έλεγχο για την ύπαρξη συσχετίσεων μεταξύ του συνολικού βαθμού του FES και κάθε μιας ξεχωριστά από τις άλλες μεταβλητές προέκυψε πάρα πολύ στατιστικά σημαντική ($P<0,001$) συσχέτιση ανάμεσα στο συνολικό βαθμό του FES και στον αλτρουισμό ($r.=0,381$ και $P=0,000$). Επίσης, παρατηρήθηκε πολύ σημαντική ($P<0,01$), συσχέτιση μεταξύ του συνολικού βαθμού του FES και της υποκειμενικής ευτυχίας ($r.=0,261$ και $P=0,004$). Τέλος, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P<0,10$), προέκυψε μεταξύ του συνολικού βαθμού του FES και του ναρκισσισμού ($r.=-0,166$ και $P=0,070$) (πίνακας 14).

3.6.2 Συσχέτιση με το συντελεστή συσχέτισης r του Pearson της ομάδας των εθελοντών

3.6.2.1 Συσχετίσεις των δημογραφικών δεδομένων με τα ερωτηματολόγια

- **Συσχετίσεις της ηλικίας**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της ηλικίας και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 12, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P<0,05$) παρατηρήθηκε μεταξύ της ηλικίας και των μεταβλητών: αλτρουισμός ($r.=0,283$ και $P=0,026$), ναρκισσισμός ($r.=-0,273$ και $P=0,030$), συνοχή του FES ($r.=0,153$ και $P=0,094$), προσανατολισμός για πολιτισμό και διανοήση του FES ($r.=0,285$ και $P=0,033$) και οργάνωση του FES ($r.=0,284$ και $P=0,024$). Επίσης, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P<0,10$) παρατηρήθηκε μεταξύ της ηλικίας και των: έλεγχος του FES ($r.=0,235$ και $P=0,064$) και συνολικός βαθμός του FES ($r.=0,246$ και $P=0,052$).

- **Συσχετίσεις του φύλου**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ του *φύλου* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 12, προέκυψε στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P < 0,10$), συσχέτιση μεταξύ του φύλου και της συνοχής του FES ($r = 0,243$ και $P = 0,055$).

- **Συσχετίσεις της οικογενειακής κατάστασης**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της *οικογενειακής κατάστασης* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 12, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P < 0,05$) παρατηρήθηκε μεταξύ της οικογενειακής κατάστασης και των: νρκισσισμός ($r = -0,286$ και $P = 0,023$) και έλεγχος του FES ($r = 0,290$ και $P = 0,021$). Επίσης, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P < 0,10$) προέκυψε μεταξύ της οικογενειακής κατάστασης και των: ευτυχία ($r = -0,218$ και $P = 0,087$) και συνολικός βαθμός του FES ($r = 0,222$ και $P = 0,080$).

- **Συσχετίσεις των παιδιών και των αδελφών**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ των *παιδιών* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 12, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P < 0,05$) παρατηρήθηκε μεταξύ των παιδιών και των: νρκισσισμός ($r = 0,311$ και $P = 0,013$) και προσανατολισμός προς ενεργό ψυχαγωγία του FES ($r = -0,259$ και $P = 0,041$). Επίσης, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P < 0,10$) προέκυψε μεταξύ των παιδιών και των: σύγκρουση του FES ($r = 0,231$ και $P = 0,069$) και προσανατολισμός για πολιτισμό και διανόηση του FES ($r = -0,212$ και $P = 0,095$).

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ των *αδελφών* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 12, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P < 0,10$) προέκυψε μεταξύ των αδελφών και της σύγκρουσης του FES ($r = 0,222$ και $P = 0,084$).

- **Συσχετίσεις του εκπαιδευτικού επιπέδου**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ του *εκπαιδευτικού επιπέδου* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 12, στατιστικά

σημαντική συσχέτιση ($P < 0,05$) προέκυψε μεταξύ του εκπαιδευτικού επιπέδου και της υποκειμενικής ευτυχίας ($r = 0,276$ και $P = 0,028$). Επίσης, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P < 0,10$) παρατηρήθηκε μεταξύ του εκπαιδευτικού επιπέδου και των: προσανατολισμός για πολιτισμό και διανόηση του FES ($r = 0,227$ και $P = 0,073$). προσανατολισμός προς ενεργό ψυχαγωγία του FES ($r = 0,212$ και $P = 0,095$).

- **Συσχετίσεις της επαγγελματικής κατάστασης**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της *επαγγελματικής κατάστασης* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 12, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P < 0,05$) προέκυψε μεταξύ της επαγγελματικής κατάστασης και της συνοχής του FES ($r = 0,273$ και $P = 0,031$).

- **Συσχετίσεις της οικονομικής κατάστασης**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της *οικονομικής κατάστασης* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 12, προέκυψε στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P < 0,10$) συσχέτιση μεταξύ της οικονομικής κατάστασης και των: εκφραστικότητα του FES ($r = 0,246$ και $P = 0,054$), προσανατολισμό για πολιτισμό και διανόηση του FES ($r = 0,213$ και $P = 0,096$) και οργάνωση του FES ($r = 0,213$ και $P = 0,096$).

- **Συσχετίσεις της εξόδου με φίλους**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της *εξόδου με φίλους* και των άλλων μεταβλητών των ερωτηματολογίων, όπως φαίνεται και στον πίνακα 12, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P < 0,10$) προέκυψε μεταξύ της εξόδου με φίλους και των: προσανατολισμός για πολιτισμό και διανόηση του FES ($r = -0,240$ και $P = 0,058$) και της οργάνωσης του FES ($r = -0,222$ και $P = 0,081$).

- **Συσχετίσεις της κοινωνικότητας**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της *κοινωνικότητας* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 12, προέκυψε στατιστικά πάρα πολύ σημαντική ($P \leq 0,001$) συσχέτιση μεταξύ της κοινωνικότητας και της σύγκρουσης του FES ($r = 0,523$ και $P = 0,000$).

Στατιστικά πολύ σημαντική ($P < 0,01$) συσχέτιση προέκυψε μεταξύ της κοινωνικότητας και των: ανεξαρτησία του FES ($r = -0,332$ και $P = 0,008$) και προσανατολισμός για επιτεύγματα του FES ($r = -0,358$ και $P = 0,004$). Επίσης, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P < 0,05$) προέκυψε μεταξύ της κοινωνικότητας και των: συνοχή του FES ($r = -0,254$ και $P = 0,047$), ηθική και θρησκευτική έμφαση του FES ($r = -0,272$ και $P = 0,033$) και συνολικός βαθμός του FES ($r = -0,295$ και $P = 0,020$).

Τέλος, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P < 0,10$) προέκυψε μεταξύ της κοινωνικότητας και των: προσανατολισμός για πολιτισμό και διανοήση του FES ($r = -0,244$ και $P = 0,055$) και οργάνωσης του FES ($r = -0,241$ και $P = 0,060$).

3.6.2.2 Συσχετίσεις των παραγόντων των ερωτηματολογίων

- **Συσχετίσεις του Αλτρουισμού (AS)**

Από τον στατιστικό έλεγχο για την ύπαρξη συσχετίσεων μεταξύ της διάστασης του αλτρουισμού και κάθε μιας ξεχωριστά από τις άλλες μεταβλητές προέκυψε πάρα πολύ στατιστικά σημαντική ($P < 0,001$) συσχέτιση ανάμεσα στον αλτρουισμό και των: προσανατολισμός για πολιτισμό και διανοήση του FES ($r = 0,403$ και $P = 0,001$), θρησκευτική έμφαση του FES ($r = 0,410$ και $P = 0,001$) και συνολικός βαθμός του FES ($r = 0,468$ και $P = 0,000$).

Στατιστικά πολύ σημαντική ($P < 0,01$) συσχέτιση προέκυψε μεταξύ του αλτρουισμού και των: νρκισσισμός ($r = -0,367$ και $P = 0,003$), προσανατολισμός για ενεργό ψυχαγωγία του FES ($r = 0,332$ και $P = 0,008$) και έλεγχος του FES ($r = 0,357$ και $P = 0,004$). Επίσης, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P < 0,05$) παρατηρήθηκε μεταξύ του αλτρουισμού και των: συνοχή του FES ($r = 0,317$ και $P = 0,012$), εκφραστικότητα στην οικογένεια ($r = 0,252$ και $P = 0,048$) και οργάνωση στην οικογένεια ($r = 0,307$ και $P = 0,015$). Τέλος, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P < 0,10$) προέκυψε μεταξύ του αλτρουισμού και της ανεξαρτησίας στην οικογένεια ($r = 0,239$ και $P = 0,062$) (πίνακας 15).

- **Συσχετίσεις της υποκειμενικής ευτυχίας (SHS)**

Από τον στατιστικό έλεγχο για την ύπαρξη συσχετίσεων μεταξύ της υποκειμενικής ευτυχίας και κάθε μιας ξεχωριστά από τις άλλες μεταβλητές, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P < 0,05$) παρατηρήθηκε μεταξύ της ευτυχίας και

των: εκφραστικότητα του FES ($r.=0,292$ και $P=0,020$) και προσανατολισμός για ενεργό ψυχαγωγία ($r.=0,295$ και $P=0,019$).

Τέλος, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P<0,10$) προέκυψε μεταξύ της ευτυχίας και των: ανεξαρτησία του FES ($r.=0,255$ και $P=0,077$), προσανατολισμός για πολιτισμό και διανόηση στην οικογένεια ($r.=0,246$ και $P=0,052$) και συνολικός βαθμός του FES ($r.=0,223$ και $P=0,078$) (πίνακας 15).

- **Συσχετίσεις του ναρκισσισμού (NPI)**

Από τον στατιστικό έλεγχο για την ύπαρξη συσχετίσεων μεταξύ του *ναρκισσισμού* και κάθε μιας ξεχωριστά από τις άλλες μεταβλητές παρατηρήθηκε πολύ σημαντική ($P<0,01$), συσχέτιση μεταξύ του ναρκισσισμού και της συνοχής του FES ($r.=-0,356$ και $P=0,004$).

Επίσης, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P<0,05$) παρατηρήθηκε μεταξύ του ναρκισσισμού και της σύγκρουσης του FES ($r.=0,258$ και $P=0,041$). Τέλος, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P<0,10$) προέκυψε μεταξύ του ναρκισσισμού και του συνολικού βαθμού του FES ($r.=-0,231$ και $P=0,078$) (πίνακας 15).

- **Συσχετίσεις του οικογενειακού περιβάλλοντος (FES)**

Από τον στατιστικό έλεγχο για την ύπαρξη συσχετίσεων μεταξύ του *συνολικού βαθμού του FES* και κάθε μιας ξεχωριστά από τις άλλες μεταβλητές προέκυψε πάρα πολύ στατιστικά σημαντική ($P<0,001$) συσχέτιση ανάμεσα στο συνολικό βαθμό του FES και στον αλτρουισμό ($r.=0,468$ και $P=0,000$). Επίσης, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P<0,10$) προέκυψε μεταξύ του συνολικού βαθμού του FES και των: ναρκισσισμός ($r.=-0,231$ και $P=0,069$) και ευτυχία ($r.=0,223$ και $P=0,078$) (πίνακας 15).

3.6.3 Συσχέτιση με το συντελεστή συσχέτισης r του Pearson της ομάδας των μη- εθελοντών

3.6.3.1 Συσχετίσεις των δημογραφικών δεδομένων με τα ερωτηματολόγια

- **Συσχετίσεις της ηλικίας**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της *ηλικίας* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 13, πάρα πολύ στατιστικά σημαντική ($P<0,001$) συσχέτιση παρατηρήθηκε μεταξύ της ηλικίας και των: ηθική και θρησκευτική έμφαση του FES ($r=-0,448$ και $P=0,000$) και έλεγχος του FES ($r=-0,461$ και $P=0,000$). Στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P<0,05$) προέκυψε μεταξύ της ηλικίας και των: αλτρουισμός ($r=-0,322$ και $P=0,014$), ναρκισσισμός ($r=-0,261$ και $P=0,048$) και οργάνωση του FES ($r=-0,295$ και $P=0,024$). Επίσης, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P<0,10$) παρατηρήθηκε μεταξύ της ηλικίας και του προσανατολισμού προς επιτεύγματα του FES ($r=-0,252$ και $P=0,024$).

- **Συσχετίσεις του φύλου**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ του *φύλου* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 13, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P<0,05$) παρατηρήθηκε μεταξύ της ηλικίας και των: ναρκισσισμός ($r=-0,295$ και $P=0,024$) και ανεξαρτησία του FES ($r=-0,263$ και $P=0,046$). Επίσης, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P<0,10$) συσχέτιση προέκυψε μεταξύ του φύλου και των: ευτυχία ($r=0,250$ και $P=0,058$) και εκφραστικότητα του FES ($r=-0,239$ και $P=0,071$).

- **Συσχετίσεις της οικογενειακής κατάστασης**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της *οικογενειακής κατάστασης* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 13, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P<0,05$) παρατηρήθηκε μεταξύ της οικογενειακής κατάστασης και του ναρκισσισμού ($r=-0,320$ και $P=0,014$). Επίσης, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P<0,10$) προέκυψε μεταξύ της οικογενειακής κατάστασης και των: προσανατολισμό προς ενεργό ψυχαγωγία του FES ($r=0,244$

και $P=0,065$) και ηθική και θρησκευτική έμφαση του FES ($r.=-0,249$ και $P=0,060$).

- **Συσχετίσεις των παιδιών και των αδελφών**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ των *παιδιών* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 13, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P<0,05$) παρατηρήθηκε μεταξύ των παιδιών και των: ναρκισσισμός ($r.=0,333$ και $P=0,011$) και ηθική και θρησκευτική έμφαση του FES ($r.=0,306$ και $P=0,019$).

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ των *αδελφών* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 13, πολύ σημαντική ($P<0,01$) συσχέτιση παρατηρήθηκε μεταξύ των αδελφών και των: ναρκισσισμός ($r.=0,354$ και $P=0,006$) και έλεγχος του FES ($r.=0,371$ και $P=0,004$). Επίσης, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P<0,05$) προέκυψε ανάμεσα στα αδέλφια και την οργάνωση του FES ($r.=0,313$ και $P=0,017$). Τέλος, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P<0,10$), προέκυψε μεταξύ των αδελφών και του προσανατολισμού προς επιτεύγματα του FES ($r.=0,224$ και $P=0,065$).

- **Συσχετίσεις του εκπαιδευτικού επιπέδου**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ του *εκπαιδευτικού επιπέδου* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 13, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P<0,05$) προέκυψε μεταξύ του εκπαιδευτικού επιπέδου και των: ευτυχία ($r.=0,280$ και $P=0,033$) και προσανατολισμός για πολιτισμό και διανοήση ($r.=0,316$ και $P=0,016$). Επίσης, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P<0,10$) παρατηρήθηκε μεταξύ του εκπαιδευτικού επιπέδου και των: προσανατολισμός προς επιτεύγματα του FES ($r.=-0,226$ και $P=0,088$) και οργάνωση του FES ($r.=-0,236$ και $P=0,074$).

- **Συσχετίσεις της επαγγελματικής κατάστασης**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της *επαγγελματικής κατάστασης* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 13, πάρα πολύ στατιστικά σημαντική ($P<0,001$) συσχέτιση παρατηρήθηκε μεταξύ της επαγγελματικής κατάστασης και του ναρκισσισμού ($r.=-0,429$ και $P=0,001$).

Επίσης, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P < 0,10$) συσχέτιση προέκυψε μεταξύ της επαγγελματικής κατάστασης και του ελέγχου του FES ($r. = -0,220$ και $P = 0,097$).

- **Συσχετίσεις της οικονομικής κατάστασης**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της *οικονομικής κατάστασης* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 13, πολύ σημαντική ($P < 0,01$) συσχέτιση παρατηρήθηκε μεταξύ της οικονομικής κατάστασης και της ηθικής και θρησκευτικής έμφασης του FES ($r. = -0,394$ και $P = 0,002$). Επίσης, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P < 0,05$) προέκυψε μεταξύ της οικονομικής κατάστασης και των: προσανατολισμός προς επιτεύγματα του FES ($r. = -0,305$ και $P = 0,020$) και έλεγχος του FES ($r. = -0,280$ και $P = 0,033$).

- **Συσχετίσεις της εξόδου με φίλους**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της *εξόδου με φίλους* και των άλλων μεταβλητών των ερωτηματολογίων, όπως φαίνεται και στον πίνακα 13, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P < 0,05$) προέκυψε μεταξύ της εξόδου με φίλους και του ναρκισσισμού ($r. = -0,298$ και $P = 0,023$). Στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P < 0,10$), παρατηρήθηκε, τέλος, μεταξύ της εξόδου με φίλους και των: ανεξαρτησία του FES ($r. = 0,243$ και $P = 0,066$), προσανατολισμός προς επιτεύγματα του FES ($r. = 0,222$ και $P = 0,095$) και προσανατολισμός προς ενεργό ψυχαγωγία του FES ($r. = 0,229$ και $P = 0,083$).

- **Συσχετίσεις της κοινωνικότητας**

Από τον έλεγχο για την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της *κοινωνικότητας* και των άλλων μεταβλητών, όπως φαίνεται και στον πίνακα 13, παρατηρήθηκε στατιστικά πολύ σημαντική ($P < 0,01$) συσχέτιση μεταξύ της κοινωνικότητας και της ανεξαρτησίας του FES ($r. = -0,342$ και $P = 0,009$). Στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P < 0,05$) προέκυψε μεταξύ της κοινωνικότητας και της σύγκρουσης του FES ($r. = 0,264$ και $P = 0,046$). Τέλος, στατιστικά ενδεικτικά σημαντική ($P < 0,10$), παρατηρήθηκε μεταξύ της κοινωνικότητας και του προσανατολισμού για πολιτισμό και διάνοηση του FES ($r. = 0,240$ και $P = 0,069$).

3.6.3.2 Συσχετίσεις των παραγόντων των ερωτηματολογίων

- **Συσχετίσεις του Αλτρουισμού (AS)**

Από τον στατιστικό έλεγχο για την ύπαρξη συσχετίσεων μεταξύ της διάστασης του αλτρουισμού και κάθε μιας ξεχωριστά από τις άλλες μεταβλητές προέκυψε πολύ σημαντική ($P < 0,01$) συσχέτιση μεταξύ του αλτρουισμού και του προσανατολισμού για πολιτισμό και διανοήση του FES ($r = 0,366$ και $P = 0,005$). Επίσης, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P < 0,05$) παρατηρήθηκε μεταξύ του αλτρουισμού και των: προσανατολισμός για ενεργό ψυχαγωγία του FES ($r = 0,273$ και $P = 0,038$), ηθική και θρησκευτική έμφαση στην οικογένεια ($r = 0,289$ και $P = 0,028$) και συνολικός βαθμός του FES ($r = 0,276$ και $P = 0,036$) (πίνακας 16).

- **Συσχετίσεις της υποκειμενικής ευτυχίας (SHS)**

Από τον στατιστικό έλεγχο για την ύπαρξη συσχετίσεων μεταξύ της υποκειμενικής ευτυχίας και κάθε μιας ξεχωριστά από τις άλλες μεταβλητές προέκυψε πάρα πολύ στατιστικά σημαντική ($P < 0,001$) συσχέτιση ανάμεσα στην ευτυχία και της εκφραστικότητας στην οικογένεια ($r = 0,433$ και $P = 0,001$).

Στατιστικά πολύ σημαντική ($P < 0,01$), συσχέτιση προέκυψε μεταξύ της ευτυχίας και των: προσανατολισμός προς ενεργό ψυχαγωγία του FES ($r = 0,386$ και $P = 0,003$) και συνολικός βαθμός του FES ($r = 0,340$ και $P = 0,009$).

Επίσης, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P < 0,05$) παρατηρήθηκε μεταξύ της ευτυχίας και των: συνοχή του FES ($r = 0,338$ και $P = 0,010$) και ανεξαρτησία στην οικογένεια ($r = 0,306$ και $P = 0,019$) (πίνακας 16).

- **Συσχετίσεις του ναρκισσισμού (NPI)**

Από τον στατιστικό έλεγχο για την ύπαρξη συσχετίσεων μεταξύ του ναρκισσισμού και κάθε μιας ξεχωριστά από τις άλλες μεταβλητές, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P < 0,05$) παρατηρήθηκε μεταξύ του ναρκισσισμού και του προσανατολισμού για πολιτισμό και διανοήση του FES ($r = -0,277$ και $P = 0,035$) (πίνακας 16).

- **Συσχετίσεις του οικογενειακού περιβάλλοντος (FES)**

Από τον στατιστικό έλεγχο για την ύπαρξη συσχετίσεων μεταξύ του συνολικού βαθμού του FES και κάθε μιας ξεχωριστά από τις άλλες μεταβλητές, παρατηρήθηκε πολύ σημαντική ($P < 0,01$) συσχέτιση μεταξύ του συνολικού βαθμού του FES και της υποκειμενικής ευτυχίας ($r = 0,340$ και $P = 0,009$). Επίσης, στατιστικά σημαντική συσχέτιση ($P < 0,05$) προέκυψε μεταξύ του συνολικού βαθμού του FES και του αλτρουισμού ($r = 0,276$ και $P = 0,036$) (πίνακας 16).

Πίνακας 11 Συσχέτιση ανά δύο των δημογραφικών δεδομένων με τα ερωτηματολόγια, που εξετάστηκαν με το παραμετρικό συντελεστή συσχέτισης r του Pearson, στο σύνολο των 121 ατόμων

ΣΥΝΟΛΟ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ (N=121)					
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ	ALTRUISM	SHS	NPI	MRE-FES	TOTAL- FES
ΗΛΙΚΙΑ	,219*	-,121	-,313***	,079	153ms
ΦΥΛΟ	,240**	-,163ms	-,308***	,133	,010
ΟΙΚ. ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	,293***	-222*	-341***	,110	,158
ΠΑΙΔΙΑ	-,084	,095	,352***	,104	-,021
ΑΔΕΛΦΙΑ	,075	,036	,195*	-,053	160ms
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	-,020	,280**	,145	-,169ms	,057
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	-,059	,021	-,058	-,030	,040
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	-,029	126	143	-,128	,046
ΕΞΟΔΟΣ ΜΕ ΦΙΛΟΥΣ	-,040	,147	,160ms	-,073	-,017
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΑΤΟΜΟ	-,020	-,094	-,107	-,104	-,131

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

*** $p \leq 0,001$

^{MS} (Mat.b.ginally significant) ($0,05 < P < 0,10$)

Πίνακας 12 Συσχέτιση ανά δύο των δημογραφικών δεδομένων με τα ερωτηματολόγια, που εξετάστηκαν με το παραμετρικό συντελεστή συσχέτισης r του Pearson, στην ομάδα των εθελοντών

ΕΘΕΛΟΝΤΕΣ (N=63)					
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ	ALTRUISM	SHS	NPI	MRE- FES	TOTAL- FES
ΗΛΙΚΙΑ	,283*	-,122	-,273*	,168	,246ms
ΦΥΛΟ	,132	-,035	-,129	-,161	,059
ΟΙΚ. ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	,210	-,218ms	-,286*	,222ms	,143
ΠΑΙΔΙΑ	-,070	,006	,311*	,025	-,077
ΑΔΕΛΦΙΑ	,137	,076	,025	,088	,113
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	,022	,276*	,132	-,184	,061
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	,004	,036	,009	,074	,142
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	,071	,139	,107	,031	,195
ΕΞΟΔΟΣ ΜΕ ΦΙΛΟΥΣ	-,086	,118	-,019	,008	-,148
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΑΤΟΜΟ	-,136	-,177	-,080	-272*	-,295*

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

*** $p \leq 0,001$

^{MS} (Mat.b.ginally significant) ($0,05 < P < 0,10$)

Πίνακας 13 Συσχέτιση ανά δύο των δημογραφικών δεδομένων με τα ερωτηματολόγια, που εξετάστηκαν με το παραμετρικό συντελεστή συσχέτισης r του Pearson, στην ομάδα των ΜΗ- εθελοντών

ΜΗ ΕΘΕΛΟΝΤΕΣ (N=58)					
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ	ALTRUISM	SHS	NPI	MRE- FES	TOTAL- FES
ΗΛΙΚΙΑ	-,322*	-,069	-,261*	-448***	-,198
ΦΥΛΟ	,148	-,250ms	-,295*	168	-,085
ΟΙΚ. ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	,184	-,216	-,320*	-,249ms	,087
ΠΑΙΔΙΑ	,052	,197	,333*	,306**	,109
ΑΔΕΛΦΙΑ	,012	-,017	,354**	-,218	,212
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	,096	,280*	,070	-,071	,123
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	,058	-,092	-,429***	-,128	-,102
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	-,178	,103	,213	-,394**	-,199
ΕΞΟΔΟΣ ΜΕ ΦΙΛΟΥΣ	,027	,182	,298*	-,145	,151
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΑΤΟΜΟ	,076	,023	-,130	,065	,051

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

*** $p \leq 0,001$

^{ms} (Mat.b.ginally significant) ($0,05 < P < 0,10$)

Πίνακας 14 Συσχέτιση ανά δύο ανά δύο των ερωτηματολογίων που εξετάστηκαν με το παραμετρικό συντελεστή συσχέτισης r του Pearson, στο σύνολο των 121 ατόμων

ΣΥΝΟΛΟ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ (N=121)					
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ	ALTRUISM	SHS	NPI	MRE-FES	TOTAL L- FES
ALTRUISM	1				
SHS	,043	1			
NPI	-,290***	,137	1		
MRE-FES	,382***	,083	-,244**	1	
FES- TOTAL	,381***	,261**	-,166ms	,540***	1

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

*** $p \leq 0,001$

^{ms} (Mat.b.ginally significant) ($0,05 < P < 0,10$)

Πίνακας 15 Συσχέτιση ανά δύο των ερωτηματολογίων που εξετάστηκαν με το παραμετρικό συντελεστή συσχέτισης r του Pearson, στην ομάδα των εθελοντών

ΕΘΕΛΟΝΤΕΣ (N=63)					
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ	ALTRUISM	SHS	NPI	MRE-FES	TOTAL-FES
ALTRUISM	1				
SHS	,123	1			
NPI	-,367**	,055	1		
MRE-FES	,410***	,088	-,201	1	
FES- TOTAL	,468***	,223ms	-,231ms	,639***	1

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

*** $p \leq 0,001$

^{MS} (Mat.b.ginally significant) ($0,05 < P < 0,10$)

Πίνακας 16 Συσχέτιση ανά δύο των ερωτηματολογίων που εξετάστηκαν με το παραμετρικό συντελεστή συσχέτισης r του Pearson, στην ομάδα των ΜΗ- εθελοντών

ΜΗ- ΕΘΕΛΟΝΤΕΣ (N=58)					
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ	ALTRUISM	SHS	NPI	MRE- FES	TOTAL- FES
ALTRUISM	1				
SHS	,009	1			
NPI	-,149	,206	1		
MRE-FES	,289*	,111	-,218	1	
FES- TOTAL	,276*	,340**	-,077	,414***	1

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

*** $p \leq 0,001$

^{MS} (Mat.b.ginally significant) ($0,05 < P < 0,10$)

4. Συζήτηση

Πριν σχολιάσουμε τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης και τα σχετίσουμε με αποτελέσματα παρόμοιων μελετών, θεωρούμε σημαντικό να σημειώσουμε: α) ποιοι είναι οι περιορισμοί της, και β) σε τι δεν απαντάει η συγκεκριμένη μελέτη.

4.1. Οριοθετήσεις

Στην παρούσα ερευνητική προσπάθεια, εξετάστηκαν αποκλειστικά άτομα ηλικίας από 20-78 ετών τα οποία χωρίστηκαν σε δυο ομάδες με βάση την προσφορά εθελοντικών νοσηλευτικών υπηρεσιών. Η πρώτη ομάδα αποτελούνταν από 63 εθελοντές (ποσοστό 52,1%), μη πτυχιούχους νοσηλευτές, ενώ η δεύτερη ομάδα, αυτή των μη- εθελοντών, αποτελούνταν από 58 άτομα (ποσοστό 49,7%) επαγγελματίες υγείας. Η κυρία πηγή άντλησης των εξεταζόμενων εθελοντών ήταν η Μη Κυβερνητική Οργάνωση του Ερυθρού Σταυρού, γεγονός που μας περιορίζει στην γενίκευση των αποτελεσμάτων και σε άλλες μορφές εθελοντικών οργανώσεων.

Για τα αποτελέσματα που προέκυψαν συνολικά από τη στατιστική ανάλυση και την ερμηνεία τους οφείλουμε να διατυπώσουμε ορισμένες επιφυλάξεις που αφορούν στην πιθανή διαπλοκή του τύπου αίτιο - αιτιατό μεταξύ του εθελοντισμού και των ψυχολογικών μεταβλητών που μελετήθηκαν στην παρούσα μελέτη. Παρόλο, που οι δυο ομάδες ήταν σχεδόν ισοπληθείς, υπήρχαν μεγάλες διαφορές όσον αφορά στα κοινωνικό-δημογραφικά τους χαρακτηριστικά, συνιστώντας ανομοιογενείς κατά κάποιο τρόπο τις ομάδες στην σύγκριση τους. Μια τέτοια προσπάθεια για την ανακάλυψη συγκεκριμένων παραγόντων, οι οποίοι παίζουν καθοριστικό ρόλο στην εκδήλωση εθελοντικής προσφοράς, θα προσέκρουε σε αρκετά μεθοδολογικά σημεία. Για να οριστούν με σαφήνεια τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των εθελοντών θα απαιτείτο απόλυτα εξισωμένες ομάδες ώστε να αποφανθούμε για αιτιότητα.

Σε καμία περίπτωση, λοιπόν, δεν μπορούμε να οδηγηθούμε στη διατύπωση μιας γραμμικής αιτιολογικής υπόθεσης που να υποστηρίζει ότι ο αλτρουισμός, η ευτυχία, ο ναρκισσισμός και η θρησκευτικότητα στο οικογενειακό περιβάλλον είναι η αιτία εθελοντισμού ή το αντίστροφο. Ωστόσο, από τα αποτελέσματα βγαίνουν κάποια συμπεράσματα για τις διαφορές των εθελοντών και μη εθελοντών στα ανωτέρω ψυχολογικά χαρακτηριστικά, τα οποία χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης μέσω πολύ-παραγοντικών στατιστικών μοντέλων επεξεργασίας πολυπληθέστερων δειγμάτων, συμπεριλαμβανομένων και άλλων εθελοντικών οργανώσεων.

4.2 Η διάσταση του αλτρουισμού στους εθελοντές και μη εθελοντές (AS)

Η μέση τιμή του αλτρουισμού (AS) για την ομάδα των εθελοντών και μη εθελοντών ήταν αντίστοιχα, $29,02 \pm 4,90$ και $25,38 \pm 5,80$. Τα αποτελέσματα αυτά στηρίζουν την αρχική μας υπόθεση ότι οι εθελοντές θα παρουσίαζαν υψηλά επίπεδα αλτρουισμού και υψηλότερα σε σχέση με τους μη εθελοντές. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι η μέση τιμή του αλτρουισμού ήταν κατά 3,7 μονάδες μεγαλύτερη από τη μέση τιμή των μη εθελοντών, με στατιστικά πάρα πολύ σημαντική διαφορά στα επίπεδα της διάστασης του αλτρουισμού μεταξύ των δύο ομάδων κατά τη σύγκριση των μέσων τιμών με το T-Test ($P=0,000$). Η διαφορά αυτή στον αλτρουισμό μεταξύ των δύο ομάδων διαπιστώθηκε τόσο κατά τη σύγκριση των κατανομών με το Fisher Exact Test ($P=0,006$), κατά τη σύμπτυξη των κατανομών των απαντήσεων των συμμετεχόντων σε τρεις κλάσεις.

Από τα αποτελέσματά της παρούσας μελέτης, αναδεικνύονται τα υψηλά επίπεδα του αλτρουισμού, όπως μετράται με την υποκλίμακα του Αλτρουισμού, από το ερωτηματολόγιο της Αποδοχής της Πρόνοιας (των, Ahmed & Jackson, 1979) των ατόμων που ασχολούνται με τον εθελοντισμό στην παροχή νοσηλευτικών υπηρεσιών. Ο αλτρουισμός είναι άμεσα συνδεδεμένος με την εθελοντική συμπεριφορά, καθόσον συνάδει με την εξελικτική θεωρία καθώς και με την τάση να βοηθάμε τους άλλους μέσω τις προσαρμοστικής αξίας συμβάλλοντας στην επιβίωση των γονιδίων μας ιδιαίτερα όταν οι άλλοι είναι πιθανό να μας ανταποδώσουν τη βοήθεια στο μέλλον (Bierhoff, 2007). Το ανωτέρω εύρημα, λοιπόν, είναι σύμφωνο με αποτελέσματα προηγούμενων μελετών, οι οποίες συνδέουν με αλτρουιστικά κίνητρα (Σωτηρόπουλος, 2004; Einolf, 2009).

4.3 Η Υποκειμενική ευτυχία στους εθελοντές και μη εθελοντές (SHS)

Η μέση τιμή της υποκειμενικής ευτυχίας (SHS) για την ομάδα των ατόμων που ασχολούνται με τον εθελοντισμό και των ατόμων που δεν ασχολούνται ήταν αντίστοιχα, $17,76 \pm 3,80$ και $18,17 \pm 3,06$. Η μέση φυσιολογική τιμή της υποκειμενικής ευτυχίας στον ελληνικό πληθυσμό είναι $17,85 \pm 4,98$ (Lyrakos, Dragioti & Kostopanagiotoy, 2010). Τα αποτελέσματα αυτά δεν στηρίζουν την αρχική μας υπόθεση ότι οι εθελοντές θα παρουσίαζαν υψηλά ευτυχίας και υψηλότερα σε σχέση με τους μη εθελοντές. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι η μέση τιμή της ευτυχίας στην ομάδα των εθελοντών ήταν περίπου κατά 0,10

μονάδες μικρότερη από τη μέση φυσιολογική τιμή στην Ελλάδα καθώς και περίπου κατά 0,5 μονάδες μικρότερη από τη μέση τιμή της ομάδας των μη εθελοντών, στην οποία η αντίστοιχη μέση τιμή κυμαινόταν 1 (περίπου) μονάδα παραπάνω από τα φυσιολογικά επίπεδα, χωρίς σημαντική διαφορά στα επίπεδα της ευτυχίας μεταξύ των δύο ομάδων κατά τη σύγκριση των μέσων τιμών με το T-Test ($P=0,517$). Η διαφορά στα επίπεδα της ευτυχίας μεταξύ των δύο ομάδων δεν διαπιστώθηκε ούτε κατά τη σύγκριση των κατανομών με το Fisher Exact Test ($P=0,542$) με τη σύμπτυξη των κατανομών σε τρεις κλάσεις.

Από τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης δεν αναδεικνύονται τα υψηλά επίπεδα υποκειμενικής ευτυχίας, όπως αυτή μετράται με το ερωτηματολόγιο της υποκειμενικής ευτυχίας των Lyubomirsky & Lepper (1999), στους εθελοντές. Το ανωτέρω εύρημα, λοιπόν, δεν είναι σύμφωνο με αποτελέσματα προηγούμενων ποιοτικών μελετών, οι οποίες η θεωρούν ότι η αξία του εθελοντή έγκειται στην προϋπόθεση της συμμετοχής του ατόμου στα κοινά (Βουτσάκη, 2004) και απολαμβάνει ένα ψυχολογικό όφελος καθώς μπορεί να αποκτήσει αυτό-εκτίμηση, να έχει περισσότερη ενέργεια, χαμηλότερη πιθανότητα προσβολής από κατάθλιψη και περισσότερη αντίσταση στο γήρας, καταστάσεις που συνάδουν με μια ευτυχισμένη και ολοκληρωμένη ζωή (Bierhoff, 2007; Starnes & Wymer 2001; Gidron, 1983; Cacioppo & Gardner 1993). Φαίνεται, πως η ευτυχία είναι ένα φαινόμενο που συνδέεται με μεγάλη πληθώρα παραμέτρων, πέρα από την εκφραστικότητα του εσωτερικού κόσμου και αρκετά δύσκολο στην ερμηνεία του.

4.4 Ο ναρκισσισμός στους εθελοντές και μη εθελοντές (NPI)

Η μέση τιμή του ναρκισσισμού (*NPI*) για την ομάδα των εθελοντών και μη εθελοντών ήταν αντίστοιχα $5,94 \pm 4,32$ και $8,38 \pm 6,15$. Τα αποτελέσματα αυτά στηρίζουν την αρχική μας υπόθεση, ότι οι εθελοντές, θα παρουσίαζαν χαμηλά επίπεδα ναρκισσισμού και χαμηλότερα σε σχέση με τους μη εθελοντές. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι η μέση τιμή του ναρκισσισμού ήταν κατά 2,7 μονάδες μικρότερη από τη μέση τιμή των μη εθελοντών, με στατιστικά σημαντική διαφορά στα επίπεδα του ναρκισσισμού μεταξύ των δύο ομάδων κατά τη σύγκριση των μέσων τιμών με το T-Test ($P=0,012$). Η διαφορά στον ναρκισσισμό μεταξύ των δύο ομάδων διαπιστώθηκε και κατά τη σύγκριση των κατανομών με το Fisher Exact Test ($P=0,040$), κατά τη σύμπτυξη των κατανομών των απαντήσεων των συμμετεχόντων σε τρεις κλάσεις ενώ δεν διαπιστώθηκε καμία διαφορά κατά τη σύμπτυξη των κατανομών και τη σύγκρισή τους με το χ^2 του Pearson ($P=0,175$).

Από τα αποτελέσματά της παρούσας μελέτης, αναδεικνύονται τα χαμηλά επίπεδα του ναρκισσισμού, όπως μετράται με την κλίμακα NPI των Raskin & Hall, (1979), στην ελληνική προσαρμογή του, ως σταθερό χαρακτηριστικό της προσωπικότητας (Κοκκώση και συν, 1998). Το ανωτέρω εύρημα, λοιπόν, είναι σύμφωνο με αποτελέσματα προηγούμενων μελετών, όπου στο ναρκισσισμό έχει αναγνωριστεί ο ρόλος της επιθετικότητας εκφρασμένης με όρους υποτίμησης προς τους άλλους με συνέπεια τη διασάλευση των αντικειμενοτρόπων σχέσεων (Kernberg, 1975). Άλλωστε, οι εθελοντικές δραστηριότητες εμπεριέχουν πολύ δέσμευση και αξιολογήσιμο προσωπικό κόστος (Omoto & Snyder 1995) που προϋποθέτει την προσφορά του ναρκισσιστικού εαυτού μας προς τους άλλους (Benabou & Tirole, 2004).

4.5 Κλίμακα Οικογενειακού Περιβάλλοντος

A. Οικογενειακές Σχέσεις (Relationship Dimensions)

Συνοχή (Cohesion)

Η συνοχή που αισθάνονται της ομάδας των εθελοντών στην οικογένειά τους βρέθηκε κατά μέσο όρο $6,83 \pm 2,12$ ενώ η συνοχή που αισθάνονται τα άτομα που δεν ασχολούνται με τον εθελοντισμό είχε μέσο όρο $6,16 \pm 2,41$. Τα αποτελέσματα αυτά στηρίζουν την αρχική μας υπόθεση, ότι οι εθελοντές δεν θα παρουσίαζαν σημαντικές διαφορές στα επίπεδα συνοχής της οικογένειας σε σχέση με τους μη εθελοντές. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι η μέση τιμή της συνοχής ήταν κατά 0,73 μονάδες υψηλότερη από τη μέση τιμή της ομάδας των μη εθελοντών χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0,107$).

Εκφραστικότητα (Expressiveness)

Η μέση τιμή της δυνατότητας που έχουν τα άτομα των εθελοντών να εκφράζουν τα συναισθήματά τους στην οικογένειά τους βρέθηκε $5,16 \pm 1,65$ ενώ για τους μη εθελοντές βρέθηκε $5,22 \pm 2,11$. Τα αποτελέσματα αυτά στηρίζουν την αρχική μας υπόθεση ότι οι εθελοντές δεν θα παρουσίαζαν σημαντικές διαφορές στην εκφραστικότητα της οικογένειας σε σχέση με τους μη εθελοντές. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι η μέση τιμή της εκφραστικότητας των εθελοντών ήταν κατά 0,10 μονάδες χαμηλότερη από τη μέση τιμή της ομάδας των μη

εθελοντών χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0, 0,849$).

Σύγκρουση (Conflict)

Η μέση τιμή της σύγκρουσης που αισθάνονται να βιώνουν στην οικογένειά τους τα άτομα που είναι εθελοντές βρέθηκε $2,33 \pm 2,18$ ενώ η σύγκρουση που αισθάνονται οι μη εθελοντές βρέθηκε $2,67 \pm 2,26$. Τα αποτελέσματα αυτά στηρίζουν την αρχική μας υπόθεση ότι οι εθελοντές δεν θα διέφεραν σημαντικά στα επίπεδα σύγκρουσης στην οικογένεια σε σχέση με τους μη εθελοντές. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι η μέση τιμή της σύγκρουσης στους εθελοντές ήταν κατά $0,34$ μονάδες χαμηλότερη από τη μέση τιμή της ομάδας των μη εθελοντών χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0, 0,404$).

B. Προσωπική ανάπτυξη και ωρίμανση (Personal Growth Dimensions)

Ανεξαρτησία (Independence)

Η μέση τιμή της ανεξαρτησίας που αισθάνονται οι εθελοντές στην οικογένειά τους βρέθηκε $5,73 \pm 1,69$ ενώ η ανεξαρτησία που αισθάνονται τα άτομα που δεν είναι εθελοντές βρέθηκε $5,78 \pm 2,15$. Τα αποτελέσματα αυτά στηρίζουν την αρχική μας υπόθεση ότι οι εθελοντές δεν θα διέφεραν σημαντικά στην διάσταση της ανεξαρτησίας στην οικογένεια σε σχέση με τους μη εθελοντές. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι η μέση τιμή της ανεξαρτησίας στους εθελοντές ήταν $0,05$ μονάδες χαμηλότερη από τη μέση τιμή της ομάδας των μη εθελοντών χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0, 0,897$).

Προσανατολισμός για επιτεύγματα (Achievement Orientation)

Η μέση τιμή του προσανατολισμού για επιτεύγματα που αισθάνονται να υπάρχει στην οικογένειά τους τα άτομα της ομάδας των εθελοντών βρέθηκε $6,05 \pm 1,57$ ενώ ο προσανατολισμός για επιτεύγματα που αισθάνονται να υπάρχει στην οικογένειά τους οι μη εθελοντές βρέθηκε $6,03 \pm 1,73$. Τα αποτελέσματα αυτά στηρίζουν την αρχική μας υπόθεση ότι οι εθελοντές δεν θα διέφεραν σημαντικά στην διάσταση του προσανατολισμού για επιτεύγματα στην οικογένεια σε σχέση με τους μη εθελοντές. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι η μέση τιμή προσανατολισμού για επιτεύγματα στους εθελοντές ήταν $0,02$ μονάδες υψηλότερη από τη μέση τιμή

της ομάδας των μη εθελοντών, χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0,0897$).

Προσανατολισμός για πολιτισμό και διανόηση (Intellectual - Cultural Orientation)

Η μέση τιμή του προσανατολισμού για πολιτισμό και διανόηση που αισθάνονται να υπάρχει στην οικογένειά τους τα άτομα της ομάδας των εθελοντών βρέθηκε $6,08 \pm 2,30$, ενώ ο προσανατολισμός για πολιτισμό και διανόηση που αισθάνονται να υπάρχει στην οικογένειά τους οι μη εθελοντές βρέθηκε $5,43 \pm 2,28$. Τα αποτελέσματα αυτά στηρίζουν την αρχική μας υπόθεση ότι οι εθελοντές δεν θα διέφεραν σημαντικά στην διάσταση του προσανατολισμού για πολιτισμό και διανόηση στην οικογένεια σε σχέση με τους μη εθελοντές. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι η μέση τιμή του προσανατολισμού για πολιτισμό και διανόηση στους εθελοντές ήταν περίπου κατά μισή μονάδα υψηλότερη από τη μέση τιμή της ομάδας των μη εθελοντών χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0,123$).

Προσανατολισμός για ενεργό ψυχαγωγική δραστηριότητα (Active-Recreational Orientation)

Η μέση τιμή του προσανατολισμού για ψυχαγωγία που αισθάνονται να υπάρχει τα άτομα της ομάδας των εθελοντών βρέθηκε $5,08 \pm 2,39$ ενώ ο προσανατολισμός για ψυχαγωγία που αισθάνονται να υπάρχει στην οικογένειά τους οι μη εθελοντές βρέθηκε $4,93 \pm 2,38$. Τα αποτελέσματα αυτά στηρίζουν την αρχική μας υπόθεση ότι οι εθελοντές δεν θα διέφεραν σημαντικά στην διάσταση του προσανατολισμού για ψυχαγωγία στην οικογένεια σε σχέση με τους μη εθελοντές. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι η μέση τιμή του προσανατολισμού για ψυχαγωγία στους εθελοντές ήταν 0,15 μονάδες υψηλότερη από τη μέση τιμή της ομάδας των μη εθελοντών χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0,733$).

Ηθική και θρησκευτική έμφαση (Moral-Religious Emphasis)

Στην τελευταία υποκλίμακα της προσωπικής ανάπτυξης και ωρίμανσης, παρατηρούμε ότι η μέση τιμή της ηθικής και θρησκευτικής έμφασης που αισθάνονται να δίνεται στην οικογένειά τους τα άτομα της ομάδας των εθελοντών βρέθηκε $4,62 \pm 2,12$ ενώ για τα άτομα της ομάδας των μη εθελοντών βρέθηκε

3,74 ± 2,18. Τα αποτελέσματα αυτά στηρίζουν την αρχική μας υπόθεση, ότι οι εθελοντές θα παρουσίαζαν υψηλά επίπεδα ηθικής και θρησκευτικής έμφασης και υψηλότερα σε σχέση με τα άτομα που δεν είναι εθελοντές. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι η μέση τιμή της ηθικής και θρησκευτικής έμφασης στους εθελοντές ήταν κατά 1 περίπου μονάδα υψηλότερη από τη μέση τιμή της ομάδας όσων δεν ασχολούνται με τον εθελοντισμό, με στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test (P=0, 027).

Γ. Διατήρηση του οικογενειακού συστήματος (System Maintenance Dimensions)

Οργάνωση (Organization)

Η μέση τιμή της οργάνωσης που αισθάνονται στην οικογένειά τους τα άτομα της ομάδας των εθελοντών βρέθηκε 5,78 ± 1,93 ενώ ο η οργάνωση που αισθάνονται να υπάρχει στην οικογένειά τους οι μη εθελοντές βρέθηκε 5,22 ± 1,75. Τα αποτελέσματα αυτά στηρίζουν την αρχική μας υπόθεση, ότι οι εθελοντές δεν θα διέφεραν σημαντικά στην διάσταση της οργάνωσης στην οικογένεια σε σχέση με τους μη εθελοντές. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι η μέση τιμή της οργάνωσης στους εθελοντές ήταν 0,56 μονάδες υψηλότερη από τη μέση τιμή της ομάδας των μη εθελοντών, χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test (P=0,103).

Έλεγχος (Control)

Η μέση τιμή του ελέγχου που αισθάνονται στην οικογένειά τους οι εθελοντές βρέθηκε 4,65 ± 1,55 ενώ για τους μη εθελοντές βρέθηκε 4,57 ± 1,69. Τα αποτελέσματα αυτά στηρίζουν την αρχική μας υπόθεση, ότι οι εθελοντές δεν θα διέφεραν σημαντικά στην διάσταση του ελέγχου στην οικογένεια σε σχέση με τους μη εθελοντές. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι η μέση τιμή του ελέγχου στους εθελοντές ήταν 0,10 μονάδες υψηλότερη από τη μέση τιμή της ομάδας των μη εθελοντών, χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test (P=0,783).

Δ. Συνολική βαθμολογία της Κλίμακας Οικογενειακού Περιβάλλοντος (Family Incongruence Score)

Τέλος, η μέση τιμή της συνολικής βαθμολογίας της κλίμακας του Οικογενειακού Περιβάλλοντος για τα άτομα της ομάδας των εθελοντών ήταν $52,30 \pm 10,22$ ενώ για την ομάδα των μη εθελοντών βρέθηκε $49,76 \pm 9,99$. Τα αποτελέσματα αυτά στηρίζουν την αρχική μας υπόθεση ότι οι εθελοντές δεν θα διέφεραν σημαντικά στη συνολική βαθμολογία της κλίμακας του Οικογενειακού Περιβάλλοντος σε σχέση με τους μη εθελοντές. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι η μέση τιμή της συνολικής βαθμολογίας της κλίμακας του Οικογενειακού Περιβάλλοντος στους εθελοντές ήταν 2,54 μονάδες υψηλότερη από τη μέση τιμή της ομάδας των μη εθελοντών, χωρίς στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ομάδων στη σύγκρισή τους με το T-Test ($P=0,17$).

Από τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης αναδεικνύονται τα υψηλά επίπεδα ηθικής και θρησκευτικής έμφασης της υποκλίμακας οικογενειακού περιβάλλοντος ενώ δεν εντοπίζονται σημαντικές διαφορές στις άλλες διαστάσεις του οικογενειακού συστήματος, όπως μετράται με την αντίστοιχη κλίμακα Form R-FES (των Moos, R. 1987; Moos, R. 1990) των εθελοντών. Το ανωτέρω εύρημα, λοιπόν, είναι σύμφωνο με τα αποτελέσματα της μελέτης των Barnard και Corrales (1979), όπου η έννοια των ορίων της οικογένειας αναφέρεται στις διαδικασίες του "μαζί" και του "χωριστά" οι οποίες βρίσκονται σε αλληλεπίδραση. Αναφέρεται επίσης στο ποια μέλη συμμετέχουν σε τι και με ποιο τρόπο πραγματοποιείται αυτή η συμμετοχή. Τα όρια περικλείουν τη "χωρική, χρονική και συναισθηματική περιοχή των σχέσεων" (Barnard και Corrales, 1979), οι οποίες μέσω της θρησκευτικής έμφασης που συνδέεται με τον εθελοντισμό προάγουν την οικογενειακή και κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη (Παπασπυρόπουλος, 2002).

Σύμφωνα και με μια κοινωνιοβιολογική οπτική (Buss & Kenrick, 1998), ο εθελοντισμός συνδέεται με την επιβίωση των γονίδιων μας τα οποία παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στην συμπεριφορά των ατόμων καθώς αυτή οφείλεται σε ένστικτα και εγγενείς προδιαθέσεις. Από την άλλη, νέα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι η θρησκευτικότητα ενισχύεται από ορισμένα γονίδια άλλα και μέσα από συνήθειες ή απαγορεύσεις που επιβάλουν οι θρησκείες στα μέλη των οικογενειών. Έτσι, αναπτύσσοντας τη θρησκευτική διάσταση στα μέλη της η οικογένεια διευκολύνεται η εσωτερίκευση των ηθικών κανόνων και αξιών μέσω των μηχανισμών της κοινωνικοποίησης (Κοκκινάκη, 2006). Άλλωστε, ο εθελοντισμός κοινωνείται στα μέλη μιας οικογένειας και καλλιεργείται μέσω θρησκευτικών συμπεριφορών που η

ίδια η οικογένεια αναπτύσσει ως προϊόν μάθησης (Johnson, 2006; Berger, 2006). Κάτω από αυτή την οπτική η θρησκευτικότητα αποτελεί κινητήριο δύναμη του εθελοντισμού και ενισχύεται από την οικογένεια όταν υπάρχει ένα πρότυπο που προσφέρει βοήθεια και λαμβάνει θετικές συνέπειες ως αποτέλεσμα της συμπεριφοράς του (Κοκκινάκη, 2006).

Σχετικά με τις συσχετίσεις των ερωτηματολογίων ανά δύο μεταξύ τους προέκυψαν ισχυρές συσχετίσεις και στις δύο ομάδες και δεν εντοπίστηκαν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους (πίνακες 15 και 16). Τα σημεία στα οποία διέφεραν οι συσχετίσεις των ερωτηματολογίων στις δύο ομάδες ήταν τα εξής:

Στην ομάδα των εθελοντών

- βρέθηκε στατιστικά ενδεικτικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ του ναρκισσισμού και του συνολικού βαθμού του οικογενειακού περιβάλλοντος και του ναρκισσισμού με τον αλτρουισμό (αρνητική συσχέτιση) ενώ στην ομάδα των μη εθελοντών δεν παρατηρήθηκε καμία στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ των προαναφερθέντων μεταβλητών (πίνακας 16).
- Παρατηρήθηκαν στατιστικά ενδεικτικά σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ του συνολικού βαθμού του οικογενειακού περιβάλλοντος και της ευτυχίας ενώ οι αντίστοιχες συσχετίσεις στην ομάδα των μη εθελοντών ήταν στατιστικά πολύ σημαντικές (πίνακες 15 και 16).
- παρατηρήθηκαν πάρα πολύ σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ του αλτρουισμού και της θρησκευτικότητας και μεταξύ του αλτρουισμού και του συνολικού βαθμού του οικογενειακού περιβάλλοντος ενώ οι αντίστοιχες συσχετίσεις στην ομάδα των μη εθελοντών ήταν στατιστικά λιγότερο σημαντικές (πίνακες 15 και 16).

5. Συμπεράσματα

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης, σχετικά με τα χαρακτηριστικά της ομάδας των εθελοντών, είναι τα εξής: Σχετικά με τον αλτρουισμό, τα επίπεδα σε αυτή την ομάδα είναι υψηλά ενώ δεν παρατηρήθηκαν υψηλές τιμές στη διάσταση της ευτυχίας. Επίσης, στους εθελοντές παρατηρούνται χαμηλά επίπεδα ναρκισσισμού. Αναφορικά με την θρησκευτικότητα, τα άτομα που ασχολούνται με τον εθελοντισμό παρουσιάζουν αυξημένα επίπεδα ενώ στις άλλες διαστάσεις των οικογενειών σχέσεων φαίνεται να λειτουργούν χωρίς διαφορές από τους μη εθελοντές.

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τη συσχέτιση των μεταβλητών ανά δύο της παρούσας μελέτης έρχονται να ενισχύσουν τα αποτελέσματα άλλων μελετών. Συγκεκριμένα, οι υψηλές συσχετίσεις της υποκλίμακας του αλτρουισμού όπως μετράται με το ερωτηματολόγιο της Αποδοχής της πρόνοιας (AS) των Ahmed & Jackson και με το ερωτηματολόγιο του ναρκισσισμού (NPI) των Raskin & Hall όσο και της υποκλίμακας της θρησκευτικής έμφασης όπως μετράται με το FES των Moos & Moos, φαίνεται να ενισχύουν την πεποίθηση πως οι λόγοι για τους οποίους κάποιο άτομο αρχίζει να ασχολείται με τον εθελοντισμό μπορεί να είναι καθαρά αλτρουιστικοί, δοτικοί και βαθιά ανθρωποκεντρικοί (Pearce 1983) και ότι πλέον οι εξ αρχής αλτρουιστικοί εθελοντές απολαμβάνουν να εκτελούν εθελοντική εργασία επειδή λαμβάνουν τα οφέλη αυτής της εμπειρίας (Starmer & Wymer, 1999).

Τέλος, από τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης αναδεικνύεται η σχέση των ανωτέρων χαρακτηριστικών της προσωπικότητας με τον εθελοντισμό, διαπίστωση που έρχεται να ενισχύσει αποτελέσματα που έχουν επισημάνει πως η αίσθηση υποχρέωσης απέναντι σε έναν συγκεκριμένο καλό σκοπό, τα συναισθήματα κοινωνικής ευθύνης που βιώνει το άτομο ή ακόμη και η αλτρουιστική ενσυναίσθηση προς τον πληγέντα (Amato, 1990) αποτελούν τα εναρκτήρια λακτίσματα της εθελοντικής συμπεριφοράς. Επίσης, αρκετά άτομα ασχολούνται με τον εθελοντισμό για να αποκτήσουν κοινωνικά και ψυχολογικά οφέλη (Bennett & Kottasz 2000, Bussell & Forbes 2002). Σίγουρα υπάρχουν και λόγοι οι οποίοι προέρχονται από εγωιστικά κίνητρα που συμπεριλαμβάνουν την επιθυμία απόκτησης εμπειρίας και εκπαίδευσης, την δυνατότητα να φύγει κάποιος από την οικογενειακή του εστία, να δημιουργηθούν νέες φιλίες καθώς και να μπορέσουν να βιώσουν εξυψωμένη αυτοεκτίμηση και μια αίσθηση του ανήκειν (Bennett & Kottasz, 2000).

Εφόσον τα παραπάνω συμπεράσματα προκύπτουν από τα αποτελέσματα της παρούσας ερευνητικής μελέτης και προήλθαν από ένα δείγμα εθελοντών στην παροχή νοσηλευτικών υπηρεσιών γίνεται κατανοητό πως υπάρχει η ανάγκη διερεύνησης των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας που σχετίζονται με τον εθελοντισμό και σε άλλες εθελοντικές οργανώσεις με διαφορετικές μορφές παροχής κοινωνικού κεφαλαίου. Τα χαρακτηριστικά του αλτρουισμού και της θρησκευτικότητας αποτελούν κεντρικά ζητήματα στα πλαίσια της εθελοντικής προσφοράς και έτσι αναδύεται η αναγκαιότητα οι κοινωνικοί φορείς να εντρυφήσουν περισσότερο σε διαδικασίες εμβολιασμού των ηθικών και κοινωνικών κανόνων μέσω της κοινωνικοποίησης. Μαθαίνοντας αλτρουιστικά και θρησκευτικά κίνητρα στους αυριανούς πολίτες δημιουργούμε την λεγόμενη κοινωνία των πολιτών. Θεωρούμε δε την προβληματική γύρω από το ρόλο των ψυχοκοινωνικών

χαρακτηριστικών των εθελοντών σαν έναν από τους πιο ενδιαφέροντες τομείς, ιδιαίτερα για τις επιστήμες υγείας, του οποίου η μελέτη θα συμβάλλει ουσιαστικά στην ανάδειξη του ρόλου του Εθελοντισμού στην Πρωτοβάθμια Φροντίδας Υγείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ♦ **ABS. Australian Bureau of Statistics.** (2007). *Voluntary Work, Australia 2000.* Διαθέσιμο στο: [http://www.ausstats.abs.gov.au/ausstats/subscriber.nsf/Lookup/5C22B0F4DCB4CB5CCA256A7100047040/\\$File/44410_2000.pdf](http://www.ausstats.abs.gov.au/ausstats/subscriber.nsf/Lookup/5C22B0F4DCB4CB5CCA256A7100047040/$File/44410_2000.pdf).
- ♦ **Ahlbom, A. & Norell S.** (1992). *Εισαγωγή στη Σύγχρονη Επιδημιολογία.* (Μετάφραση: Δημολιάτης, Γ., Χουλιάρη, Σ. & Αναστασόπουλος Π.). Αθήνα, Ιατρικές Εκδόσεις Λίτσας.
- ♦ **Ahmed, S. A. and Jackson D. N.** (1979), "Psychographics for Social Policy Decisions: Welfare Assistance, *Journal of Consumer research*, 5, 229-239.
- ♦ **Allen, N.S. & Rushton, S.P.** (1983). Personality characteristics of community Mental Health volunteers: A Review. *Nonprofit and voluntary Sector Quarterly* 12; 36.
- ♦ **Amato, P.** (1990). Personality and social network involvement as predictors of helping behaviour in everyday life. *Social Psychology Quarterly* 53(1), 31-34.
- ♦ **Barash, D.P.** (1977). Evolution as a Paradigm for Behavior. Proceedings of the Science-Humanities Convergence Program Conference on sociobiology. San Francisco. Στο: Κοκκινάκη Φ. 2006. *Κοινωνική ψυχολογία*, Αθήνα: Εκδόσεις Δαρδάνος.
- ♦ **Barnard, C.P. & Corrales, R.G.** (1979). *The theory and techniques of family therapy.* Springfield, IL: Charles C. Thomas. 7,13,29.
- ♦ **Batson, C.D.,** Bolen, M.H., Cross, J.A. & Neuringer-Benefiel, H.E. (1986). Where is the altruism in the altruistic personality? *Journal of Personality and Social Psychology* 50;1:212-220
- ♦ **Batson, C.D.,** Duncan, B.D., Ackerman, P., Buckley, T., & Birch, K. (1981). Is empathic emotion a source of altruistic motivation? *Journal of Personality and Social Psychology* 40:290-302
- ♦ **Batson, D.P.** (1991). *Altruism question. Toward a social-psychological answer.* Hillsdale, NJ, Lawrence Erlbaum.
- ♦ **Benabou, R. & Tirole, J.** (2004). *Incentives and Prosocial Behavior.* Διαθέσιμο στο <ftp://ftp.iza.org/dps/dp1695.pdf>
- ♦ **Bennett, R., and Kottasz, R.** (2000). Advertisement style and the recruitment of charity volunteers. *Journal of Nonprofit and Public Sector Marketing* 8(2), 45-63.
- ♦ **Berger, I. E.** (2006). The Influence of Religion on Philanthropy in Canada. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 17(2), 115-132.
- ♦ **Bierhoff, H.W.** (2007). Φιλοκοινωνική Συμπεριφορά. Στο: *Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία.* Γαλάνης, Γ. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- ♦ **Bitner, M.,** Booms, B., and Tetreault, M. (1990). The service encounter: Diagnosing favourable and unfavourable incidents. *Journal of Marketing* 54(1), 71-84.

- ♦ **BLS. Bureau of Labor Statistics.** (2009). Volunteers by annual hours of volunteer activities and selected characteristics. Διαθέσιμο στο: <http://www.bls.gov/news.release/volum.t02.htm>
- ♦ **Bower, G.h.** (1981). Mood and Memory. *American Psychologist* 36;2:129-148
- ♦ **Buss, B.M.,** Kenrick. D.T., Gilbert, D.T., et al. (1998). *The handbook of social psychology*. Oxford University Press. New York
- ♦ **Bussell, H., and Forbes, D.** (2002). Understanding the volunteer market: The what, where, who and why of volunteering. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing* 7(3), 244-257.
- ♦ **Cacioppo, J.T., & Gardner, W.L.** (1993). What underlies medical donor attitudes and behavior? *Health Psychol.* 12(4):269-71.
- ♦ **Carlson, M.,** Charlin, V., Miller, N. (1988). Positive mood and helping behavior. A test of six hypotheses. *J Pers Soc Psychol* 55(2):211-29.
- ♦ **Clary, E. G.,** Snyder, M., & Ridge, R. (1992). Volunteers' Motivations: A Functional Strategy for the Recruitment, Placement, and Retention of Volunteers. *Nonprofit Management and Leadership*, 2(4), 333-350.
- ♦ **Cnann R.,** Handy F., Wadsworth M. 1996. Defining who is volunteer: conceptual and empirical considerations, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 3:364.
- ♦ **Curtis, J. E.,** Grabb, E. G., & Baer, D. E. (1992). Voluntary Association Membership in Fifteen Countries: A Comparative Analysis. *American Sociological Review*, 57(2), 139-152.
- ♦ **Davila de Leon MC & Chacon Fuertes F.** (2007). Prediction of Longevity of Volunteer Service: A Basic Alternative Proposal. *The Spanish Journal of Psychology* 1:115-121.
- ♦ **Davis, M.H.** (1994). *Empathy: A social psychological approach*. Boulder, CO, Westview Press.
- ♦ **De Rivera, J.,** Possell, L., Verette, J., and Weiner, B. (1989). Distinguishing elation, gladness and joy. *Journal of Personality and Social Psychology* 57(8), 1015-1023.
- ♦ **Diamond, L.** (1994). Rethinking Civil Society: Towards Democratic consolidation. *Journal of Democracy*, 5;3:6-17.
- ♦ **Dolincar, S., & Randle, M.** (2007). *What moves which volunteers to donate their time? An investigation of Psychographic heterogeneity among volunteers in Australia.* Διαθέσιμο στο : <http://ro.uaw.edu.au/commpapers/372>
- ♦ **Einolf C.** (2009). Does extensivity form part of the altruistic personality? An empirical test of Oliner and Oliner's theory. *Social Science Research*, Article in Press.
- ♦ **Eisenberg,N.** (1979). *Altruistic emotion, cognition and behavior*. Hillsdale, NJ, Lawrence Erlbaum.
- ♦ **Fritschie, R.** (2009). *Personality Traits and Motives for Volunteering of Volunteers Versus Non-volunteers.* Διαθέσιμο στο http://www.dominican.edu/query/ncur/display_ncur.php?id=759

- ♦ **Gidron, B.** (1983). Sources of job satisfaction among service volunteers. *Journal of Voluntary Action Research* 12(1), 20–35.
- ♦ **Gidron, B.** (1983). Sources of job satisfaction among service volunteers. *Journal of Voluntary Action Research* 12(1), 20–35.
- ♦ **Hamer, D** (2004). *The God Gene: How Faith is Hardwired into our Genes*, New York: DOYBLEDAY
- ♦ **Haski-Leventhal D.** (2009). *Addressing social disadvantage through volunteering*. Διαθέσιμο στο: <http://www.socialinclusion.gov.au/Documents/AddressingSocialDisadvantageThroughVolunteering.pdf>
- ♦ **Hirsch, J.** (2003). The state's new clothes and the Internationalization of States. Rethinking Marxism. Στο: Παπαμιχαήλ Γ. *Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και κυρίαρχη πολιτική*. The Monthly Review Imprint, Αθήνα, 2005.
- ♦ **Hudson S. & Inkson K.** (2006). Volunteer overseas development workers: the hero's adventure and personal transformation. *Career Development International*, 11:304-320.
- ♦ **Johnson MK.** (2009). Religiosity and helping: do religious individuals volunteer more help to religious organizations than non-religious organizations? *Baylor Electronically Accessible Research Documents* 18;47:01Z.
- ♦ **Kernberg, O.** (1975). *Borderline conditions and pathological narcissism*. Jason Aronson (trad.), New York, 4-6.
- ♦ **Lemon, M.,** Palisi, B. J., & Jacobson, P. E. (1972). Dominant Statuses and Involvement in Formal Voluntary Associations. *Journal of Voluntary Action Research*, 1(2), 30-42.
- ♦ **Lodi-Smith J. & Roberts BW.** (2007). Social Investment and Personality: A Meta-Analysis of the Relationship of Personality Traits to Investment in Work, Family, Religion, and Volunteerism. *Pers Soc Psychol Rev* 11:68.
- ♦ **Lyubomirsky, S.** (2001). Why are some people happier than others?: The role of cognitive and motivational processes in well-being. *American Psychologist*, 56, 239-249.
- ♦ **Lyubomirsky, S., & Lepper, H.** (1999). A measure of subjective happiness: Preliminary reliability and construct validation, *Social Indicators Research*, 46, 137-155.
- ♦ **McPherson, J. M., & Rotolo, T.** (1996). Testing a Dynamic Model of Social Composition: Diversity and Change in Voluntary Groups. *American Sociological Review*, 61(2), 179-202.
- ♦ **Menchik, P. L., & Weisbrod, B. A.** (1987). Volunteer Labor Supply. *Journal of Public Economics*, 32(2), 159-183.
- ♦ **Moos, R.** (1987). *Family Social Scales*. A User's Guide. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, Inc.
- ♦ **Moos, R.** (1990). Conceptual and Empirical Approaches to developing Family - based Assessment Procedures: Resolving the case of the family environment scale. *Fam. Proc.* 29,199-208.

- ♦ **Morey L.C.,** Waugh M.H. & Blashfield R.K., (1985).MMPI scales for DSM-III personality disorders:Their derivation and correlates. *J Pers Assess*, 49, 245-251.
- ♦ **Nikodemova, K.** (2009). *Volunteering in Slovakia. Facts and Figures Report.* Διαθέσιμο στο <http://www.cev.be/data/File/Facts%20and%20Figures%20SK.pdf>
- ♦ **Omoto, A., and Snyder, M.** (1995). Sustained helping without obligation: Motivation, longevity of service, and perceived attitude change among AIDS volunteers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(4), 671-686.
- ♦ **Pearce, J.** (1983). Job attitude and motivation differences between volunteers and employees from comparable organisations. *Journal of Applied Psychology*, 68(4), 646-652.
- ♦ **Peloza J.,** Hudson S., & Hassay D. (2009). The Marketing of Employee Volunteerism. *Journal of Business Ethics* 85: 371-386.
- ♦ **Piliavin, J.A. & Callero, P.** (1991). *Giving blood: The development of an altruistic identity.* Baltimore, Johns Hopkins University Press.
- ♦ **Putnam, R. D.** (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community.* New York: Simon and Schuster.
- ♦ **Raskin, R. & Terry, H.** (1988). A principal components analysis of the narcissistic personality inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 890-902.
- ♦ **Raskin, R., & Hall, C. S.** (1979). A narcissistic personality inventory. *Psychological Reports*, 45, 590.
- ♦ **Ronel, N.,** Haski-Leventhal, D., Ben-David, B. & York, A. (2009). Perceived Altruism – A Neglected Factor in Intervention and Research. *International Journal of Offender Therapy & Comparative Criminology*, 53, 191-210.
- ♦ **Rubin, A., & Thorelli, I.** (1984). Egoistic motives and longevity of participation. *Journal of Applied Behavioural Science* 23(3), 223-235.
- ♦ **Shelley, L., & Polonsky, M. J.** (2002). Do Charitable Causes Need to Segment Their Current Donor Base on Demographic Factors?: An Australian Examination. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, 7(1), 19-29.
- ♦ **Shin, S., and Kleiner, B.** (2003). How to manage unpaid volunteers in organisations. *Management Research News* 26(2/4), 63-71.
- ♦ **Skordilis, E.K., & Stavrou, N.A.** (2005). Sport Orientation Model for Wheelchair Basketball Athletes. *Perceptual and Motor Skills*, 100, 1081-1096.
- ♦ **SPSS Inc.** (2005). *SPSS Base 14.0 User's Guide.* SPSS Inc.: USA. <http://www.spss.com>.
- ♦ **Starnes, B., and Wymer, W.** (1999). Demographics, personality traits, roles, motivations, and attrition rates of hospice volunteers. *Journal of Nonprofit and Public Sector Marketing* 7(2), 61-76.

- ♦ **Sundeen, R. A.,** Raskoff, S. A., and Garcia, M. C. (2007). Differences in perceived barriers to volunteering to formal organisations: Lack of time versus lack of interest. *Nonprofit Management and Leadership*, 17, 279-300.
- ♦ **United Nations** (2001). *Fifty-sixth session, Agenda item 108 Social development including questions relating to the world social situation and to youth, ageing, disabled persons and the family.* Διαθέσιμο στο <http://www.undemocracy.com/A-56-L.27.pdf>
- ♦ **UNV. United Nations Volunteers.** (2008). *Statistical and Financial Information for 2008.* Διαθέσιμο στο http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2009/ENG_web_statistics.pdf
- ♦ **VE. Volunteering England.** (2008). *National Statistics.* Διαθέσιμο στο <http://www.volunteering.org.uk>
- ♦ **Wallas, T.** (2004). Trojan Horses for Global Neoliberalism. Socialist Register 2004, Merlin Press. Στο: Παπαμιχαήλ Γ. *Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και κυρίαρχη πολιτική.* The Monthly Review Imprint, Αθήνα, 2005.
- ♦ **Wilson, A., & Pimm, G.** (1996). The Tyranny of the Volunteer: The Care and Feeding of Voluntary Workforces. *Management Decision*, 34(4), 24-40.
- ♦ **Ανθόπουλος Χ.** (2000). *Εθελοντισμός, Αλληλεγγύη και δημοκρατία.* Αθήνα, Εκδόσεις ακτή-οξύ ΕΠΕ.
- ♦ **Ανθόπουλος, Χ.** (2001). *Εθελοντισμός και Συνταγματικές Αξίες. Κοινωνία Πολιτών και Νεολαία.* Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
- ♦ **Βουτσάκης, Β.** (2004). Εθελοντές και κράτος: οι σειρήνες της σύμφυσης. Στο: Σωτηρόπουλος Δ.Ε.. *Αγνωστη Κοινωνία Πολιτών.* Εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα, 2004.
- ♦ **Γναρδέλλης, Χ.** (2006). *Ανάλυση Δεδομένων με το SPSS 14.0 for Windows.* Αθήνα, Εκδ. Παπαζήση.
- ♦ **Δαφέρμος, Β.,** (2005). *Κοινωνική Στατιστική με το SPSS.* Θεσσαλονίκη, Εκδ. ΖΗΤΗ.
- ♦ **Ιωαννίδης, Ι. Π. Α.** (2000). *Αρχές Αποδεικτικής Ιατρικής. Επιδημιολογία - Δημόσια Υγιεινή & Μέθοδοι Έρευνας.* Αθήνα, Ιατρικές Εκδόσεις Λίτσας.
- ♦ **Κατσουγιαννόπουλος, Β.Χ.** (1990). *Βασική Ιατρική Στατιστική.* Θεσσαλονίκη, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.
- ♦ **Κοκκινάκη Φ.** (2006). *Κοινωνική ψυχολογία,* Αθήνα: Εκδόσεις Δαρδάνος.
- ♦ **Κοκκώση, Μ.,** Βασιλαματζής, Γ., Αναγαστόπουλος, Φ., & Μαρκίδης, Μ. (1998). Το Ερωτηματολόγιο της Ναρκισσιστικής Προσωπικότητας NPI: Προσαρμογή και μελέτη των ψυχομετρικών ιδιοτήτων του. *Ψυχιατρική*, 9, 119-133.
- ♦ **Κορασίδου, Μ.** (2004). *Οι άθλιοι των Αθηνών και οι θεραπευτές τους. φτώχεια και φιλανθρωπία στην ελληνική πρωτεύουσα τον 19^ο αιώνα.* Εκδόσεις: Τυθήτω-Γ. Δαρδάνος, Αθήνα,
- ♦ **Λαμπαδαρίου.** (2004). *Εθελοντισμός εν δράσει. Στο: Τιμή και Τιμημα. Χορηγία, φιλανθρωπία, εθελοντισμός. Η ευθύνη του πολίτη*

απέναντι στην κοινωνία. Πρακτικά Ημερίδας. Αθήνα, Εκδόσεις Φοίνικα

- ♦ **Μάτσα, Κ.**, (1997). Ο Τοξικομανής κι η οικογένειά του: Χαρακτηριστικά, σχέσεις και δυναμικά του συστήματος. Διδακτορική Διατριβή. Παν/μιο Ιωαννίνων - Τμήμα Ιατρικής.
- ♦ **Μπαμπινιώτης Γ.** (1998). *Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα.
- ♦ **Μπιλανάκης Ν.** (2006). *Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας. Η απάντηση της κοινωνίας των πολιτών στο κράτος και την αγορά*. Αθήνα, Εκδόσεις Αρχιπέλαγος
- ♦ **ΟΗΕ.** (2005). Εθελοντισμός και το σύστημα των Ηνωμένων Εθνών, *UN Volunteers, Κοινωνία Πολιτών 3:17-19*
- ♦ **Παναγιωτίδου, Ε.** (1999): *Η κοινωνία εθελοντών*. Αθήνα Ένωση πολιτών για την παρέμβαση.
- ♦ **Παπαϊωάννου, Τ., Φερντινός, Κ.** (2000). *Ιατρική Στατιστική και Στοιχεία Βιομαθηματικών*. Αθήνα, Εκδόσεις "Αθ. Σταμούλης ΑΕ".
- ♦ **Παπαμιχαήλ, Γ.** (2005). *Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και κυρίαρχη πολιτική*. The Monthly Review Imprint, Αθήνα, 2005
- ♦ **Παρασκευόπουλος, Ι.Ν.** (1993). *Στατιστική - Επαγωγική Στατιστική*. Τόμος Β'. Αθήνα.
- ♦ **Πατσέλης Ν.** (2008). *Ο ρόλος των Μη-Κυβερνητικών Οργανώσεων στην κοινωνική και εδαφική συνοχή*. Διαθέσιμο στο <http://library.panteion.gr:8080/dspace/bitstream/123456789/1005/1/patselis.pdf>
- ♦ **Ρούσσος, Π. & Τσαούσης, Γ.** (2006). *Στατιστική εφαρμοσμένη στις κοινωνικές επιστήμες*, Β' εκδ., Αθήνα. Ελληνικά Γράμματα.
- ♦ **Σκλιάς Π.** (1998). *Ο ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανισμών στην εποχή της παγκοσμιοποίησης: Θεωρητικές προσεγγίσεις*. Ελληνικό Κέντρο Πολιτικών Ερευνών, Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- ♦ **Σταλίκας, Α., Τριλίβα, Σ., & Ρούσση Π.** (2002). *Τα Ψυχομετρικά Εργαλεία στην Ελλάδα*. Αθήνα. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 93-94.
- ♦ **Σωτηρόπουλος, Δ. Α.** (2004). *Η άγνωστη κοινωνία πολιτών*, Αθήνα: Εκδόσεις Ποταμός.
- ♦ **Τσέλου Σ.** (2008). *Η εθελοντική εργασία στους τομείς παροχής υπηρεσιών υγείας, η περίπτωση του νοσοκομείου Μεταξά*. Διαθέσιμο στο <http://openarchives.gr/view/379476>
- ♦ **Χρυσοχοϊδης, Β.** (2010). *Πρόγραμμα εθελοντισμού και μάρκετινγκ πελατειακών σχέσεων*. Διαθέσιμο στο http://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/13782/1/Chrysohoidis_Ms_c2010.pdf